КОНСТИТУЦІЯ

УКРАЇНСЬКОЇ СОЦІЯЛЇСТИЧНОЇ РАДЯНСЬКОЇ РЕПУБЛИКИ

Ціна 5 центів.

Накладом
"УКР. РОБІТНИЧИХ ВІСТИЙ"
Вінніпег, Ман., Канада.
1921.

КОНСТИТУЦІЯ

УКРАЇНСЬКОЇ СОЦІЯЛЇСТИЧНОЇ РАДЯНСЬКОЇ РЕПУБЛИКИ

Затверджена Всеукраїнським З'їздом на засіданю 14. марта 1919 р. і принята в дефінітивній редакції Центральним Виконавчим Комітетом на засіданю 14. марта 1919 р.

Ціна 5 центів.

Накладом
"УКРАЇНСЬКИХ РОБІТНИЧИХ ВІСТИЙ"
Віннїпеґ, Ман., Канада.
1921.

Digitized by the Internet Archive
in 2018 with funding from
University of Toronto

https://archive.org/details/chervonykobzarzb00unse_0

УКРАЇНСЬКА СОЦІЯЛІСТИЧНА РАДЯНСЬКА РЕПУБЛІКА
Пролєтарі
Всіх
Країв,
Єднайте ся!

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ СОЦІЯЛЇСТИЧНОЇ РАДЯНСЬКОЇ РЕПУБЛИКИ.

Затверджена Всеукраїнським З'їздом Рад на засіданю 14. марта 1919 р. і принята в дефінітивній редакції Центральним Виконавчим Комітетом на засіданю 14. марта 1919 р.

І. ОСНОВНІ ПОСТАНОВИ.

1. Українська Соціялістична Радянська Республика є орґанізація диктатури працюючих і експльоатованих мас пролєтаріяту і біднійшого селянства для перемоги над їх віковими ґнобителями й експльоататорами капіталістами і поміщиками.

2. Завданєм сієї диктатури є здійснєнє переходу від буржуазного ладу до соціялізму, шляхом проведеня соціялістичних реформ і систематичного подавленя всіх контрреволюційних намірів з боку заможних кляс. Після здійсненя сих завдань диктатура зникне, а слідом за нею, по остаточнім сформованю майбутного комуністичного ладу, зникне й держава, уступивши місце вільним формам суспільного житя, збудованого на основах орґанізації загаль-

ної праці на загальну користь і братерську солїдарність людий.

3. В цїлях здїйсненя свого основного завдання Українська Соціялїстична Радянська Республика:

а) провадить в житє заходи, що безпосередно направлені до знищеня істнуючого економічного устрою і виявляють ся в скасованю приватної власности на землю і на всї инші засоби виробництва;

б) в области будівництва державного житя закріпляє владу за робітничою клясою, усталюючи право участи в здїйсненю державної влади виключно для працюючих мас і цїлком усуваючи пануючі кляси від такої участи;

в) утворює для працюючих мас можливість користувати ся правами (свободою живого і друкованого слова, зборів і спілок), позбавляючи сих прав пануючі кляси і спільні з ними по своїй полїтичній позиції громадські ґрупи;

г) орґанїзує озброєну оборону здобутків соціялїстичної революції притягненєм до сієї оборони всїх трудових елєментів країни.

4. Пориваючи рішучо з минулим, намагаючись знищити, разом з подїлом загалу на кляси, також і національний гнїт і національну ворожнечу, Українська Соціялїстична Радянська Республика заявляє про свій твердий намір увій-

ти в склад єдиної Соціялїстичної Радянської Республики, як тільки утворять ся умовини для її збудови. Разом з тим Українська Соціялїстична Радянська Республика заявляє про свою повну солїдарність з нині істнуючими вже Радянськими Республиками і про свій намір вступити з ними в тїснїйше полїтичне об'єднанє для спільної боротьби за перемогу світової комунїстичної революції, в тїснїйше співробітництво в области комунїстичного будівництва, можливого лише в міжнародному маштабі.

5) Влада працюючих мас на території Української Соціялїстичної Радянської Республики здїйснюєть ся через Ради Робітничих, Селянських та Червоноармійських депутатів та инші орґани влади по означеню Рад.

II. КОНСТИТУЦІЯ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ.

A. Орґанїзація Центральної Влади.

6. До відома Центральної Радянської Влади на Вкраїнї належать:

1) Всї питаня загально-державного значіня, а з'окрема:

а) затверджене, зміна і доповненє конституції;

б) установленє і зміна державних меж Ре-

публики;

в) зносини з чужоземними державами з'окрема і оголошенє війни і усталенє згоди;

г) усталенє основ орґанізації збройних сил;

д) загальне керовництво внутрішною політикою;

е) цивільне, карне і процесове законодавство;

ж) усталенє основ соціялїстичного будівництва в области народного господарства;

з) керованє грошевою системою і орґанізація фінансового господарства Републики;

і) державна контроля над дїяльністю Радянської влади, з'окрема над правильністю, закономірністю і доцїльністю грошевих витрат;

2) всї питаня, що не мають загально-державного значіня і які будуть взяті на розгляд орґанами Центральної Радянської Влади.

7. Центральна Радянська Влада має свої орґани, а саме:

1) Всеукраїнський З'зд Рад Робітничих, Селянських та Червоноармійських депутатів;

2) Всеукраїнський Центральний Виконавчий Комітет Рад;

3) Раду Народних Комісарів;

8. З'їзд Рад скликаєть ся В. Ц. В. К. не менше як два рази на рік, а по постанові В. Ц. В. К.

може скликати ся і частїйше.

9. Лад виборів до з'їзду Рад установляєть ся В. Ц. В. К. Р.

10. З'їзд Рад є вищою Владою Української Соціялїстичної Радянської Републики. В протягу між двома з'їздами, такою владою є В. Ц. В. К. Р. З числа питань, зазначених в ст. 6 виключному відданю з'їзду належить питанє, зазначене в п. а, а також з застереженєм, зазначеним в ст. 13 — питанє про оголошенє війни та установленє згоди.

11. В. Ц. В. К. і з'їзд дають загальний напрямок дїяльности Робітничо-Селянського уряду і всїх органів Радянської влади в країні, з'окрема виключному відданю В. Ц. В. К. Р. належать: вибори і звільненє Народних Комісарів і Голови Ради Народних Комісарів, росклад державних прибутків і зборів між центральною й місцевою владою, а також розвязуванє питань, зазначених в ст. 19 конституції. Питаня, зазначені в п. п. н. б. в. (п. 2) г, п, ж, а також річного буджету розвязують ся, як владою з'їзду, так і В. Ц. В. К. Р.

12. В. Ц. В. К. Р. відповідає перед Всеукраїнським З'їздом Рад і обираєть ся останним в кількости по призначеню з'їзду на речинець до слїдуючого з'їзду. Рада Народних Комісарів відповідає перед Всеукраїнським З'їздом Рад і

перед В. Ц. В. К. Р.

Увага: На місце вибувших членів В. Ц. В. К. заступники призначують ся постановою Ц. В. К. Всї инші питаня, щодо законодавства і загального керованя в країнї, розвязують ся також В. Ц. В. К. з поясненем, вказаним в ст. 16.

Увага: Питанє про оголошенє війни та заключенє згоди розвязуєть ся В. Ц. В. К. Р. на випадок негайности при неможливости скликати з'їзд в належний час.

14. Завідуванє окремими галузями керованя країною накладаєть ся на окремі віддїли В. Ц. В. К. Р. Народні Комісаріяти на чолї з Завідуючими, обраними В. Ц. В. К. Р. Кількість, межі віданя віддїлів і їх внутрішна орґанізація усталюєть ся В. Ц. В. К.

15. Рада Народних Комісарів складаєть ся з Голови і Народних Комісарів, в число котрих входять: а) Всї керовники окремими віддїлами В. Ц. В. К. Р. (ст. 14), б) инші особи, що обирають ся окремо В. Ц. В. К. Р. з його розсуду. Члени Ради Н. К. кождого року можуть звільнятись владою В. Ц. В. К.

16. Рада Народних Комісарів має право брати на свій розгляд питаня і справи, що стосують ся до законодавства і загального керованя країною, але має право вирішати своєю владою ті чи инші питаня або справи лише з загаль-

ним або спеціяльним уповноваженєм В. Ц. В. К., а коли нема такого уповноваженя, — постанови Р. Н. К. дають ся на затвердженє В. Ц. В. К. Р.

Увага: Питаня, зазначені в ст. ст. 18 або 11 не можуть бути переданими Ц. В. К. на остаточне розвязанє Р. Н. К.

17. Склад Народного Комісаріяту належить виключно членам Р. Н. К. У. С. Р. Р. і жадними иншими представниками Радянської влади як в центрі, так і на місцях не може присвоювати ся.

Б. Орґанїзація Радянської влади на місцях.

18. Орґани Радянської влади на місцях слїдуючі:

а) Ради Робітничих, Селянських та Червоноармійських депутатів (мійські та сїльські), а також обрані ними Виконавчі Комітети (Виконкоми).

б) З'їзди Рад (ґуберніяльні, повітові і волосні), а також обрані ними Виконавчі Комітети (Виконкоми).

19. Речинець і порядок виборів місцевих орґанів Радянської влади, норма представництва і загальні постанови щодо внутрішної орґанїзації сих орґанів, означених меж віданя і влади між ними, як і розмеженє останних ними і орґанами центральної Радянської влади вста-

новлюють ся В. Ц. В. К. Р.

20. Право вибору мають незалежно від релїґії, народности, осїлости, стану і т. п. слїдуючі громадяни У. С. Р. Р., які до дня виборів осягли 18 років;

а) всї, що здобувають засоби до житя продукційною і загальнокорисною працею, а також особи, заняті домашним господарством, забезпечуючим першим можливість продукційної праці, себто ріжні робітники і служачі, заняті в промисловости, торговлї, сїльськім господарстві та инші селяни і козаки рільники.

б) салдати червоної армії і матроси червоної фльоти.

в) громадяни, що не входять в катеґорії, переведені н. п. а і б за утратою працездатности, відповідно засвідченої.

Увага: 1. Місцеві Ради можуть по постанові центральної влади зменшувати усталену в сїй ст. норму віку.

Увага: 2. Чужинцї, які належать до робітничої кляси і трудового селянства, користують ся також виборчим правом.

21. Позбавляють ся виборчого права і права бути обраними слїдуючі особи, хоч би вони й входили в одну з вище зазначених катеґорій:

а) особи, що користують ся найманою працею з корисною метою;

б) особи, які живуть на нетрудові прибутки, а саме прибутки з підприємств, з маєтків і т. п.

в) приватні торговці, комерційні посередники;

г) черці і духовні настоятелі церков і релігійних культів;

д) служачі і аґенти колишної поліції, окремого корпусу жандармів і охоронних віддїлів, а також члени панувавшого в Росії дому;

е) особи, визнані усталеним ладом божевільними, а рівно-ж особи, що перебувають під опікою;

ж) особи засуджені за користливі та ганебні вчинки на речинець, усталений законом або судовим вироком.

III. ДЕКЛЯРАЦІЯ ПРАВ І ОБОВЯЗКІВ ПРАЦЮЮЧОГО І ЕКСПЛЬОАТОВАНОГО НАРОДУ УКРАЇНИ.

22. Для повного проведеня основ диктатури пролєтаріяту і біднїйшого селянства У. С. Р. Р. надає працюючим масам всї права і можливости в области громадянського і полїтичного житя.

23. Відповідно сему загальному становищу і з метою забезпеченя за працюючими дїйсної волї совісти, а також припиненя можливости використаня релїґії і церкви в інтересах зали-

шеня клясового строю, церква відокремлюється від держави і за всїма громадянами визнається право пропаґанди релїґійних наук, котрі не переслїдують жадних соціяльних і полїтичних завдань, а також антирелїґійних наук, котрих дух не перечить комунїстичним поглядам.

24. З метою забезпеченя за працюючими дїйсної свободи висловленя своїх думок — У. С. Р. Р. усуває залежність преси від капіталу і віддає в руки робітничої кляси і селянської бідноти всї технїчні і матеріяльні засоби до видавання ґазет, брошур, книг, та инших творів друку і забезпечує їх вільне росповсюднене по всїй Украïні.

25. В цїлях забезпеченя за працюючими дїйсної свободи зборів — У. С. Р. Р. визнаючи право за працюючими Радянської Републики вільного влаштованя зборів, союзів і т. п., віддає в розпоряджене робітничої кляси і селянської бідноти всї відповідні для влаштованя народних зборів помешканя з свїтлом і опалом.

26. З метою забезпеченя за працюючими дїйсної свободи спілок У. С. Р. Р., зломавши економічну і полїтичну владу заможних кляс і усунувши сим всї перепони, які до сеї пори перешкаджали в буржуазній суспільности робітникам і селянам користуватись свободою орґанїзації і акції — дає робітникам і біднїйшим се-

лянам усяку допомогу матеріяльну та иншу для їх обєднаня і орґанїзації.

27. В цїлях забезпеченя за працюючими дїйсного приступу до знаня — У. С. Р. Р. ставить своїм завданєм дати робітникам і селянам повну всебічну і даремну освіту.

28. У. С. Р. Р. визнає обовязком всїх громадян Републики працю і проголошує гасло: "не працюючий не їсть".

29. З метою всебічної охорони здобутків Великої Робітничо-Селянської Революції — У. С. Р. Р. визнає обовязком всїх працюючих Републики оборону соціялїстичної батьківщини і встановляє загальну військову повинність.

Почесне право захищати революцію зі зброєю в руках — даєть ся лише працюючим. На нетрудові елєменти накладаєть ся виконуване инших військових обовязків.

30. Виходячи з солїдарности працюючих всїх націй, У. С. Р. Р. надає всї полїтичні права українських громадян працюючим чужинцям, що живуть на території Української Републики і належать до робітничої кляси або до селянства, що не визискує чужої праці.

31. У. С. Р. Р. дає право притулку всїм чужинцям, що терплять переслїдуваня за релїґійні проступки, а також за проступки направлені проти інтересів уряду, обороняючого інтереси

буржуазних кляс.

32. У. С. Р. Р. визнаючи рівні права за працюючими, незалежно від їх раси і національности — обявляє суперечним основним законам Республики уставлене або пропущене яких небудь привілеїв на сій підставі а також яке-б не було пригнічене національних меншостий, або обмежене їх рівноправности.

33. З огляду на інтереси робітничої кляси в цілости — У. С. Р. Р. позбавляє політичних прав окремі особи і окремі ґрупи, які користують ся сими правами на шкоду соціялістичної революції.

В. Про Герб і Прапор У. С. Р. Р.

34. Герб У. С. Р. Р. — має на червоному полі в промінях сонця — малюнок золотого серпа і молота, навкруги яких — уміщено вінок і написи на українській і російській мовах.

1) У. С. Р. Р.

2) Пролєтарі всїх країн, єднайте ся!

35. Торговельний, морський і військовий прапор У. С. Р. Р. — має на червоному полі в лівому кутї — напись золотими літерами — Українська Соціялістична Радянська Республика, або лише літери: У. С. Р. Р.

КОЖДИЙ

РОБІТНИК І ФАРМЕР ПОВИНЕН ЧИТАТИ ПЕРЕДОВСІМ РОБІТНИЧІ ЧАСОПИСИ!

Чому?

Бо робітнича часопись обговорює кожду подію в краю і в сьвітї лише зі становиска інтересів робочого люду.

Одинокою робітничою часописею в Канадї е

"УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТИ"

що виходить в Віннїпеґу два рази на тиждень і коштує лише $4.00 на рік.

Хто читає "Українські Робітничі Вісти", виробляе собі суцїльний сьвітогляд і може осудити кожду подію в суспільнім житю.

"УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТИ" виступають проти кождого лайдацтва поповнюваного на робочім народї.

"УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТИ" доносять про робітничий рух на цїлім сьвітї, про боротьбу робітничої кляси.

Хто хоче знати, як сьвідомі робітники думають про суспільні події, хто хоче навчити ся соціялїстичної думки, нехай читае передовсїм "УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТИ".

Адреса:

"UKRAINIAN LABOR NEWS"
Cor. Pritchard & McGregor Sts.,
Winnipeg, Man.

ПРОГРАМА, КОНСТИТУЦІЯ І РЕЗОЛЮЦІЇ РОБІТНИЧОЇ ПАРТІЇ КАНАДИ.

Ціна 10 центів.

Накладом
БЮРА УКРАЇНСЬКОЇ СЕКЦІЇ Р.П.К.
Вінніпеґ, 1922.

ПРОГРАМА І КОНСТИТУЦІЯ РОБІТНИЧОЇ ПАРТІЇ КАНАДИ

Ціна 10 центів.

Накладом
БЮРА УКРАЇНСЬКОЇ СЕКЦІЇ Р.П.К.
Вінніпеґ, 1922.

ПРОГРАМА РОБІТНИЧОЇ ПАРТІЇ КАНАДИ.

КАПІТАЛЇЗМ І РОБІТНИЧИЙ РУХ ПЕРЕД СВІТОВОЮ ВІЙНОЮ.

Вибух світової війни зазначив кінець великого історичного періоду. Капіталїзм, суспільна система основана на клясовім посіданю средств продукції і удержувана примушуючою силою буржуазної держави, був тоді в періоді своєї експанзії (розширеня). Се був період масової продукції, нагромаджуваня капіталу, розширюваня світового ринку набуванєм кольоній і сфер впливу для вміщеня надвижки товарів і капіталу. Правда, що наслїдком своєї анархічної продукції капіталїзм вже тоді переживав повторяючі ся крізи; але при помочи кляпи безпеченства в виді еміґрації, йому все вдавалось реґулярно повертати до своєї рівноваги. Правдаю є також і се, що завсїгди були великі маси робітників в нуждї, але ті маси не визначували напрямів полїтики і цїлий робітничої кляси. Бо се був також великий період розвитку орґанїзованого робітничого руху, з

його трейд-юніями, кооперативами і політичними партіями. З'орґанізовані робітники радше волїли одержувати мізерну частину зработованих великанських зисків, які капіталїстична кляса добувала з визиску робітників, так в себе дома як і за границею, чим кинути визов основної зміни капіталїстичної системи і через те їхня політика, туди склонюючись, була консервативною, реформістичною і опортуністичною.

ІМПЕРІЯЛЇЗМ І РОБІТНИЧИЙ РУХ НИНІ.

За ту політику приноровлюваня ся до законних і економічних умовин капіталїзму робітники мали заплатити страшну ціну. Помимо мировых трибуналів і їхніх гіпокритичних заяв та запевнювань, економічне суперництво зроджене монополїстичними тенденціями великих імперіялїстичних держав на дальше виражало ся в щораз то більше зростаючих узброєнях. Колиж відтак наступила експльозія, остовпіла робітнича кляса була заскочена цїлковито не приготованою, а з'орґанізований робітничий рух зістав повернений зрадою реакційних робітничих провідників в помічничий додаток імперіялїстичної воєнної машини. Наслїдком виникшої затяжної різні було те, що міжнародні біржі упали, фабрики позамикано, мілїони робіт-

ників викинено в ряди безробітних, а самі основи капіталїзму зістали підкопані і зрушені. Зустрівшись з такою ситуацією, капіталїстична кляса робить шалені з'усиля, щоб повернути назад рівновагу капіталїзму при помочи загального наступу на житєве положенє робітників. Платню познижувано, умови (аґріменти) зломано і концесії відтягнено. На кінець, щоб систематичну кампанїю в цїли зниженя житєвого положеня робітників зробити успішною, капіталїстична кляса розпочала рівнож безпощадну офензиву в цїли знищеня масових робітничих орґанїзацій. Серед сих змінивших ся умовин міжнародний робітничий рух з конечности перетворюєть ся в орґан революційної боротьби проти капіталїзму.

РОСІЙСЬКА РЕВОЛЮЦІЯ І ПЕРША РОБІТНИЧА РЕПУБЛИКА.

Загальний революційний рух при кінци імперіялїстичної війни і підчас слїдуючого після ньої періоду зазначив ся небувалою інтензивністю, особливож російською революцією, яка встановила першу робітничу републику. Хоча перша революційна филя була повздержана в инших краях, то російська совітська република все таки змогла вдержатись проти злучених

змагань імперіялїстичних держав повалити робітничу владу і являєть ся нині втїленєм боротьби світового пролєтаріяту за його освободженє.

Робітнича Партія Канади признає російську революцію першою дією світової революції. Основуючи свою полїтику і становище на міжнароднім характері революційної боротьби, партія буде змагати до того, щоб робітничий рух в Канадї зробити нерозривною частю революційного руху робітників цїлого світа. Позбувшись злуди завдяки зрадливому поведеню своїх власних провідників і одушевлені пролєтарською революцією в Росії, робітники цїлого світа з'орґанїзували Комунїстичний Інтернаціонал. Помимо лютої опозиції зі сторони капіталїстів і їхніх наймитів в робітничих рядах, Комунїстичний Інтернаціонал ріс дуже скоро і став світовою силою, цитаделею і надією робітників усїх країв. Робітнича Партія буде представляти в правдивому свїтлї Другий Інтернаціонал, котрий безпереривно росколює робітничі ряди і зраджує робітничі маси перед їхнім ворогом. Робітнича Партія буде також остерігати і стеречи робітників перед заходами так званого Другого-і-пів Інтернаціоналу обманути робітників. А дальше, признаючи, що Комунїстичний Інтернаціонал є одиноким правдивим осередком, світового ре-

волюційного руху, Робітнича Партія буде змагати до з'єдиненя робітників під прапором Третого Інтернаціоналу.

ПЛЯТФОРМА.

Робітнича Партія повстала наслїдком того, що дотепер істнувавші партії оказались нездатними координувати і вести робітничу клясу в її боротьбі проти капіталїзму. Соціялїстичні партії майже зникли з полїтичної сцени через їх сектанство. Реформістичні робітничі партії не признавали клясової боротьби і функціонували головно як виборчі машини. Виступаючи в опозиції до прінціпів і тактик згаданих партій, Робітнича Партія буде стреміти до того, щоб она рівночасно була партією акції, а тим самим партією мас.

Загальна програма Робітничої Партії є:

1. Консолїдувати істнуючі робітничі орґанїзації і розвинути їх в боєздатні орґани рішучої боротьби проти капіталїзму; проникати в робітничі юнії і стреміти до заміщеня теперішного реакційного провідництва революційним.

2. Брати участь в виборах і загальнім полїтичнім житю краю. Репрезентанти партії в ріжних легіслятивних і адмінїстративних інституціях будуть показувати в правдивому світлї фал-

шиву демократію капіталїзму і помагати мобілї зувати робітників для остаточної боротьби проти капіталїстичної держави. Они будуть публично давати вислів відомим їм з власного переконаня і досвіду щоденним кривдам робітничої кляси конкретними домаганями до капіталїстичних правительств і їхніх інституцій.

3. Вести провід в боротьбі за негайні потреби робітників, поширювати і поглубляти їхні домаганя, орґанізувати і розвивати з щоденної боротьби силу для поваленя капіталїзму.

4. Працювати для поваленя капіталїзму і капіталїстичної диктатури при помочи здобутя полїтичної влади, встановленя диктатури робітничої кляси і робітничої републики.

КОНСТИТУЦІЯ РОБІТНИЧОЇ ПАРТІЇ КАНАДИ.

РОЗДІЛ І. — НАЗВА І ЦІЛЬ.

Секція 1. — Назва сеї орґанізації є: Робітнича Партія Канади. Своєю ціллю вона ставить освідомлюванє і орґанізованє робітничої кляси для поваленя капіталізму через основанє на його місці Робітничої Републики.

РОЗДІЛ ІІ. — ЕМБЛЄМА.

Секція 1. — Емблємою партії є серп і молот зложені навхрест, з написом довкруги маргінесу в горі: "Робітнича Партія Канади", а внизу: "Робітники всіх країн, єднайте ся!"

РОЗДІЛ ІІІ. — ЧЛЕНСТВО.

Секція 1. — Апліканти на членів мають підписати апліґаційну картку слідуючого змісту:

"Я низше підписаний заявляю, що признаю прінціпи і тактику Робітничої Партії Канади, які є висловлені в її програмі і конституції і годжу

ся підпорядковувати ся партійній дисципліні та активно сповняти партійну роботу".

Секція 2. — Кождий член партії має вступити до відділу партії в місцевости, де він перебуває. Єсли в його місцевости нема такого відділу Р.П.К., то аплікант стає свобідним членом партії (мембер ет лардж).

Секція 3. — Всї аплїканти на членів партії мають бути одобрені і рекомендовані двома особами, які є членами не менше трох місяців. Аплїкант на члена мусить бути присутним коли його приймаєть ся в члени.

РОЗДІЛ IV. — СКЛАД ОРҐАНІЗАЦІЇ.

Секція 1. — Основними одиницями орґанїзації Робітничої Партії Канади є:

(а) віддїл, що складаєть ся з не менше чим пятьох членів;

(б) свобідні члени (мемберс ет лардж), які мають бути звязані з найблизшою дистріктовою орґанїзацією;

(в) така спеціяльна форма місцевої орґанїзації, яку одобрить Центральний Екзекутивний Комітет.

Секція 2. — Два або більше віддїлів в однім містї творять Центральний Міський Комітет.

Такий комітет може включати також і відділи з поблизьких місцевостий.

Секція 3. — Центральний Екзекутивний Комітет має право назначати границі дистріктових орґанізацій, до яких можуть входити більше як одна провінція або части провінцій, так, що межі можуть бути встановлені радше після індустріяльних чим провінційних поділів.

РОЗДІЛ V. — АДМІНІСТРАЦІЯ.

Секція 1. — Найвисшим тілом Робітничої Партії Канади є партійна конвенція.

Секція 2. — В часі між конвенціями найвисшим партійним тілом є вибраний конвенцією Центральний Екзекутивний Комітет, який керує всею діяльностию партії.

Секція 3. — Управа дистриктовими орґанізаціями належить до дистриктових конвенцій.

Секція 4. — В часі між дистриктовими конвенціями управа дистриктом є в руках Дистриктового Комітету, вибираного дистриктовими конвенціями. Дистриктові орґанізатори, яких назначує Ц.Е.К. є членами Дистриктового Комітету і виконують свою роботу під його управою.

Секція 5. — Міський Центральний Комітет має складатись з делеґатів, вибираних відділа-

ми. Кождий віддїл має мати що найменше одного делеґата. В склад Міського Центрального Комітету входить один делеґат від кождих десятьох членів в містї. Міський Центральний Комітет має збирати ся на засїданє найменше два рази в місяць. Міський Центральний Комітет вибирає своїх урядників: секретаря, екзекутивний комітет і инших урядників, єсли таких потрібно. Дистриктовий Екзекутивний Комітет має право одобрити секретара.

Секція 6. — Всї язикові віддїли мають звязатись з своїми язиковими секціями. В партії може бути тільки одна секція, члени якої говорять тою самою мовою.

РОЗДЇЛ VI. — КОНВЕНЦІЇ.

Секція 1. — Загальнопартійна конвенція є найвисшим партійним тїлом і її скликує Центральний Екзекутивний Комітет що найменше раз на рік.

Секція 2. — Центральний Екзекутивний Комітет партії може скликати сам, або на домаганє дистриктових орґанїзацій, надзвичайні конвенції, які мають права звичайних конвенцій, але тільки тодї, коли такі дистриктові орґанїзації репрезентують 40 % членства.

Секція 3. — Число делеґатів на загальнопар-

тійну конвенцію визначує Центральний Екзекутивний Комітет розділяючи їх після дистриктів в залежности від числа пересічно добре стоячих членів за період чотирох місяців перед скликанєм конвенції. На таких самих основах розділяють також і дистрикти те число, яке має бути вибране міськими конвенціями.

Секція 4. — Делеґатів на загальнопартійну конвенцію вибираєть ся дистриктовими конвенціями. Поорґанізовані віддїли в містах вибирають делеґатів на міську конвенцію, на якій знова вибираєть ся делеґатів на дистриктову конвенцію. Про число делеґатів, яке прислугує кождому віддїлови рішає Міський Центральний Комітет відносно членства як зазначено повисше. В місцевостях, де нема міської центральної орґанізації, віддїл вибирає своїх делеґатів прямо на дистриктову конвенцію.

Секція 5. — Міські і дистриктові секретарі і орґанізатори мають бути присутними на конвенціях своїх орґанізацій тільки з дорадчим голосом, як що вони не вибрані делеґатами.

Секція 6. — Віддїлові, міські і дистриктові конвенції можуть вибирати на делеґатів членів партії і з других частин партійної орґанізації поза своїми територіяльними межами.

Секція 7. — Одночасно з виданєм зазиву скликаня конвенції, Центральний Екзекутивний

Комітет має дати кождому віддїлови під дискусію точки дневного порядку і всї инші пропозиції, які мають рішатись на конвенції. Принайменше шістьдесять днїв перед конвенцією сторінки партійної преси мають бути отворені для обговорювання важних партійних справ. Дистриктові комітети можуть піддавати свої пропозиції для включеня їх в конвенційний порядок дня.

Секція 8. — Делеґатам на загальнопартійну конвенцію має ся заплатити кошти подорожи і певну суму на прожиток (дієта), розмір якої рішає Центральний Екзекутивний Комітет.

РОЗДЇЛ VII. — ЦЕНТРАЛЬНИЙ ЕКЗЕКУТИВНИЙ КОМІТЕТ.

Секція 1. — В часї між конвенціями Центральний Екзекутивний Комітет є найвисшим партійним тїлом і керує всею дїяльностию партії.

Секція 2. — В склад Центрального Екзекутивного Комітету входять:

(а) сїм членів вибраних конвенцією, які становлять Адмінїстративну Раду Партії і мусять мешкати в містї або поблизько міста, яке конвенція назначує за осїдок головної кватири партії;

(б) чотири члени яких також вибирає конвенція репрезентувати найбільше важні дистрикти країни;

(в) сих одинайцять членів разом з дистриктовими орґанізаторами, секретарами і одним представником від Бюра кождої язикової секції творять Центральний Екзекутивний Комітет партії. Дистриктові орґанізатори, секретарі і представники Бюр язикових секцій мають на засіданях Ц.Е.К. тільки дорадчий голос;

(г) цілий Центральний Екзекутивний Комітет має засідати що найменше раз на кождих чотири місяці. Надзвичайне засіданє Ц.Е.К. може бути скликане на домаганє що найменше пятьох членів Ц.Е.К.;

(д) Центральний Екзекутивний Комітет має визначити права Адміністративної Ради Партії.

Секція 3. — Конвенція вибирає також одинайцять заступників, які заповняють опорожнені уряди в порядку після числа одержаних голосів. Єсли лїста заступників вичерпаєть ся, то Ц.Е.К. прислугує право кооптації.

Секція 4. — Центральний Екзекутивний Комітет має вибрати з поміж себе екзекутивного секретара і предсїдателя партії та всїх инших урядників.

Секція 5. — Центральний Екзекутивний Комітет назначує дистриктових орґанізаторів

і всїх загальнопартійних урядників. Він створює також підкомітети для властивого керованя партійною працею.

Секція 6. — Центральний Екзекутивний Комітет має здавати місячні звіти з партійної дїяльности і з партійних фінансів після дистриктів.

Секція 7. — Центральний Екзекутивний Комітет має розділити країну на дистрикти згідно з Розділом IV., Секцією 3, з тим застереженєм, що межі дистриктів не можуть бути змінені пізнїйше як чотири місяці перед загальнопартійною конвенцією.

Секція 8. — Повну контролю і звіт з усїх партійних фондів переводить ся кождих шість місяців. Конвенція вибирає контрольну комісію з трох осіб для контрольованя рахунків Ц.Е.К.

Секція 9. — Вся партійна преса і пропаґандова дїяльність є під повною контролею Ц.Е.К.

РОЗДІЛ VIII. — ДИСТРИКТОВІ І ИНШІ ПАРТІЙНІ ОДИНИЦІ.

Секція 1. — Центральний Екзекутивний Комітет назначує дистриктових орґанізаторів для кождого дистрикту.

Секція 2. — Дистриктовий орґанізатор має здавати Дистриктовому Екзекутивному Коміте-

тови повний звіт з загальнопартійної роботи в його дистриктї. Він має принимати і виконувати інструкції і рішеня Ц.Е.К. Він реґулярно має пересилати до Ц.Е.К. гроші і фінансові звіти. Він має здавати фінансові звіти членству свого дистрикту не менше як раз на місяць.

Секція 3. — Дистриктові конвенції мають відбувати ся в трийцять днїв після загальнопартійної конвенції. Дистриктора конвенція вибирає шістьох членів до Дистриктового Екзекутивного Комітету. Сї члени разом з дистриктовим орґанїзатором, який є повноправним членом Дистриктового Екзекутивного Комітету, управляють дїяльностию дистрикту і мають реґулярно надсилати протоколи з своїх засїдань до Ц.Е.К. Всї рішеня Дистриктового Екзекутивного Комітету йдуть до одобреня Ц.Е.К.

Секція 4. — Дистриктовий Екзекутивний Комітет визначує межі міських льокалїв партії.

Секція 5. — Міський Центральний Комітет керує дїяльностию льокалю (місцевих віддїлів) і здає реґулярні звіти про свою дїяльність Дистриктовому Екзекутивному Комітетови.

Секція 6. — Міський Центральний Комітет складаєть ся з делеґатів вибираних віддїлами. Кождий віддїл вибирає одного делеґата на кождих десятьох членів. Кождий віддїл має бути заступлений що найменше одним делеґатом.

Секція 7. — Міський Центральний Комітет має вибрати міський екзекутивний комітет, в який має входити від пять до сїм членів. Він має функціонувати за Міський Центральний Комітет в часї між одним а другим засїданєм М.Ц.К.

Секція 8. — Віддїл складаєть ся з членів, як зазначено в Роздїлї III., Секції 1. Він має вибирати заряд віддїлу, віддїлового орґанїзатора, делеґатів до Міського Центрального Комітету і инших потрібних урядників.

РОЗДЇЛ IX. — ЯЗИКОВІ СЕКЦІЇ.

Секція 1. — Язикові віддїли складають ся з членів партії, які говорять тою самою мовою. Язикові віддїли, які говорять одною і тою самою мовою творять язикову секцію, як що вони мають не менше 300 членів. Може бути тільки одна секція одної мови. Всї язикові віддїли мусять звязатись з своєю язиковою секцією.

Секція 2. — Всї язикові віддїли є інтеґральними (складовими) частинами партійної структури в своїх місцевостях і мають сповняти і виконувати всї партійні функції і зобовязаня.

Секція 3. — Вскорі після загальнопартійної конвенції, мають відбути ся загальносекційні язикові конференції. Такі конференції мають

формулувати пляни для веденя просвіти і пропаґанди в своїх мовах; їх ухвали підлягають одобреню Центрального Екзекутивного Комітету. Вся робота таких конференцій має бути в повній згоді з ухвалами загальнопартійної конвенції і Центрального Екзекутивного Комітету.

Секція 4. — Кожда язикова конференція має вибрати своє Бюро, в склад якого входили би від пять до сїм членів, і їх заступників. Бюро має вибрати редактора і урядників і має керувати всею дїяльностю своєї секції, причім ухвали Бюра підлягають одобреню Центрального Екзекутивного Комітету.

Секція 5. — Центральний Екзекутивний Комітет може назначити від себе братнього одного члена, який мав би учащати на засїданя кождого Бюра язикових секцій з дорадчим голосом.

Секція 6. — Бюро має право назначати дистриктових орґанїзаторів секції, які підлягають одобреню Центрального Екзекутивного Комітету. Всї орґанїзатори мають працювати в рїжних дистриктах під керовництвом партійних дистриктових орґанїзаторів.

Секція 7. — Бюро язикової секції має перекладати і розсилати всї звіти, циркулярі і комунїкації Центрального Екзекутивного Комітету

до членства в протягу одного тижня після їх одержаня.

Секція 7 (а). — Язикові віддїли мають купувати членські стемплї від Бюра своєї секції. Бюро язикової секції має купувати партійні членські стемплї від Ц.Е.К. по 20 центів один і продавати їх своїм віддїлам по такій цїнї, яку встановить конференція язикової секції. Віддїл має продавати стемплї для членів по 50 центів. Ц. Е.К. має платити дистриктовим орґанїзаціям 5 ц. і міським льокалям 5 ц. за кождий стемпель проданий язиковій секції.

Секція 7 (б). — Бюро язикової секції має реґулярно давати Ц.Е.К. звіти з усїх фондів, якими воно розпоряджає. Єсли зайде потреба, то Бюро секції може накладати на своє членство спеціяльний податок, але тільки за одобренєм Ц.Е.К.

Секція 8 (а). — Язикові Бюра і секції не мають права суспендувати, виключати або реорґанїзувати злучені з ними віддїли. Вся дисциплїнарна власть належить виключно до звичайної орґанїзаційної машинерії партії.

Секція 8 (б). — Язикові Бюра і секції можуть одначе рекомендувати суспендованє, виключенє або реорґанїзованє віддїлів партійним зарядам, які мають над ними юрисдикцію.

РОЗДІЛ X. — ПАРТІЙНА ДИСЦИПЛІНА.

Секція 1. — Всї ухвали керуючих орґанів партії обовязують всїх підчинених даному орґанови членів і частин орґанїзації.

Секція. 2. — Член або орґанїзація, що переступить ухвали партії підлягає суспендованю або виключеню тою орґанїзацією, яка має юрисдикцію над даним членом або орґанїзацією. Оскарженя проти членів партії вносить ся в віддїлах, при чім одна або друга сторона може апелювати до Міського Центрального Комітету, або до Дистриктового Екзекутивного Комітету в тих випадках, де нема Міського Центрального Комітету. Оскарженя проти віддїлів вносить ся до Міського Центрального Комітету або де нема такого, то до Дистриктового Екзекутивного Комітету. Рішеня Міського Центрального Комітету в справах віддїлів йдуть для перегляненя до Дистриктового Екзекутивного Комітету. Оскарженя проти дистриктових орґанїзацій вносять ся до Центрального Екзекутивного Комітету.

Секція 3. — Кожда партійна частина обмежує свою дїяльність до території, яку вона представляє.

Секція 4. — Член партії, який бажає перенести свою членську приналежність з одного від-

дїлу до другого, має мати переступну картку від фінансового секретара або орґанїзатора відділу. Нїякий віддїл не може принимати членів з других віддїлів без переступних карток. По одержаню переступної картки секретар віддїлу має переписатись з секретарем того віддїлу, що видав переступну картку в справі партійної репутації члена, який переносить ся до другого віддїлу.

Секція 5. — Всї партійні орґанїзації мають вживати однакові апліkації, членські картки, рахункові та инші книжки, які видають ся загальнопартійною орґанїзацією.

Секція 6. — Кождий тимчасово усунений або виключений член Ц.Е.К. має право апелювати на писмі або особисто до найблизшої загальнопартійної конвенції.

Секція 7. — Всї члени Робітничої Партії Канади, які мають кваліфікації вступити до робітничих юнїй, мусять до них вступити і активно брати участь у всїх справах робітничих юнїй їх фаху згідно з рішенями партії.

РОЗДІЛ XI. — ВКЛАДКИ.

Секція 1. — Кожда особа, яка виповняє апліkацію на члена, має заплатити 50 центів вступної вкладки на що дістає вступний стемпель, ви-

даний Ц.Е.К. З сеї суми 25 центів йде до каси Ц.Е.К. а 25 центів лишаєть ся в віддїлї.

Секція 2. — Кождий член партії платить 50 центів місячної вкладки, за що йому видаєть ся членський стемпель. Центральний Екзекутивний Комітет продає стемплї дистриктовій орґанїзації по 15 центів один. Дистриктові орґанїзації продають стемплї Міському Центральному Комітетови і віддїлам, де нема М.Ц.К. по 20 центів. Міський Центральний Комітет продає стемплї віддїлам по 30 центів один.

Секція 3. — Спеціяльне оподактованє може накладати на членство тільки загальнопартійна конвенція і Ц.Е.К. Нї один член не може уважатись за добрестоячого члена, єсли він не заплатить спеціяльного оподаткованя.

Секція 4. — Муж і жена, які належать до того самого віддїлу, можуть купувати подвійні стемплї, які продають ся по тій самій цїнї що й для поодинокого члена. Спеціяльні оподаткованя платить муж і жена осібно.

Секція 5. — Члени партії, що з причини безробітя, страйків, слабости чи з инших подібних причин не всилї платити партійного податку, після повідомленя про се фінансового секретара, дістають безплатні стемплї.

Секція 6. — Члени партії, які не платять податку через три місяцї, перестають уважатись за

добрестоячих членів. Членів, які не платять партійного податку через шість місяців, вичеркуєть ся з рядів партії. Від жадного члена не вільно принимати членських вкладок наперед більше як за три місяці.

РОЗДІЛ XII. — ГОЛОВНА КВАТИРА ПАРТІЇ.

Секція 1. — Місце осїдку головної кватири партії вирішує загальнопартійна конвенція.

РОЗДІЛ XIII. — КВАЛІФІКАЦІЇ.

Секція 1. — Члени Центрального Екзекутивного Комітету, екзекутивний секретар, редактор і всї кандидати до полїтичних урядів, мусять, до часу їх номінації, бути членами партії через два роки, або членами-основателями партії, або нарештї членами орґанїзації, що злучить ся з партією в протягу 60 днів після загальнопартійної конвенції.

Секція 2. — Всї члени на позиції дистриктових комітетів, мають бути членами партії що найменше рік до часу своєї кандидатури. Делеґати до Міських Центральних Комітетів мають бути членами партії не менше як шість місяців; віддїлові орґанїзатори і инші урядники, заки приймуть номінацію на такі уряди, мусять бути

членами партії через три місяці. Ся секція не відносить ся до віддїлових урядників і делеґатів до М.Ц.К. новозорґанїзованих віддїлів.

РЕЗОЛЮЦІЇ КОНВЕНЦІЇ РОБ. ПАРТІЇ КАНАДИ.

РЕЗОЛЮЦІЯ ПРО ВІДНОШЕНЄ ДО РОБІТНИЧИХ ЮНІЙ.

I.

Трейд-юнійний рух в Канадї, так як і весь трейд-юнійний рух в світї, переходить тепер найтяжшу крізу в своїй історії. Вже перед війною напрями і будова трейд-юній показали ся нездатними до боротьби зі зростаючою концентрацією і солїдарністю капіталу. Але змини спричинені наслїдком світової війни в самих основах капіталїзму, положили кінець всякому дальшому відтяганю зревідованя і розвязаня питань, що стоять перед трейд-юнійним рухом, особливо питань про напрям, методи і орґанїзацію.

Щоб привернути рівновагу капіталїзму, капіталїстична кляса розпочала загальний наступ за зниженє робітничого житєвого уровеня, роблячи рівночасно рішучий напад в цїли знищеня самого трейд-юнійного руху. Трейд-юнії

були зовсім неприготовані на той напад і через те вони тепер майже всюди в безладю відступають назад. На цілій лінії встановляєть ся знижене платні, при дуже слабім опорі зі сторони юній. З такоюж самою безрадністю зустрічають трейд-юнії питане безробітя. І єсли що юнії не зрозуміють, що ера замирюваня ся і компромісів в клясовій боротьбі проминула і не признають змінених умовин боротьби між капіталом і працею, то являєть ся небезпека, що змаганя капіталїстичної кляси увінчають ся успіхом.

Серед тих обставин найважнійшою задачию, яка стоїть тепер перед робітничою клясою, є встановлене обєднаного фронту для опору проти нападів капіталїстичної кляси. З того випливає, що в будованю того обєднаного фронту на трейд-юнії спадає роля скоординованя і сконсолїдованя всего робітничого трейд-юнійного руху в цілій країні на основі рішучої боротьби. Та не лише консолїдація є потрібною, але важною є також міжнародна орґанізація всїх боєвих юній цілого світа. Одинокою силою, яка показала ся спосібною розуміти потреби трейд-юнійного руху викликані зміненими обставинами і здатною обєднати всї боєві сили світового робітничого руху є Червоний Інтернаціонал Професійних Союзів.

II.

Щоб здійснити висше вказані задачі, мусить ся не тільки полишити зовсім методи відривання ся і формованя нових, ідеальних юній, уживані в минувшині деякими ґрупами в надії, що се зреволюціонізує робітничий рух; не тільки мусить ся рішучо поборювати подвійний юніонізм, але треба всїма способами піддержувати і розвивати в істнуючих трейд-юніях всї тенденції до консолїдації трейд-юнійного руху злучуванєм споріднених ремесл на основі одної юнії для кождої індустрії. В сім напрямі членство Робітничої Партії буде працювати разом з всїми боєвими елєментами в юніях, в цїли сформованя і розвиненя в них лївого крила.

Разом з тим стремлїнєм до формованя індустріяльних юній звязаний також і напрям зміцнюванія льокальних і дістріктових рад в цїли координованя дїяльности ріжних робітничих юній в справах льокального характеру. У всїх місцевостях і промислах, де старі трейд-юнії являють ся значно сильнїйшими орґанізаціями від других юній, Робітнича Партія буде проти подвійних юній і сецесійних стремлїнь. В місцевостях або промислах, де независимі юнії являють ся конструктивними орґанізаціями, а де старі трейд-юнії є слабі, членство Робітни-

чої Партії буде працювати у всіх юніях, до яких оно належить, в цїли допровадженя до злученої акції у всякій боротьбі, стараючись рівночасно довести свої юнії до злуки з загальним робітничим юнійним рухом. В таких випадках, де домінуюча юнія з ріжних причин знаходить ся поза загальним робітничим юнійним рухом, Робітнича Партія буде попирати таку юнію у всіх реґулярних орґанізаційних справах, стараючись рівночасно злучити її з загальним з'орґанізованим рухом.

Робітнича Партія звертає увагу на ріжницю функцій Робітничої Партії і робітничих юній. В юніях звичайно є навіть найбільше назадницькі і полїтично несвідомі елєменти робітничої кляси. А Робітнича Партія, з своїм членством, ограничаєть ся лише до полїтично більше свідомих. Всеж становище позірної полїтичної невтральности, яке занимають трейд-юнії, в дїйсности є грою на руку капіталїстичній клясї і оно мусить бути полишене; трейд-юнії мусять бути прилучені до боєвого міжнародного робітничого руху, якого висловом являєть ся Червоний Інтернаціонал Професійних Союзів. Членство Робітничої Партії буде допомагати консолїдації робітничих юній в цїлях боротьби, проникаючи їх революційним духом, дискредитуючи реакційні і зрадницькі методи бюро-

кратії робітничих юній, скріпляючи змаганя аґресивних рядових членів до контролї і ставлячи всякий можливий опір проти виключуваня активних боєвиків і проти росколів в юніях взагалї.

РЕЗОЛЮЦІЯ Р. П. К. ВІДНОСНО БЕЗРОБІТЯ.

В теперішній системі завсїгди повторяли ся фінансові і промислові крізи, а разом з ними великі безробітя, після яких слїдували періоди якого-такого добробуту. Причиною сих кріз в минувшинї була надпродукція. Однак в теперішній крізї головно в Злучених Державах і Канадї, є надпродукція; щож до Европи, то там є в дїйности недопродукція, спричинена знищенєм средств продукції і продукційних сил. Ся особлива форма теперішної крізи є безпосередним наслїдком руїни, спричиненої чотиролїтною світовою війною, такої руїни, яка підірвала найсильнїйші основи теперішної системи і принесла нужду та недостатки для робітничої кляси всїх країн.

В своїх змаганях спасти капіталїстичну систему від загибелї (згадатиб лише скликуванє раз-по-раз міжнародних конференцій і т. д.) капіталїстичні власти і інтереси розпочали без-

пощадний наступ проти житєвого стану робітників, — того стану, який робітники придбали собі і вдержували протягом лїт орґанїзації і боротьби. Тверджене, що в системі визиску буде завсїгди безробітє веде до одинокого заключеня, а іменно — що ті, хто є властителями і правлять та контролюють, повинні самі терпіти удар підупадку їхньої системи. Тимчасом дїєть ся зовсїм противно: удар крізи спихаєть ся при помочи зменшеня платнї і безробітя на плечі робітників — клясу найменше відвічальну за сю крізу.

Колиж, отже, робітники, так ті що працюють, як і ті, що лише частинно працюють і безробітні не поставлять солїдним, обєднаним фронтом опору проти всїх дальших наступів капіталїстичної кляси, то годї сказати до якого низкого уровеня житя кулів будуть примусово зігнані з'орґанїзовані і нез'орґанїзовані робітники.

Знаючи добре, що за капіталїзму не може бути сталого поліпшеня долї робітничої кляси, Робітнича Партія Канади, яка ставить собі за задачу брати участь в повседневній боротьбі мас, виникаючій з їхнїх повседневних потреб, всеж таки буде обєднювати робітничі маси для натиску за слїдуючі домаганя:

1. Вишуканя публичних робіт правитель-

ственними властями і відданя їх робітникам за юнїйну платню.

2 (А). Удержанє безробітних після пляну заведеного по війні в Великій Британії. В додатку до означеної рівної пайки, безробітні мають одержувати додаткову платню для своїх сїмейств, яка не має виносити менше, чим та сума, яку "Labor Gazette of Canada" подає, як пересїчну платню потрібну на вижитє робітничої сїмї. Гроші мають бути виплачувані за посередництвом комітетів, вибраних робітничими юнїями і безробітними.

2. (Б). Допомога частинно-безробітним, якаб разом з платнею одержуваною тими, що працюють лише певну частину їхнього реґулярного часу праці, рівнала ся з висше означеною платнею безробітних.

3. Заперестанє виплачуваня всїх процентів від воєнних бондів виносячих понад $500.00, поки власти не заспокоять всїх виплат безробітним.

4. Для створеня занятя для робітників, треба негайного розпочатя торговлї з Совітською Росією і достарченя її кредиту правительством, щоб сю торговлю зробити можливою.

Праця або повне удержанє!

Робітники всїх країн єднайтесь!

МЕМОРАНДУМ І РЕЗОЛЮЦІЇ ВІДНОСНО ГОЛОДУ В СОВ. РОСІЇ І ПОМОЧІ ГОЛОДУЮЧИМ, ПРИНЯТІ НА УСТАНОВЧІЙ КОНВЕНЦІЇ РОБІТНИЧОЇ ПАРТІЇ КАНАДИ.

Розуміючи, що причиною теперішної великої нужди серед населеня Совітської Росії є слїдуючі історичні факти:

1. Полїтичний гнет, полїтичний ґрефт і загальна мальадмінїстрація за царських часів, які спиняли промисловий розвиток Росії.

2. Безоглядна мобілїзація мужеської сили підчас війни в Росії, наслїдком якої була втрата тисяч вправлених і досвідчених механїків, а відтак упадок промислу, особливо транспортаційної системи, так дуже важної для тої великої країни.

3. Безпереривна бльокада удержувана капіталїстичними державами, відрізанє довозу машинерії і знарядів і т. п. так дуже потрібних до використаня природних жерел в Росії, яких Росія не могла сама продукувати через те, що вона промислово не розвинена.

4. Відтягнене від корисної і потрібної продукіцї великої армії для боротьби проти інвазії робленої чужими державами і контрреволюційними арміями, фінансованими і заосмотрюваними тими державами

5. Знищеня пороблені відступаючими арміями; вивезенє а також знищенє худоби і збіжа; знищенє зелїзниць і мостів; позатоплюванє і унездатненє до ужитку копалень вугля, що ще дальше пошкодило індустрії через брак опалу.

6. Систематичний саботаж продукції, яким послугувались техніки і управителї підплачувані контрреволюційними ґрупами, або симпатизуючі із ними — соціял-демократами, соціялістами революціонерами і анархістами, які нїби то бажали добра Росії, а на дїлї, свідомо чи не свідомо сповняли лише ролю аґентів міжнародного капіталу і прогнаної російської пануючої кляси.

Після всїх тих нещасть наступила ще страшна посуха, яка знищила збіже на великих просторах саме тоді, коли склади споживчих средств вже й так поважно зменшили ся. Отсї то причини довели до нужди населеня в Сов. Росії, а не мальадмінїстрація совітського правительства, як про се капіталїстична преса хоче переконати цїлий світ.

Розуміючи, що все повисше сказане є оперте на фактах (признаних навіть слїдчою комісією назначеною правительством Великої Британії, ворожим до совітської форми правління), ми постановляємо: Що ми, Робітнича Партія

Канади, зібрані на конвенції, перестерігаємо робітничу клясу перед брехнями продажної преси і заявляємо дальше: що кождий віддїл Р.П.К. має вибрати делеґатів до комітету Канадійських Приятелїв Совітської Росії або до Канадійського Комітету Помочі Голодуючим в Совітській Росії, та що всї віддїли Р.П.К. мають доложити всїх старань, щоб помогти голодуючим в Совітських Републиках скільки лише можливо, бо віримо, що успіх російської революції приблизить день освободженя робітників цїлого світа.

РЕЗОЛЮЦІЯ ПРО ВІДНОШЕНЄ РОБІТНИЧОЇ ПАРТІЇ КАНАДИ ДО ФАРМЕРІВ.

Робітнича Партія Канади визнає в нинїшнім полїтичнім розвитку фармерського руху, якого висловом являєть ся орґанїзація Злучених Фармерів (United Farmers) в цїлій країні, виразне змаганє поборювати полїтику і методи капіталїстичних інтересів, де ті інтереси з'ударяють ся з інтересами загалу середної кляси фармерів, котрі тільки що починають розуміти, що капіталїстична кляса панує над економічним і полїтичним житєм.

На жаль фармері все ще хорують на "демо-

кратичні ілюзії"; вони не можуть зрозуміти сего, що лише сама парляментарна адміністрація є недостаточною на те, щоб при її помочи вони могли поборювати великі інтереси, які є економічно укріплені. На жаль також, досвіди виказали, що при з'ударах інтересів капіталу і праці, фармері склонюють ся на сторону капіталу.

Тому, що Робітнича Партія розуміє, що спільним ворогом обох — фармерів і промислових робітників — є капіталїзм, вона буде старати ся піддержувати і співдїлати з всїми тенденціями в фармерськім русї до ясного і виразного визнаня, що промислові робітники і фармері мають спільні інтереси супроти капіталїзму.

Одначе ми свідомі того, що наші інтереси, як робітників, сходять ся спільно головно з інтересами низшої середної кляси фармера, убогого фармера і аґрікультурного робітника, та що кляса богатих фармерів посїдає капіталїстичні ідеї та амбіції і через те є вона нашим ворогом.

Тому, що економічна позиція богатої кляси фармерів піднялась і розширилась, реформи проповідувані полїтичними орґанїзаціями фармерів загально стали менше драстичними. Патрони Індустрії, 1890, і Не-Партизанська Лїґа, 1915, хотїли знесеня канадійського сенату; а

вже нова національна політика, яку одобрили з'орґанізовані фармері Канади в фармерській плятформі, виробленій і виданій Канадійською Аґрікультурною Радою в 1918 р. рекомендує лише реформу федерального сенату. Зріст економічних інтересів богатої фармерської кляси змушує її попирати політичні інституції капіталізму. Ідучи за приміром старших капіталістичних політичних партій, фармерська партія неоднократно відказувалась від бажаня і тенденції зі своєї сторони переводити закони лише на свою користь. Вони також послугують ся "фікцією національної репрезентації" і фармерська плятформа стає "новою національною політикою прогресивної партії", 1921.

Помимо скорого зросту фармерських торговельних компаній, так в східній, як і західній Канаді, протягом послідного десятиліття — помимо всіх змагань звернених в сторону кооперативного купованя і продажі фармерських продуктів — фінансове положенє дрібного фармера зовсім не поліпшило ся. Він терпить на рівні з індустріяльним робітником в часі періодів підупадку торговлі. В його з'орґанізованих змаганях до поліпшеня свого положеня, його політичні лідери обманюють і заводять в темну вуличку парляментаризму.

Наша партія буде вести пропаґанду і на аґрі-

культурному полї, щоб познакомити фармерів з революційними поглядами робітників і витворити порозуміне та симпатії до робітничої боротьби проти капіталїзму.

До маси дрібних фармерів, над якими домінують і яких визискують великі капіталїстичні інтереси, так аґрікультурні як і промислові (т. є. банки, позичкові компанії, компанії, які мають в своїх руках фармерські знаряди і машинерію, зелїзничі і елевейторські компанії, і т. д.) ми кажемо, що вони можуть освободити себе від своєї теперішної неволї лише поваленем капіталїстичної системи і встановленем робітничої республики.

Н. Ленїн.

ТРЕТИЙ ІНТЕРНАЦІОНАЛ І ЙОГО ІСТОРИЧНЕ ЗНАЧІНЄ.

Ціна 5 Центів.

Накладом
"УКРАЇНСЬКИХ РОБІТНИЧИХ ВІСТИЙ"
Віннїпеґ, Ман.
1921.

Перегляньмо історію всїх трох Інтернаціоналів:

Перший Інтернаціонал істнував від 1864 до 1872 року і був фундаментом для інтернаціональної орґанїзації робітництва, підготовкою для революційної боротьби з капіталїзмом.

Другий Інтернаціонал, який тревав від 1889 до 1914 року, був інтернаціональною орґанїзацією пролєтарського руху, яка незвичайно зростала і поширювала ся в масах, але разом з тим наступив її упадок революційних завдань, коли соціялїсти-опортуністи пішли на уступки і компроміси з буржуазією, яка остаточно довела до соромного упадку II. Інтернаціоналу.

Третий Інтернаціонал повстав щойно в 1918 роцї, коли довголїтна боротьба з опортунїзмом і соціял-шовінїзмом, яка в часї світової війни досягла свого вершка слави, — спричинила утворенє комуністичних партій, в кількох народів і краях. Одначе формальне істнованє III. Інтернаціоналу починаєть ся від часу 1. конґресу, який відбув ся в Москві, в мартї 1919 року.

Характеристичні черти III. Інтернаціоналу, се — негайне переведенє і закріпленє в житє ідей, які одїдичили в спадщинї по Марксови, остаточна реалїзація завдань соціялїзму і робітничого руху, які почав новий, третий, міжнародний союз робітництва закріпляти шляхом диктатури пролєтаріяту і при помочи соціялїстичних радянських републик.

Перший Інтернаціонал — поклав основи для боротьби міжнародного пролєтаріяту за здїйснене соціялїзму.

Другий Інтернаціонал — був добою поширеня робітничого руху в богатьох країнах і народах.

Третий Інтернаціонал — одержав у спадщинї успіхи з праці II. Інтернаціоналу, за виключенєм його опортунїзму, соціял-шовінїзму, буржуазних і дрібноміщанських ідей і починає здїйснювати диктатуру пролєтаріяту.

Міжнародний союз соціялїстичних партій, який проводить всесвітним, революційним рухом — боротьбою пролєтаріяту за визволенє робітництва з капіталїстичної неволї — спочиває тепер на нових основах, яких досї не мав пролєтаріят; — а сею основою, сим фундаментом — є радянські републики, які рівночасно є міжнародним висловом диктатури про-

лєтаріяту і наглядною ознакою його побіди над капіталїзмом.

З точки погляду всесвітної історії значінє Третого Комуністичного Інтернаціоналу лежить в сьому, що він переводить в житє великі гасла Маркса, дає розвязку проблєм соціялїзму і робітничого руху, яка заключаєть ся в словах: "диктатура пролєтаріяту!"

Сї геніяльні теорії, прямо пророцтво — стає тепер дійсностю.

Сї два латинські слова: "диктатура" і "пролєтаріят" є тепер найбільш популярними виразами всїх европейських мов, що більше, на кожду мову світа їх зараз переведено.

Нова доба всесвітної історії починаєть ся.

Людство скидає зі себе останні окови рабства, капіталїстичне і імперіялїстичне невільництво.

Визволяючи себе з сього вікового рабства, людство у перве вступає на шлях справжної волї, свободи.

Як-же се стало ся, що першою країною, яка завела у себе диктатуру пролєтаріяту і зорґанїзувала совітську републику — була саме одна з найбільш назадницьких країн Европи? Ми не помиляємось, коли скажемо, що якраз сей контраст між відсталостю Росії та її наглим

скоком до найвисшої форми демократії, обминаючи буржуазну демократію, а переводячи радянську, або пролєтарську републику, — саме сей контраст, чи краще — противорічивість (чого не можуть зрозуміти опортуністи і філістри, якими є в першому ряді провідники сьогочасного соціялізму) є одна з причин, котра утруднює докладне зрозуміне ролї совітів для Західної Европи.

Робітничі маси всїх країн інстинктовно відчули вагу совітів, як влучну зброю пролєтаріяту і як доцільну форму пролєтарської держави. Тільки їх "проводирі", зіпсовані опортунізмом і далї покланяють ся буржуазній демократії, яку тепер називають вони "загальною демократією".

Не диво, що заведенє диктатури порлєтаріяту — вже на перший погляд творить яркий контраст між відсталостю Росії та її "скоком" понад і поза межі буржуазної демократії. Навпаки, було би дивним, наколи би історія дала нам нову форму демократії без жадних противорічностий і контрастів.

Всякий марксіст, а також пересічно освічений чоловік, ознайомлений із сьогочасною наукою, скаже, коли хто поспитає його: чи перехід від капіталістичної держави до диктату-

ри пролєтаріяту у всїх країнах відбуватиметься по тій самій лїнії і буде всюди однаковий? — без найменшого сумніву відповість, що ні! В капіталїстичному світї нема рівности, нема гармонії, нема рівного взаїмновідношеня. Кожда країна має свої питомі прикмети, відмінну суспільну топоґрафію, ріжнородну ступінь розвою капіталїзму або робітничих орґанїзацій і т. п. Процентове відношенє розвою є ріжноманїтне.

Коли Франція переживала свою велику буржуазну революцію (в 1779 р.) і захопила нею майже всї европейські держави, — тодї Анґлія станула на чолї контрреволюційної коалїції, хоча з капіталїстичної точки погляду Анґлія була більше розвинена, чим Франція. Тогочасний анґлїйський робітничий рух мав тодї в собі богато прикмет будучого марксізму.

Коли-ж Анґлія зробила ся тереном першого справдї робітничого руху, в якому проголошено широкі пролєтарсько-революційні домаганя так званого "чартізму" (поширеня полїтичних прав і волї), і хоч на европейській полосї почали ся тодї буржуазні революції, то у Франції навпаки вибухла перша горожанська війна поміж пролєтаріятом і буржуазією.

Анґлія дає клясичний примір сього, що — як говорив Енґельс, — буржуазія зєднала ся з аристократією праці, яка походила з висших рядів пролєтаріяту, щоби поконати революцію. Завдяки сьому, ся найбільш капіталістично розвинена держава полишила ся на кілька десятків літ позаду своїх сусїдів, які ранше пережили пролєтарські революції. І хоч Франція на якийсь час задавила обі пролєтарські революції в 1848 і 1871 рр., то мимо всього, отсї геройські змаганя робітничої кляси з буржуазією є важними подїями у всесвітній історії. В 70 роках XIX. столїтя Нїмеччина хоч економічно стояла далеко позаді Анґлії і Франції, то однак довгі лїта проводила інтернаціональним робітничим рухом.

Розвиток громадянства поступає нестримно в напрямі диктатури пролєтаріяту, хоч не все з однаковою скоростю, і не однаковими шляхами.

Коли Карло Кавцький був ще марксістом, і ще перед тим, поки він став ренеґатом робітничої справи, тодї написав він статю п. з.: "Славяни і революція". В сїй статї розбирає він історичні умовини, які мали пособляти переходови міжнародного революційного руху в руки Славян.

Тепер се і стало ся. Хвилево — і розуміється ся тільки на короткий час — провід в революційному пролєтарському Інтернаціоналї спочиває в руках Росіян, так само, як в ріжних періодах XIX. столїтя був він в руках Англїйців, опісля Французів і Нїмців.

Я не раз і при ріжних нагодах говорив, що для Росії було лекше, як для якої другої країни, розпочати пролєтарську революцію, і що для неї труднїйше буде перевести повну реорґанїзацію громадянства на справдї соціялїстичних прінціпах — аж до остаточної побіди.

Нам лекше було починати революцію, передовсїм тому, що полїтична відсталість царської монархії відмежувала Росію від Европи XX. столїтя, і тому, що самі народні маси знимали ся до революційного чину; а по друге — до пролєтарської революції в Росії проти буржуазії, прилучила ся і селянська революція проти землевласників. В сей спосіб розпочали ми революцію в жовтни 1917 року, і мабуть легко не побідили би наколи би не звязали обі революції разом: місто і село. Ще в 1856 році — коли Маркс говорив про Прусію, згадував про можливість злученя пролєтарської і селянської революції. Від 1905 року були російські

большевики за революційно-демократичною диктатурою пролєтаріяту і селян.

По трете, Росія була вигідним огнищем революції, бо революція з 1905 року була надзвичайно успішною політичною школою для робітників і селян. Рівночасно її провідники запізнали ся з розвоєм західно-европейського соціялїзму, з його "останним словом", яке в революційній тактиці кинули в маси. Коли би не придбаний досвід з 1905 року, коли би не було буржуазної революції в 1917 році, то не вдала би ся нам пролєтарська революція в жовтни 1917 року. Єще і четверта причина, що пособляла революції, се — ґеорґафічне положенє Росії, яке дає змогу через довший час боронити ся перед наїздом більше розвинених капіталїстичних держав. По пяте, — питомі своєрідні взаємини міського пролєтаріяту з селянами допомогли перемінити буржуазну революцію в соціялїстичну революцію і зєднати міський із сїльським пролєтаріятом, в один боєвий фронт. По шесте, справі революції пособляла також довга школа страйків і досвід із західно-европейських робітничих рухів, які зробили можливим, коли прийшла кріза в Росії, завести за одним замахом одиноко доцільь-

ні пролєтарсько-революційні орґанізації — совіти.

Звичайно, повисший розрахунок не є повний. Але на йому межемо і обмежити себе для осягненя нашої мети.

Так отже місцем уродженя радянської або пролєтарської демократії є Росія. Се після Паріської Комуни — другий ступінь всесвітного розвою. Робітничо-селянська совітська республика Росії є першою соціялїстичною республикою в історії світа. Се є новий тип держави, який не може перевести ся. Впрочім сей тип зараз не стоїть одинцем.

Правда, ще богато треба зробити, щоби довершити соціялїстичної перебудови. Радянські републики в країнах з висшою культурою, де клясово-свідомий пролєтаріят має більший вплив, як в Росії, — мають всякі дані, щоби перегнати Росію, коли раз підуть шляхом диктатури пролєтаріяту.

Збанкротований II. Інтернаціонал провалив ся і загибає. На дїлї він грає ролю лакея міжнародної буржуазії. Се дїйсно жовтий Інтернаціонал. Його визначні проводирі, як прим. Кавцький, є виразом буржуазної демократії, яка називає себе "дїйсно" або "чистою" демократією.

Буржуазна демократія пережила вже свій вік, подібно, як II. Інтернаціонал віддав свою прислугу, виконавши конечну історичну повинність, поширивши ряди робітничої кляси і приготовивши їх до дальшої боротьби.

Навіть найбільше демократичні буржуазні республики не були і не можуть бути ніколи нічим иншим, як тільки машинами для поневолення робітників через капіталїзм, — як тільки знарядєм полїтичної сили капіталу, диктатурою буржуазії. Демократичні буржуазні республики справдї проголошують власть більшости, але на дїлї вони йдуть на послуги меншости так довго, доки істнуватиме приватна власність на фабрики, землї та инші засоби продукції.

"Свобода" в буржуазно-демократичних республиках є в дїйсности свободою для богачів. Пролєтаріят і трудове селянство мусїло в тому режімі призбирювати свої сили для повалення капіталїзму, в якого на послугах стоїть буржуазна демократія. Робітнича кляса не може так довго користати з дїйсної демократії, доки панує всевладно капіталїзм.

У перве в історії світа — радянська, або пролєтарська демократія витворила нову демократію для трудящих мас, демократію робітників і дрібних селян.

Досї не було в історії такого правительства, яке представляло би більшість населеня, і виконувало би з успіхом волю тої більшости — як зараз влада рад.

А реальною формою пролєтарської демократії се — диктатура пролєтаріяту.

——:-:——

ОРҐАНІЗАЦІЯ II. І III. ІНТЕРНАЦІОНАЛУ.

Другий Інтернаціонал в сути річи орґанізації не мав жадної. Дїяльність його зводила ся до скликуваня періодично міжнародних соціялїстичних зїздів, але навіть сї зїзди не були старанно приготовані. На порядку дневнім зявляли ся полїтичні питаня, котрі в даній хвилї були актуальними в тім або иншім краю; дискутовано над тими питанями, причім провідники европейської слави, такі як Жорес або Бебель, виголошували знамениті промови, ухвалювано резолюції менше або більше радикальні — звичайно навіть дуже радикальні — і делеґати розїздили ся домів. Примінюване тих ухвал полишувано цїлковито до волї поодиноких партій, і залежно від того, як укладали ся на разї відносини в данім краю використувано врочисто приняту резолюцію, або й кидано зовсїм її до коша. Найяскравійшим приміром є судьба ухвал про маєве свято. Як відомо, пораз перший на міжнароднім конґресї в Парижі в 1889 роцї ухвалено, що в дни першого мая робітники мають святкувати і устроювати де-

монстрації домагаючи ся заведеня 8-годинного дня праці. Сї маєві демонстрації в декотрих краях, прим. в Австрії, в скандинавських краях, а особливо в Польщі, мали величезне значінє під зглядом аґітаційним, під зглядом розбудженя полїтичної свідомости робітників. Натомість могучі соціялїстичні партії в Нїмеччинї, у Франції і в Анґлії принайменше не робили поважних зусиль, щоби надати робітничому святї революційний характер. Коли підприємцї почали мстити ся і переслїдувати святкуючих робітників, професіональні союзи і партія в Нїмеччинї, замість тим енерґічнїйше пропаґувати ідею 8-годинного дня працї і вести боротьбу на цїлій лїнії, рішили, що — робітниче свято коштує занадто богато, бо треба збирати жертви, платити запомоги тим, котрі через демонстрацію втратили часово заробок, через що щораз більше занедбувано демонстрації. Дійшло до того, що партійні орґанїзації постановили: хто не може святкувати без нараженя ся підприємцеви, може працювати, лише щоби заробок за той день зложив до партійної каси. Инші знова орґанїзації "відкладали" свято на найблизшу неділю, устроюючи в тім дни віча і народні забави, маївки з питєм вина і менше або більше несмачними гецами. Очевидно, бу-

ло се цїлковите висміюванє ідеї "робітничого свята", як для загальної міжнародної демонстрації. Тому-ж на цїлім ряді зїздів в слїдуючім періоді щораз поновлювано ухвалу про першого мая, однак наслїдку не було жадного.

Не много інакше дїяло ся з ухвалами про боротьбу проти мілїтаризму і імперіялїзму. Слів було много, дїл мало.

Поза зїздами істнувало "Міжнародне соціялїстичне бюро" і його сталий секретаріят в Брукселї. Бюро складало ся з представників всїх партій, котрі зїзджали ся від часу до часу. Але їх ухвали стрічала та сама судьба, що й ухвали зїздів: числив ся з ними, хто хотїв, а хто не хотїв, не звертав на них уваги. Секретаріят відзначав ся дивною оспалістю. Пару разів пробував він відограти ролю так незґрабно, з таким браком знаня справи, що лише наражав себе на посміховиско. Навіть скромна цїль познакомленя ся зі станом робітничого руху в кождім краю не була осягнена.

Одинокий бодай результат тих міжнародних зїздів полягав в тім, що провідники робітничого руху ріжних країв мали нагоду познакомити ся особисто і в той спосіб повставав певний особистий контакт поміж партіями, од-

нак для широких робітничих кругів від того не було ні зимно, ні горячо.

Виникає питанє, що повинен зробити Третий Інтернаціонал, щоби уникнути тих блудів.

На жаль, не много єще зроблено, щоби розвязати се питанє. На перешкоді стали зовнішні обставини. Адже-ж Третий Інтернаціонал повстав в хвилї, коли вправдї формально війна зістала закінчена, але фактично нормальні відносини між державами не зістали привернені. Одинокий край, в котрім пролєтаріят заживає свободи, Совітську Росію "обведено кільчастим дротом". Комуністи-ж в цїлім світї є фактично виняті з під права: не лише в Польщі Пілсудського і в Нїмеччинї Еберта, де державні власти орґанїзують скритовбійчі морди на комуністах, але і в дїйсно демократичних краях, в Анґлії, в Злучених Державах, в Швайцарії. Се є причиною, що в даній хвилї утворенє орґанїзованого осередка Третого Інтернаціоналу в Західній Европі не є єще можливе. Тому утворено його в Росії.

В мартї 1919 р. відбула ся в Москві конференція, на котру декотрі товариші з Заходу прибули з нараженєм свого житя. Але не зі всїх країв можна було перебрати ся через кордони і тому партійні заряди виделєґували то-

варишів перебуваючих в Москві. Конференція назначила сталий секретаріят і Виконавчий Комітет, котрого завданєм є на разї пропаґанда і підготовча праця для орґанїзованя Комунїстичного Інтернаціоналу. Приступлено отже до видаваня журналу, котрий виходить в мовах російській, французькій і нїмецькій і котрий розсилаєть ся помимо всяких трудностий до ріжних країв. Доложено всїх старань, щоби навязати зносини зі всїма краями Европи, Америки і Азії.

Перше услівє буде виповнене доперва тодї, коли на чолї Інтернаціоналу, в його заряді як Виконавчім Комітетї знайдуть ся товариші, вибрані загалом свідомих робітників даного краю. Успішна дїяльність такого комітету залежить від побореня технїчних трудностий.

Якіж цїли повинна собі ставити та нова міжнародна орґанїзація? Відповідь на се питанє старала ся дати вже тодї, коли ідея міжнародної солїдарности робітників здавала ся бути заглушеною в гуркотї всесвітної війни, незабутна героїня нїмецького революційного руху, Роза Люксембурґ. Ось провідні думки, котрі вона випрацювала в нїмецькій тюрмі в 1916 роцї:

"1) Боротьба внутрі буржуазних держав

проти пануючої кляси і міжнародна солїдарність пролєтарів всїх країв становлять дві нерозлучні засади робітничої кляси в її історичній боротьбі о визволенє. Не може бути соціялїзму поза міжнародною солїдарністю пролєтаріяту і не може бути соціялїзму поза клясовою боротьбою. Соціялїстичний пролєтаріят як в часї мира, так і в часї війни не може виречися анї клясової боротьби, анї міжнародної солїдарности, інакше він поповняє самовбійство.

2) Головною цїлию клясової боротьби пролєтаріяту всїх країв як в часї мира, так і в часї війни мусить бути поборюванє імперіялїзму і унеможливленє війни. Акція парляментарна, акція професійних союзів, як взагалї всяка дїяльність робітничого руху, мусить бути підпорядкована завданю протиставленя в кождім краю якнайострійше пролєтаріяту національній буржуазії, виявлюваню полїтичних і духових противенств між пролєтаріятом а буржуазією і рівночасно висовуваню на плян міжнародної солїдарности пролєтарів всїх країв.

3) В Інтернаціоналї спочиває точка тяготи клясової орґанїзації пролєтаріяту. Інтернаціонал рішає в часї мира про тактику національної секції в справах мілїтаризму, кольоніяльної по-

лїтики, торговельної полїтики, маєвої демонстрації, а також про тактику на случай війни.

4) Обовязок сповненя ухвал Інтернаціоналу є головним орґанїзаційним обовязком. Національні секції, котрі поступають проти тих ухвал, зістають виключені з Інтернаціоналу.

5) В боротьбі проти імперіялїзму і війни побіда є можлива тільки при участи злучених робітничих мас всїх країв. Тому головні зусиля національних секцій повинні бути спрямовані на вихованє широких мас в полїтичній акції і енерґічній ініціятиві, на міжнародну звязь масової акції, на такий устрій полїтичних і професійних орґанїзацій, щоби за їх посередництвом в кождій хвилї могло наступити скоре і могуче співдїланє всїх національних секцій, через що доперва воля Інтернаціоналу стане чином найширших робітничих мас всїх країв.

6) Найпильнїйшим завданєм соціялїзму є духове визволенє пролєтаріяту з під духового провідництва буржуазії, котре виявляєть ся у впливі націоналїстичної ідеольоґії. Національні секції Інтернаціоналу повинні аґітувати в пресї і в парляментах в той спосіб, щоби традиційна фразеольоґія націоналїзму зістала здемаскована, як средство підтримуваня клясового панованя буржуазії. Одиноким средством

оборони дійсної національної свободи є нині революційна боротьба проти імперіялізму. Вітчиною пролєтаріяту, в обороні котрої належить підпорядкувати все, є соціялістичний Інтернаціонал".

Влучно є тут названі революційні партії в окремих краях "національними секціями Інтернаціоналу". Він повинен бути одностайною орґанізацією пролєтаріяту цілого світа, орґанізацією готовою в кождій хвилі до боротьби з імперіялістичним капіталізмом. Тоді доперва почесний клич "пролєтарі всіх країв, єднайте ся!" стане ділом.

Ю. Мархлєвський.

——:-:——

ДВА ІНТЕРНАЦІОНАЛИ.

II. Інтернаціонал.

Другий Інтернаціонал заявив ся за лїґою націй, за свобідною торговлею, за міжнародними договорами праці, які встановила капіталїстична лїґа націй, за буржуазною демократією, разом зі знаціоналїзованєм промислу парляментарною дорогою, за майже всїма точками Вилсона.

Другий Інтернаціонал заявив ся проти совітів, проти диктатури пролєтаріяту і усуспільненя промислу під контролею робітників, котрі працюють в даних заведенях.

Другий Інтернаціонал майже не ріжнить ся від поступових буржуазних партій в Америцї, бо звязуючи себе з буржуазними полїтиканами, домагає ся заледви кількох малозначучих реформ, котрі легко ввести в житє навіть при істнованю капіталїстичного ладу.

Другий Інтернаціонал радить робітникам творити спільні ради робітників і властителїв фабрик.

III. Інтернаціонал.

Третий Інтернаціонал зістав скликаний в Москві у відповідь на поклик російських кому-

нїстів, до котрих нині прилучили ся вже соціялїстичні і комунїстичні партії всїх країн світа. Третий Інтернаціонал стоїть за знесенєм капіталїзму і заведенєм на його місце соціялїзму.

Третий Інтернаціонал стоїть за скасованєм нинїшної парляментарної системи і заведенєм совітів, котрі складають ся з робітничих делеґатів з між робітників сїльських, фабричних, військових, як рівнож з жінок, які навіть не заняті в промислї. Делеґати можуть бути кожда часу відкликані і виповняють порученя тільки тих, котрі їх вибирають.

Третий Інтернаціонал стоїть за диктатурою пролєтаріяту, котра має тревати в переходовім періодї з ладу капіталїстичного до соціялїстичного. Се значить, що тільки особи, які беруть участь в продуктивній працї, а не наймають других для своєї користи, мають право голосу і можуть бути вибрані до уряду. Диктатура є конечною в цїли здавленя всяких капіталїстичних заходів, привернути поновно старий лад. Диктатура є конечною також для того, щоби запобігати і не допускати ворогів робити саботаж в комунїстичнім суспільстві. Диктатура буде істнувати так довго, аж капіталїзм буде цїлковито знищений, а екс-капіталїсти візьмуть ся до працї для добра комунїстичного ладу.

Третий Інтернаціонал стоїть за те, що земля і промисл мають бути усуспільнені і мають бути під робітничою контролею.

Третий Інтернаціонал стоїть за те, що тепер в Росії комунїзм прямує до зрівнаня винагородженя. На случай недуги і старого віку кождий дістає державне забезпеченє. Для дїтий є все безплатно. Кождий мусить обовязково вчити ся в школї.

Третий Інтернаціонал стоїть за те, що мущини і женщини поверх 18 лїт житя мають право через референдум рішити свою долю.

Третий Інтернаціонал стоїть за знесенєм всяких расових ріжниць. Хто замешкує совітську републику, той стає її горожанином з повними правами без ріжниці походженя.

Третий Інтернаціонал стоїть за світову федерацію всїх комунїстичних републик.

Третий Інтернаціонал розуміючи причини світової війни, яку веде міжнародний капітал, домагає ся її закінченя без всяких відшкодовань, як також дозволеня народам рішати самим про свою власну долю.

Третий Інтернаціонал признає революційну клясову боротьбу. Його кличем є: "Пролєтарі всїх країв, єднайте ся. До втрати не маєте нїчого крім кайдан". Третий Інтернаціонал прямує до соціялїзму простою дорогою.

——:-:——

ЦЕРКВА

і

РАДЯНСЬКА ВЛАДА

(Перерібка за І. Уляновим.)

Ціна 5 центів.

Накладом
"УКР. РОБІТНИЧИХ ВІСТИЙ"
Віннїпеґ, Ман., Канада.
1921.

ЦЕРКВА І РАДЯНСЬКА ВЛАДА.

Підвалини царя, купців і поміщиків.

Говорили всюди у нас по селах, що світ на трох китах стоїть. З давних часів, від хати до хати, з уст до уст передавались сї перекази. Говорили про те, як за великі мусять бути ті кити, і всї думали, що кити мусять бути дуже великі, так як світ — не іграшка. Ну, а коли люди говорять, то до чого небудь договорять ся. Сїльські мудрцї стали шукати, на чім стоять кити. І коли найшли, що кити стоять на трох плотах, застановлялись над питанєм, на чім стоять плоти? Кінець кінцїв, для загального вдоволеня, рішили, що земля стоїть на трох китах, кити стоять на трох плотах, плоти — на землї, і на тім сїльський мудрець кінчав свої розмови за царя, коли заходила мова про релїгію. Дальше того йти було не можна. Всякий селянин чи робітник знав, що на дорозї стоїть піп з "Законом Божим", урядник з нагайкою, Сибір з каторгою, як кріпкі підвалини царя, купців і поміщиків.

Церква і попи служили цареви і навчали селянство, що "власть від Бога", що "цар є Бог земний" і т. п., але забороняли входити в розбиранє тих навчань: чого доброго, захочуть шукати єще коріня, на чім все те стоїть.

Христіянська православна віра була в Росії головною, пануючою або державною. Її правительство всяко пособляло, а всї инші віри утискало і переслїдувало.

Піддержувати в темних масах глибоку і слїпу віру в попів і церкву для царського режіму було необхідне тому, що **на темноті сих мас той режім опирав ся.** Туди, звідки йшла загроза цареви, з благословеня церкви і попа посилались, навербовані з між тої темної, задуреної попами маси вояки. І тим з більшою охотою вояки умирали за царське дїло, єсли в душі їх була свідомість, що умирають за "Бога землї", за старанєм котрого вони прямо з поля бою можуть попасти в рай небесний. А про рай небесний селянам і робітникам, з між котрих вербував цар своїх вояків, много говорили. І яким тільки той рай не малювали: і ріки там молочні з кісїльними берегами, і яблочка там румяні і золоті, і ангели співають пісні неземні. А неслухняним, гордим, хулителям віри і царя — ад кромішний з кипячою смолою, з

сердитими грізними чортами і т. п. І у все те вірили не дїти, а дорослі люди, вірили сиві селянські голови, котрим не давали можливости розібратись в тім, в що вони вірять.

Радянська власть не вмішуєть ся в справи віри.

Радянська власть каже, що її зовсїм нема нїякого дїла до того, хто як молить ся і хто в що вірить. Магометанин — йди в мечет і молись по магометанськи. Христіянин — іди до церкви і молись по христіянськи. Хочеш мати муллу чи попа — май, нїхто тобі не забороняє. Не хочеш зовсїм молитись — не молись, нїхто не приневолить. Повна свобода всяким релїгіям і віруваням, така свобода, якої нема нї в одній державі на світї. Віра в трох китів або невіруванє в Бога — справа приватна і до державної власти нїякого відношеня не має.

Радянська власть сказала:

— Радянські справи се одно, а духовні справи — друге. Церква, як вчать попи, є громада однаково віруючих. Держава є суспільство, в котрім є люди ріжних релїгій і люди зовсїм не віруючі. Церква — одно, а держава — зовсїм друге. **Тому церква від держави віддїляєть ся, а віра проголошуєть ся свобідною.**

Щоби закріпити свободу віри, правительство Російської Радянської Републики в січни 1918 року видало осібний декрет про віддїленє церкви від держави, в котрім в статї 3-ій говорить ся: **"Кождий горожанин може вірити в яку хоче релїґію або не вірити в жадну."** Сею статею касують ся всї попередні закони, після котрих царське правительство карало, напримір, ріжних сектантів — духоборів, суботників, євангелистів і инш. — і переслїдувало тих, хто "неісповідував жадної віри".

Що декретом забороняєть ся?

Всяка церква, всяке релїґійне товариство можуть спокійно відправляти свої богослуженя. Місцевим радянським властям забороняєть ся видавати які небудь постанови, "котрі ограничували би свободу совісти". Декрет установляє тут лише одно цїлковито необхідне ограниченє. В ст. 5 говорить ся: "Свобідне виповнюванє релїґійних обрядів обезпечуєть ся остільки, оскільки вони не нарушають суспільного порядку і не йдуть разом з посягненєм на права горожан і радянської републики. Місцеві власти мають право підпринимати всї необхідні кроки для обезпеченя в таких случаях суспільного порядку і безпеченства".

Як се треба розуміти? А ось як. Наприм'р, попи устроюють церковний похід, і підчас походу учасники його через погрози і насильства заставляють всіх переходячих здіймати шапки або починають вести погромну аґітацію і тим самим загрожують спокоєви горожан і цілости їх майна. В таких случаях радянська власть завсігди примушена буде підпринимати кроки в інтересах свободи, порядку і спокою.

Взяти еще такий примір. Коли архирей або піп в церкві, або рабін в синаґодзі, або мулла в мечеті виголошують проповіди, в котрих говорять про політику, то се вже не буде уважати ся богослуженєм, а мітінґом. Сей мітінґ може бути заборонений, єсли проповідь звернена проти трудового народа, проти трудової републики, і піп чи архирей, мулла чи рабін може бути потягнений до відвічальности, не дивлячись на його духовний стан. Не похвалить радянська власть і за те, єсли в храмі, в мечеті або в синаґодзі будуть ховати ся богацтва поміщиків і товари спекулянтів, або оруже контрреволюціонерів. Радянська власть, признаючи нетикальність храмів, примушена буде прийти в храм з трусом, сконфіскувати незаконне майно, а попа, муллу чи рабіна потягнути до відвічальности.

Такі случаї були в ріжних областях, і вороги радянської власти в один голос з духовенством вказували на се, як на богохульство. А треба тільки подумати трудовому народови, щоби зрозуміти, що богохульство робить в таких случаях само духовенство, богохульство чинять богачі, котрі ховають награбовані товари, карабіни і горівку до Бога за пазуху.

Духовенство повинно жити овочами своєї праці.

В 11-ій статї закона про віддїленє церкви від держави говорить ся, що релїгійні товариства самі повинні вишукувати средства для свого духовенства, накладаючи на віруючих осібні вкладки, але сї вкладки нї в якім случаю не можуть стягати ся насильно, дорогою церковних кар і т. п. І се зовсїм правильно, з якої сторони не подивись.

Царське правительство удержувало духовенство на кошт держави, а духовенство у відплату оправдувало перед народом всї злочини і злодїйства правительства. Робітничо-селянська держава не благодїльня, вона не може тратити народного богацтва на тих, хто йому не служить і хто працюючим нїякої користи не приносить.

Се — з одної сторони. А з другої, єсли-б подумав над сим і сам віруючий народ, зі своєї релїгійної точки погляду, то переконав-би ся, що се так.

Єще триста лїт тому назад один христіянський проповідник, чоловік глубоко віруючий, писав, що Христос не закладав нїякої державної церкви. Христос нїколи не домагав ся удержуваня духовенства коштом невіруючих. Духовенство повинно жити лише овочами власної праці і добровільними жертвами віруючих.

Радянська власть не забороняє церковних шлюбів.

Віддїливши церкву від держави, радянська власть взяла з рук духовенства те, що відносить ся до справ горожанської власти. Попередно духовенство вело реєстр шлюбів, уродин і смертий і дерло, як говорить ся, з живих і мертвих грішми, хлїбом і всїм, що попало під руку. Після закону радянської републики акти горожанського стану не повинні служити предметом спекуляції в руках духовенства, а повинні вестись виключно горожанською властю. А тому тільки той шлюб буде уважатись законним, котрий записаний в місцевій Раді.

Але нїхто, розуміеть ся, не буде перешка-

джати женихови з нареченою, після запису в Раді, повінчати ся після християнського, мусулманського чи жидівського обряду. Се — приватна справа. Ніхто не перешкодить також родичам, записавшим дитину в Раді, потім хрестити її у попа і т. п. На се добра воля кождого.

Радянська власть не забороняє вчити дітий релїгії.

Серед народу много балачок викликає те, що в школах радянська власть заперестала вчити "Закон Божий". А вороги народа клевечуть, що радянська власть зовсім заборонила вчити "Закон Божий". Але що каже про се декрет? В статї 9-ій читаємо: "Школа віддїляєть ся від церкви. Навчанє релїгійних вірувань у всїх державних і громадських, а також приватних шкільних заведенях, де викладаєть ся загально-наукові предмети, не допускаєть ся. **Горожани можуть вчити або вчитись релїгії приватною дорогою".**

Раз релїгія — яка-б то не була: магометанська, християнська, жидівська або инша — є приватна справа, то навчанє дітий обрядів і законів релїгії повинно бути також приватною справою. Єсли родичі бажають, нїхто їм не

заборонить вчити дітий якої завгодно релїгії дома.

Від церкви, т. є. від попа, від ксьондза, від мулли, від рабіна відбираєть ся тільки школу, як заведенє горожанське, а можливість вчити бажаючих релїгії за ними остаєть ся.

Радянська власть не відбирає у віруючих храмів і ікон.

Вороги радянської власти много говорять про те, що декрет не дає духовенству виконувати богослуженя, а віруючим не дає молитись. І вони посилають ся на статю 13, в котрій все майно істнуючих в Росії церков і релїгійних товариств проголошуєть ся власністю народа.

Але хіба се несправедливо? Хіба богацтва церков, монастирів і ріжних релїгійних товариств витворені не народною працею? Хіба їх не розкрадало і не користувалось ними дармуюче духовенство?

Віруючим людям нема тут чого бояти ся. В тім самім законї говорить ся: "Будинки і предмети, призначені спеціяльно для богослужебних цїлий, віддають ся в безплатне користуванє ся відповідним релїгійним товариствам". Значить, нема що бояти ся, що храми, кірхи, мечети, каплиці або ікони будуть віді-

брані у віруючих. Инша справа, напримір, ті палати і покої, що побудували для себе митрополити і архиреї. Такі будинки будуть, розуміється ся, відібрані і використані для удержуваня хорих, калїк, старців т. п. Хіба се зле? Хіба награбоване добро не треба вернути біднякам-калїкам? Хіба сї богацтва не їх потом і кровю витворені?

Хрестоносний похід попів проти радянської власти.

Щиро віруючий чоловік повинен би був радувати ся декретом про віддїлене церкви від держави. Але не так віднеслось до декрету православне духовенство, купцї, фабриканти і вся буржуазія. Почались збори по церквах, і віруючих горожан закликали до оборони православної віри, на котру нїхто не посягав. Перейшли по Росії церковні процесії, молебні і пости з покаяніями. Одним словом, робилось все, щоби ввести в блуд несвідомі народні маси і підбурити їх проти радянської власти. А 19. сїчня 1918 р. "смиренний" патріярх Тихон звернув ся до віруючих з громовою відозвою, в котрій грозив анатемою авторам і виконавцям декрету про віддїлене церкви від держави. 26. сїчня церковний собор приняв постанову, в

котрій повторив погрози Тихона і проголосив декрет про віддїлене церкви від держави нїчим иншим, як "дїявольським замислом", осмїленим замахом на саме істнованє православної церкви.

Тільки слїпому селянинови чи робітникови було незрозуміло, чого хотїли всї ті "святі отцї". А видючі всї знали, що кождий архирей, уважаючи себе намісником Христа, їздив шістирнею, одягав ся в шовк і атлас, жив в палатї, діставав десятки і сотки тисяч доходу. Напримір, московський і петербурський митрополити діставали по 100.000 рублїв, київський діставав 300.000 рублїв, а новгородський — — 310.000 рублїв. В Петербурзї до церков і монастирів належало 266 доходових володінь в видї домів, крамниць, земель і т. п. В Москві у них було 1.054 доходових домів, а крім того 32 гостинниць. Землї в церков було 1,872.000 десятин, у монастирів — 740.000 десятин. Царське правительство давало річно церквам через синод около 50 мілїонів рублїв.

Як бачите, Христос і його намісники не мали однакового смаку, бо Христос ходив пішки, або їздив на ослї, одягав ся як жебрак, жив — де попало, служив бідним, а не богатим.

Похід проти робітничого і селянського пра-

вительства почав ся тому, що у висшого духовенства відібрали награбовані з народа богацтва. Ґраф Олсуфєв, витаючи відозву Тихона на церковнім соборі, видав тайну попівського негодованя такими словами: "Відозва трохи спізнила ся: її треба було видати, коли почали громити поміщицькі садиби і фабрики, а не тоді, коли вже дібрались до лаври".

Ось в чім криєть ся правдивий зміст всіх пльоток, брехонь і провокації, що вороги радянської власти розносять серед народу до теперішного часу. Духовенство, обманюючи віруючих і закликаючи їх до оборони віри, на котру ніхто не посягав, хоче вернути свої капітали, доходи, доми і землї, а разом з тим і землї поміщиків і капітали капіталістів, їх найвірнійших союзників на полю обдурюваня і затуманюваня працюючого народа.

Чому радянська власть розкриває "нетлінні" мощі?

Вороги радянської власти часто вказують віруючим на те, що вона посягнула і на "святі мощі".

"Мощі є останки святих угодників, прославлені нетлінностю і чудами". Так вчило православне духовенство.

Однак, подивимо ся, що кажуть протоколи, списані після огляненя мощий радянськими представниками **в присутности духовенства, монахів і народа.**

"Замість нетлінних останків в домовині Олександра Свірського оказала ся воскова кукла, закутана в парчу (рід тканини) і шовк.

В домовині Артемія Праведного викрито тільки цегли і цвяхи, обмотані парчею.

В гробі Тихона Задонського — череп, покритий ватою і повязками; череп при діткненю ся до него розсипав ся; туловище оказалось напхане ватою, нога з картону; всї складові части — кости, лахи, вата — туго звязані стяжками.

В домовині Митрофана Вороніжського знай дено: череп з прилипнутим волосєм, купу лахів і вати, замість туловища мішок з матерії, набитий трачинєм".

Можна було-б навести еще много подібних описів того, що оказалось в домовинах замість "святих мощів". Находили там, напримір, і такі річи, як грошеві марки і женську брошку з написею "Шура". Їх, очевидно, згубили монахи, що майстрували або поновляли "святі мощі".

Длячого духовенству потрібний був сей обман?

Для задоволеня своєї жадоби, для наживи. Користуючись темнотою народною, монахи і духовенство, жадібні здобичі, без всякого встиду морочили віруючий народ. Мощами, як найлїпшим товаром, почав торгувати зразу Київ, в слїд за Київом пішла Москва, кожде місто, кождий монастир старались завести мощі, як дохідну крамничку, і пішла по всїй Руси, темній і суєвірній, ганебна, обманчива торговля довкола мощів.

Торгували молебнями, торгували лямпадним маслом, ватою, стружинєм від гробниць, ленточками, хрестиками, образами, всякою всячиною, освяченою будьто-би на мощах.

У кого не було своїх мощів, старались перекупити мощі, як дїйсний товар, в иншім місци, платили за якісь сфабриковані кусочки мощий величезні гроші в увіреню, що темнота народна покриє всякий розхід з процентом.

Мало не в кождім монастирі були трумни, в котрих хоронились частинки всеможливих святих. Тут були і частинки будьто-би дїйсної руки Івана Предтечі, і кусочок ноги апостола Томи, і часть бедра мученицї Параскевії. В Київо-Печерській лаврі умудрились навіть по-

казувати мощі 14.000 вифлеємських дітий, убитих на розказ царя Ірода і якимсь незрозумілим способом заховавших ся до наших днів. Монахи увіряли темних селянок боломолок, що в сих мощах є особлива сила: вистарчить притулитись до них, і бездітна женщина завагітніє.

І темні селянки вірили сим дурницям.

Радянська власть розкриває мощі длятого, щоби викрити обман. Отверто глумлячись над релігійними почуваннями горожан, духовенство рабувало їх без совісти. **Радянська власть дає свободу церкві і всяким віруваням, але вона не може дати свободи обманства в імя рабунку.**

Не вірте ворогам народа!

Капіталісти і продажні царські ґенерали надіяли ся в отвертім бою перебити хребет опори радянської републики при помочи юнкрів, Чехословаків і козаків. Але їх спроби розбились на порох о сталеву грудь непобідимої Червоної Армії працюючих. Осталась у них ще одна надія: се — на народну темноту, на народне невіжество. Ану-ж, мовляв, народ не розбереть ся в декретї про віддїлене церкви від держави і повірить, що радянська власть робить нагінки на віру, і тодї ми знова поведемо

темний народ під покришкою оборони віри, на оборону наших дібр і богацтв.

Даремні надії! Селяни і робітники поумнїли. Селяни і робітники вже перестають вірити в те, що світ на трох китах стоїть. Вони не повірять нїякій брехнї і клеветї на радянську власть — власть трудового народа.

КОЖДИЙ

робітник і фармер повинен читати передовсім робітничі часописї!

Чому?

Бо робітнича часопись обговорює кожду подію в краю і в світї лише зі становища інтересів робочого люду.

Одинокою робітничою часописею в Канадї є

"УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТИ"

що виходить в Віннїпеґу два рази на тиждень і коштує лише $4.00 на рік.

Хто читає "Українські Робітничі Вісти", виробляє собі суцільний світогляд і може осудити кожду подію в суспільнім житю.

"УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТИ" виступають проти кождого лайдацтва поповнюваного на робочім народї.

"УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТИ" доносять про робітничий рух на цїлім світї, про боротьбу робітничої кляси.

Хто хоче знати, як свідомі робітники думають про суспільні події, хто хоче навчити ся соціялїстичної думки, нехай читає передовсім "УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТИ".

Адреса:

"UKRAINIAN LABOR NEWS"
Cor. Pritchard & McGregor Sts,
Winnipeg, Man.

С. К. МІНЇН.

ХТО ТАКІ КОМУНЇСТИ.

Ціна 10 центів.

Накладом
"УКР. РОБІТНИЧИХ ВІСТИЙ"
Віннїпеґ, Ман., Канада.
1922.

БІБЛІОТЕКА "УКР. РОБ. ВІСТИЙ" Ч. 5.

С. К. Мінін.

ХТО ТАКІ КОМУНІСТИ?

Ціна 10 центів.

Накладом
"УКРАЇНСЬКИХ РОБІТНИЧИХ ВІСТИЙ"
Віннїпеґ, Ман., Канада.

ХТО МАЄ СЛУШНІСТЬ.

Одні лають комунїстів і слів не знаходять, щоб їх очернити. Комунїсти, кажуть вони, то — насильники, грабителї, розбійники. Комунїсти тільки те і роблять, що обдирають населенє, безперестанно реквірують і без кінця розстрілюють...

Так говорять одні. Другіж, наоборот, співчувають і помагають комунїстам, ідуть за їхнїм прапором або вступають самі в ряди комунїстичної партії. Після їхньої думки, комунїсти обороняють трудящих і стремлять до освободженя всего людства від мук і терпінь...

Хтож має слушність — перші чи другі? Ті, що чернять комунїстів, чи ті, що ідуть за їхнїм знаменем?

Двайцять-трийцять лїт тому назад Росія переживала страшні, сумні роки царського самодержавя.

Селян і жовнїрів били. Населенє трудящих мас цїлих ґубернїй вимирало від голоду, холєри і жорстокої росправи царських слуг над народом.

Міські робітники були придушені: за жебрацьку платню з малих літ вони працювали в темних майстернях по 10, 14, а навіть по 18 годин на добу...

Заслане і тюрми, дисциплінарні баталіони і каторга були переповнені передовими, свідомими робітниками і селянами.

Але міські робітники вже твердо вступили на шлях боротьби і ще в 1898 році, себ то 24 роки тому назад, заснували свою робітничу партію, котру назвали соціял-демократичною. Під проводом сеї партії російський пролєтаріят (робітнича кляса) розпочав тяжку, але неминучу боротьбу з самодержавєм царя, дворян і капіталістів.

ЩО ЗНАЧИТЬ "БОЛЬШЕВИК"?

Однак в робітничу партію попало немало буржуазних інтелїґентів, себ то образованих людий. Хоч многі з них вийшли зміж народа і під царською владою жилось їм також не солодко, то все таки після своїх занять і способу житя вони були більше зближені до буржуазії чим до робітників.

Вони боялись ширшого розмаху революційного руху і старались на дрібних здобутках і у-

ступках мирити робітників з капіталістами, революціонерів з царською властю.

Ось чому на заграничнім зїзді в 1903 році повстав розкол: партія розкололась на дві части — на революційну більшість (по російськи "большинство") і на угодовську, уступчиву меншість. Від того часу революційна більшість партії, за котрою ішли головно передові робітники, почала називати ся "большевиками". А угодовська меншість, за котрою ішли головно інтелїґенти і відсталі робітники, почала називати ся "меншевиками".

До сего зїзду большевики вели спори і боротьбу з кулацкою (богатих селян) партією так званих "соціялїстів-революціонерів". А тепер їм прийшло ся бороти ся також з партією інтелїґентів і міщан, з "меншевиками".

Велика більшість робочих мас в тім часї нїчого не знала про большевиків. Навіть широкі верстви робітників не вповнї довіряли большевикам і часто співчували їхнїм противникам.

І довелось ще пережити десять чорних лїт самодержавя і три з половиною років страшної, кровавої рабівничої війни, щоб трудящі цїлої нашої країни врештї зрозуміли, що одиноким вождом в їхнїй боротьбі за освободженє може бути лише партія большевиків.

ЧИМ БОЛЬШЕВИКИ ЗАВОЮВАЛИ СИМПАТІЇ ПРАЦЮЮЧИХ МАС?

Всї вже знають тепер, що то таке радянська влада. Се — влада трудящих, так як в радянській републицї в виборах до всїх правительственних орґанів беруть участь тільки ті, хто жиє своїм, а не чужим трудом.

А хто написав на своїм знамени льозунґ (клич) "Вся власть радам"?

Сей льозунґ виставила в цьвітни 1917 року партія большевиків під проводом Володимира Ілїча Лєнїна.

Тодї всї буржуазні партії, в тім числї меншевики і ес-ери ("соціялїсти-рєволюціонери") підняли крик немов шакалї проти сего клича, а большевики, навпаки, продовжали згромаджувати довкруги него широкі робітничі, жовнїрські і селянські маси.

Ось вже чотири роки, як від сьвітських і духовних поміщиків (дїдичів) відібрано землї на користь всїх трудящих.

Хто виставив і перевів в житє сей боєвий клич "Вся земля трудящим"?

Ріжні партії балакали і хнюкали про конечність наділеня селян землею. Але лишe партія

большевиків, не на словах, а на ділі перевела сей льозунґ в житє.

Ріжні партії (меншевики, ес-ери) плакали з приводу затіяної царем війни, але самі вони підтримували її і тісно дружили з жадобними "союзниками". І лише большевики, не на словах, а на ділі положили кінець грабительській війні, в яку цар і союзники втягнули робітників і селян для зисків поміщиків і капіталістів.

На спинах робітників і селян лежали великанські державні довги, які після війни задушилиб були працюючі маси. Сї довги наробив цар, а збільшив їх Керенський.

Хто вичеркнув з рахунків ті довги заграничним банкирам? Опять таки партія большевиків, і лише вона.

Хто відобрав від банкирів банки, від богатих властителїв домів — доми, від капіталістів — фабрики, заводи, копальні? Хто відобрав все те від паразітів і неробів та віддав працюючим масам? Опять таки большевики, і лише вони.

Все те зробила велика жовтнева революція 1917 року. А революцією тою руководила партія большевиків.

Громові удари жовтневої революції потрясли до основ цїлим старим світом, — світом не-

робства і ситого дармоїдства, світом обману і брехні, світом гнету і насильства над працюючими масами.

Блискавиці революції освітили свідомістю відвічних рабів і в огні боротьби прикували гарячим співчутєм серця працюючих мас до партії большевиків.

БОЛЬШЕВИКИ І КОМУНЇСТИ СЕ — ОДНО І ТЕ САМЕ.

— Та оно то так, — чуємо ми поодинокі голоси: — алеж большевики — одно, а комуністи — друге. Ми годимо ся з большевиками, але терпіти не можемо комуністів.

Товариші! В сім криєть ся або прикре недорозуміне, або чиєсь брудне шулєрське баламуцтво.

Комуністи, се — большевики, а большевики, се — комуністи.

Як же се так? Та дуже просто. Весною 1918 року відбув ся зїзд большевиків і постановив на будуче партію соціялдемократів-большевиків називати комуністичною.

Змінено, значить, лише назву. Длячого се зроблено? Зроблено се тому, щоб партії рево-

люції не змішувати зі всїми иншими "соціялїстами" і "соціял-демократами", котрі на словах богато балакають про революцію, а на дїлї виступають проти неї.

ЩО ЗНАЧИТЬ КОМУНЇСТ?

Комунїст, се теж саме, що соціялїст, колєктивіст або, простїйше кажучи, суспільник.

Коли се понятє стало відомим?

Дуже давно, але слово "комунїст" особливо прогреміло 74 роки тому назад, коли великі учителї робітників Маркс і Енґельс випустили в світ свій знаменитий "Комунїстичний Манїфест" (в 1848 роцї).

В тім "манїфестї" Маркс і Енґельс візвали робітників всїх країн до тїсного обєднаня і невтомної боротьби проти капіталїстів. І в тім то творі вперше прозвучав грізний визов старому світови.

Революціонери часів Маркса і Енґельса також називали себе комунїстами. Зовсїм зрозуміло тепер, чому партія большевиків змінила свою попередну назву на иншу, правильнїйшу і революційну, та почала називати ся "комунїстичною партією".

ЩОЖ ТО ЗА ЛЮДИ — КОМУНЇСТИ?

Комунїсти, се — та партія в Росії, котра руководила і руководить великою рóбіничо-селянською революцією, а революція ся дала працюючим масам величезні здобутки і положила твердий початок повного освободженя труда.

Комунїсти, се — противники імперіялїстичних війн, себ то рабівничих війн для наживи капіталїстів і дїдичів.

Комунїсти, се — сторонники і провідники горожанської війни, яка ведеть ся не на потїху панів капіталїстів і дїдичів, а проти них і для самооборони працюючих мас, для укріпленя здобутків робітників і селян.

Врештї, комунїсти, се — партія, котра взиває пролєтарів і працюючі маси всїх країн до тїсної, братерської злуки в комунїстичнім Інтернаціоналї — міжнароднім союзї робітників.

Такий союз вже оснований в мартї 1919 року на зїздї в Москві. До нього прилучили ся робітничі партії Росії, Нїмеччини, Угорщини, Австрії, Італії, Франції, Анґлії, Норвеґії, Швайцарії, Болгарії, Румунії, Голяндії, а також окремі орґанїзації комунїстів в многих ин-

ших краях, в ріжних частях світа. Сї партії називають ся тепер також комунїстичними.

Тільки обєднавшись по всїм світї в комунїстичний союз, працюючі маси всїх країн зможуть скинути з себе ярмо рабства і на завсїгди повалити трон капіталу.

Тільки тодї стануть неможливими війни між народами, тільки тодї спинить ся поневоленє одного чоловіка другим: не буде місця для неробства і дармоїдства для неробів і непосильної роботи працюючих.

Будуть встановлені рівний для всїх мирний труд і право кождого на однаковий зі всїми благодатний відпочинок.

Ось хто такі комунїсти.

Ось за що вони борять ся і ось до чого вони завзивають всїх працюючих.

З КОГО СКЛАДАЄТЬ СЯ КОМУНЇСТИЧНА ПАРТІЯ?

Хтож вступає в комунїстичну партію?

— Передові, найсвідомійші, рішучі робітники і селяни бідняки.

Хто симпатизує з комунїстами?

— Ті із працюючих, котрі почали розуміти неминучість і правильність боротьби за своє освобожденє.

Но в такім случаю, хтож ненавидить комунїстів? Хто їх лає і хто кидає проти них всякі клевети?

Отсе то є ті самі народні кати і паразіти, з котрими борять ся комунїсти, — то є здетронїзовані царі, прогнані чиновники, викинені з народних земель дїдичі, втративші свої богацтва капіталїсти. Всїй тій рабівничій шайцї усердно підспівують кулаки, котрим комунїсти не позволяють як давнїйше обдирати народ, наскрізь пробрехавші ся попи і монахи, в котрих також відобрані їхнї землї і капітали, та інтелїґенти, продажні учені і безстидні писаки з табору буржуїв.

На два непримиримі стани, на два ворожі табори роздїлилось людство: на жадобних дармоїдів і освободжаючих ся рабів.

Комунїсти завсїгди були і до кінця будуть з тими, котрі цїлі віки мусїли працювати на неробів, а тепер з оружєм в руках виступили на боротьбу за своє повне освобожденє.

Товариші! Зрозумійте сю просту правду. А хто її зрозумів і всею глубиною мозку і серця її приняв за свою, ставайте мерщій в ряди, що

йдуть під знаменем славного, могучого освободителя труда — комунїстичного Інтернаціоналу.

Збільшивши сї ряди свідомими, витревалими борцями, ми підемо до певної, скорої і остаточної побіди.

Едвард Белямі.

ПРИЧТА ПРО ВОДУ.

ПРИЧТА ПРО ВОДУ.

Була колись одна дуже суха країна, котрої жителї відчували страшний брак води. І вони нїчого иншого не робили, а лише шукали за водою від ранку до ночи і богато з них гинуло, бо не могли її найти.

Однакож в тім краю були деякі люди хитрійші і пильнїйші, чим прочі, і вони позбирали богато води там, де другі не могли її найти і імя сих людий було: капіталїсти.

І дійшло до того, що мешканцї тої країни, прийшли до капіталїстів і благали їх, аби вони дали їм напити ся води, яку призбирали, бо їх спрага була болюча. Але капіталїсти відповідали їм словами: "Ідїть ви дурні люди! Чому ми, мали-б дати вам води, що ми її назбирали, коли тодї ми стали-б ся рівні вам і згинули-б з вами. Однакож слухайте, що ми зробимо для вас: Будьте нашими слугами, а будете мати воду".

І люди сказали: "Лиш дайте напити ся, а будемо вашими слугами, ми і нашї дїти". І так стало ся.

Бо капіталїсти були люди тямущі і мудрі під той час. Вони порозділювали людий, що були у них за слуг, у віддїли з капітанами і офіцирами і одних поставили коло жерел черпати воду, инших заставили носити воду а ще инших післали шукати за новими жерелами. І всю воду казали зносити у одно місце, звідки люди а навіть слуги капіталїсів мали брати воду. І сказали капіталїсти до народу:

"Слухайте! За кожде ведро води, що ви нам принесете, аби ми виляли його у кадку, яка є ринком, ми дамо вам цента, але за кожде ведро, яке ми витягнемо, аби ви мали що пити і ваші жінки і ваші дїти, ви маєте дати нам два центи, а ся ріжниця буде нашим зиском, бож бачите, що як би не сей зиск, то ми би не робили для вас такої вигоди і ви всї мусїли-б погинути".

І людям здавало ся, що се добре, бо вони були тупі на розум і через много днїв вони пильно носили воду до кадки і за кожде ведро, яке вони принесли, капіталїсти давали їм цента, але слухайте, за кожде ведро, яке капіталїсти витягали з кадки аби дати його народови, народ платив два центи. І по якімсь часї кадка з водою, тоб то ринок, переповнила ся, бо-ж за кожде ведро, яке люди вляли в кадку, вони дістовали лише стільки, що могли вже купити лише пів ведра.

І з причини надвишки, яка лишала ся з кождого ведра, кадка переповнила ся, бо народ був численний, а капіталїстів було лиш кілька і вони не могли пити більше, чим другі. З тої причини кадка переповнила ся.

І коли капіталїсти побачили, що вода переливає ся, то сказали до народу:

"Чи не бачите, що кадка, тоб-то ринок, переливає ся? Тому сїдайте і будьте терпеливі, бо не будете тепер носити води, поки кадка не буде випорожнена".

Однакож коли люди не діставали вже більше центів від капіталїстів за ношенє води, то й не могли купувати води, бо не мали за що. І капіталїсти зажурились, коли побачили, що не мають більше зиску, бо нїхто не купував води. І вони розіслали слуг своїх по горах, долинах і закутинах, щоб вони голосили:

"Коли є хто прагнучий, нехай іде до кадки і купує від нас воду, бо вода переливає ся".

Самі капіталїсти говорили поміж собою: "Дивіть ся, часи погані; мусимо оголошувати".

Однакож люди відповідали кажучи:

"Як можемо ми купувати, коли ви нас не наймаєте? Як инакше можемо ми набувати гроші, аби було за що купувати? Тому наймай-

те нас, як перше, і ми радо будемо купувати воду, бо ми терпимо спрагу, і не будете потребувати оголошуваня".

Однакож капіталїсти відповіли народови:

"Ми маємо наймати вас, аби ви носили воду до кадки, тоб-то до ринку, коли вона вже й так переливає ся? Розкупіть вперед воду, а коли кадка випорожнить ся через ваше куповане, то тодї ми вас знов наймемо".

І так стало ся, що коли капіталїсти не наймали більше людий до ношеня води, то люди не могли купувати води, яку назносили, а що люди не могли купувати більше води, яку самі позносили, то капіталїсти більше не наймали їх до ношеня води. І розійшла ся по усїх усюдах вістка: "Се кріза".

І спрага народа була страшна, бо тепер вже не було так, як за давних часів, коли земля була свобідна і всякий міг шукати води для себе. Тепер капіталїсти забрали вже всї жерела і керницї і водотяги і посудину і ведра так, що вже жаден чоловік не міг дістати води нї звідки инакше як з кадки, тоб-то з ринку. Люди негодували на капіталїстів і говорили:

"Ади, з кадки переливає ся вода, а ми гинемо зі спраги. Давайте нам води, аби ми не гинули".

Та капіталїсти відповіли:

"Не буде так. Вода наша. Ви не будете її пити, як не купите її за гроші".

І потвердили се присягою, кажучи своїм звичаєм: "що бизнес то бизнес".

Все-ж таки капіталїсти занепокоїли ся тим, що люди не купували більше води і через те не приносили їм більше доходів, і вони заговорили поміж собою:

"Здаєть ся, що наші доходи зробили кінець нашим доходам і через ті доходи, які ми набули, неможливо вже мати більше доходів. І як же се стало ся, що наші доходи стали для нас безкорисними, а наші набутки роблять нас нуждарями? Треба післати за віщунами, нехай нам се витолкують". І післали за ними.

Віщуни-же були люди вправні в крутій бесїдї, які держали руку з капіталїстами з причини їх води, аби могли її вживати і жити, вони і їх дїти. І вони говорили за капіталїстів до народу і були їх повіреними, бо капіталїсти не були людьми бистрого розуму, ані легкої вимови.

І капіталїсти зажадали від віщунів, аби вони витолкували їм сю справу, з якої се було причини, що люди не купували більше води,

хотяй кадка була повна. І деякі з віщунів відповіли, кажучи: "Се є з причини надпродукції".

А инші сказали: "Се є переповненє ринку". Однакож значіє обох тих слів є однаке. А ще инші сказали: "Нї, се є з причини плям на сонци". А ще инші відповіли, говорячи: "Се не є нї з причини переповненя ринку, анї з причини плям на сонци, що настало се лихо, се є з причини браку довіря".

І коли так віщуни своїм звичаєм спорили поміж собою, мужі доходів дрімали і спали, а коли пробудили ся, сказали до віщунів:

"Досить вже. Ви говорили до нас потїшаючо. Тепер йдїть і подібно потїшаючого говоріть до народу, аби він сидїв тихо та не заколочував нашого спокою".

Однакож віщуни, а навіть мужі всесторонного знаня, — бо деяких і так називали, — не мали охоти іти поміж народ, боячи ся, аби народ не укаменував їх, бо народ їх не любив. І сказали до капіталїстів:

"Панове, се є тайна нашої штуки, що коли люди є ситі, непрагнучі і спокійні, то тодї вони находять відраду у наших словах так само, як ви. Однакож коли вони прагнучі і голодні, то

не находять у наших словах відради, а радше кплять собі з нас, бо здаєть ся, що коли чоловік ненасичений, то наша мудрість виглядає йому пустою".

Та капіталїсти сказали:

"Ідїть! Чи-ж ви не є нашими повіреними".

І віщуни вийшли між народ і толкували йому тайну надпродукції і як то є, що люди мусять гинути зі спраги через те, що за богато води, і як то може бути за мало тодї, коли є за богато. Подібно говорили народови і про плями на сонци і про те, як то могло дійти до такого стану через брак довіря. І було, як казали самі віщуни. Народови їх мудрість виглядала на недоріче. І народ зневажав їх, кажучи: "Проч, ви лисі голови! Ви будете нас туманити? Чи достаток спричиняє голод? Чи нїчо є з причини надміру?" І взяли камінї, аби їх укаменувати.

І коли капіталїсти побачили, що народ таки негодує і не слухає віщунів, вони боячи ся, аби народ не прийшов до кадки і силоміцю не забрав води, вислали до него деяких святих мужів (а се були лже-пророки), аби говорили народови, що треба сидїти тихо і не непокоїти капіталїстів

з причини своєї спраги. І сї святі мужі, тобто лже-пророки, ввіряли людий, що сю недолю зіслав бог ради спасеня їх душ і що вони повинні зносити се терпеливо і не пожадати води, анї не клопотати капіталїстів, бо прийде колись час, що як віддадуть духа, то опинять ся в країнї, де вже не буде капіталїстів, а води подостатком. Та найшли ся й деякі правдиві божі пророки і вони не хотїли пророкувати на користь капіталїстів, а якраз говорили без перестанку проти них.

І коли капіталїсти бачили, що люди таки ще нарікають і не успокоюють ся анї на слова віщунів, анї на слова лже-пророків, тодї вийшли самі до народу і мачали кінцї своїх пальців в воду, що переливала ся з кадки, і розбризґували краплї води з кінців своїх пальців поміж народ, що тлумив ся довкола кадки. І імя сих крапель було милостиня а смак їх був дуже гіркий.

І коли капіталїсти таки бачили, що нї на слова віщунів, анї святих людий, тобто лже-пророків, анї на краплї, що називали ся милостинею, не хоче народ успокоїти ся, але бурить ся все більше і громадить ся довкола кадки, немов би хотїв взяти її силоміць, тодї зійшли ся разом і вислали тайком посланців поміж народ. І сї

посланці вишукували найсильнїйших із поміж народу і всїх, що були зручні в бою, і говорили до них хитро словами:

"Слухайте ви. Чому ви не злучите своєї долї з долею капіталїстів? Коли станете їх слугами і будете служити їм проти народу, аби народ не напав на кадку, то будете мати подостатком води, щоби не вмерти, ви і ваші дїти".

І сильні мужі і сї, що були вправні в воєннім ремеслї послухали сеї мови і дали ся намовити, бо спрага приневолила їх до сего. І вони перейшли на сторону капіталїстів і стали їх слугами, і вложено в їх руки мечі і булави і вони стали за оборону для капіталїстів і били людий, коли сї товпили ся коло кадки.

І по многих днях вода в кадцї опала, бо капіталїсти поробили собі фонтани і позакладали ставки на рибу і купали ся в водї і їх жінки і дїти, і розмарнували воду для своїх роскошів.

І коли капіталїсти побачили, що кадка порожна, то скрикнули: "Кріза скінчила ся!" І зараз розіслали посланців і понаймали людий, аби носили воду і знов наповняли кадку. І за воду, що люди приносили до кадки, за кожде ведро платили цента, але за воду, що її витягали капіталїсти з кадки, аби дати її тим самим лю-

дям, брали по два центи так, аби мати дохід. І по короткім часї кадка знов переливала ся, як і передше.

І відтак, коли народ много разів наповнював кадку, поки не переливала ся, і терпів спрагу, поки капіталїсти води не змарнували, прийшло до того, що в сїм краю появили ся люди, яких прозвано аґітаторами, бо вони підбурювали народ. І вони промовляли до людий, кажучи, що їм треба єднати ся, а тодї не будуть більше терпіти спраги. І в очах капіталїстів ті аґітатори були немов би тими людьми, що розносять заразу і вони радо були би їх порозпинали, але не сміли з боязни перед народом.

А слова аґітаторів, якими вони говорили до народу, були такого рода:

"Ви дурні люди, як довго ви дасьте ся туманити брехнями, як довго будете ви на ваше лихо вірити в те, чого нема? Бо уважайте, що усе те, що вам наговорили капіталїсти і віщуни, се хитро обдумані циганьства. І також ті святі люди, що говорять, що се божа воля, аби ви завсїгди були убогі і нещасні і прагнучі, вважайте, вони ображають бога і брешуть, за що бог їх тяжко скарає, хоть иншим буде прощати. Звідки до сего приходить, що ви не ма-

єте гроший? А чому-ж ви не маєте гроший? Чи не є се з тої причини, що ви дістаєте лише цента за кожде ведро, що приносите до кадки, тобто до ринку, але за кожде ведро, що ви купуєте, мусите платити по два центи, аби капіталїсти могли мати на тім зиск? Чи ви не бачите, що через се кадка мусить переливати ся, наповняючи ся тим, чого вам бракує, богатїючи із вашого недостатку. І чи не бачите ви також, що чим тяжше працюєте, чим пильнїйше шукаєте за водою і носите її, то тим і гірше, а не лучше мусить для вас бути з причини того зиску, і чи не бачите, що так воно завсїгди бути мусить?"

В отсей спосіб через многі днї говорили аґітатори до народу і нїхто не звертав на них уваги але вкінци люди таки зачали прислухувати ся їм. І відповіли їм і сказали до аґітаторів:

"Ви кажете правду. Ми справдї живмо в нуждї через капіталїстів і через їх зиски, бо через них та їх зиски ми в жаден спосіб не можемо дістати плодів нашої працї, так що наша праця є даремна і чим більше ми мозолимо ся, аби наповнити кадку, тим скорше вона переливає ся і ми, як кажуть віщуни, не можемо нїчого дістати, бо є занадто богато. Але, вважайте,

капіталїсти є жорстокі люди і їх пімста страшна. Скажіть нам, чи не знаєте способу, в який би ми могли визволити ся з нашої неволї. І коли не знаєте певної дороги до визволу, то просимо вас, сидїть самі тихо і нас лишіть в спокою, аби ми могли забути нашу нужду".

І аґітатори відповіли, кажучи: "Ми знаємо спосіб".

А люди сказали:

"Не дуріть нас, такий лад завсїгди бував і нїхто не найшов способу до визволу таки до нинїшної днини, хотяй многі шукали за ним із сльозами в очах. Однакож коли ви знаєте про спосіб, то кажіть нам се скоро".

Тодї аґітатори заговорили народови про спосіб. І сказали:

"Вважайте, що за користь маєте ви їм віддавати всї плоди своєї працї? Що великого вони роблять, що ви даєте їм таку нагороду. Глянь-те! Се є лиш тому, що вони дїлять вас на віддїли і випроваджують вас і призначають вам роботу а відтак дають вам трошки води, яку ви самі принесли, а не вони. Тепер глядїть, який є вихід з сеї неволї. Робіть для себе те, що робили для капіталїстів — іменно, упорядкуйте самі вашу працю, самі провадьте свої віддїли,

самі дїлїть поміж собою роботу. Тодї зовсїм не будете потребувати капіталїстів і не будете давати їм більше зисків, а всї плоди вашої працї дїлити-мете поміж собою як братя; кождий по рівному. І так кадка нїколи не переповнить ся, поки кождий не буде мати подостатком і не буде нїхто отвирати уст, просячи о більше. А тодї з надміру води можете поробити хороші фонтани і ставки на рибу, аби було чим звеселяти ся, так як веселили ся капіталїсти; однакож се вже буде утїха для всїх".

І люди відповіли:

"Якже би устроїти се дїло, бо воно виглядає нам добре".

А аґітатори відповіли:

"Виберіть з поміж себе довірених людий, аби йшли поререду вас і провадили ваші віддїли і порядкували вашою працею і сї люди будуть, як були капіталїсти, тільки вважайте, аби вони не були вашими панами, як капіталїсти, а братами і урядниками, що творять вашу волю; і вони не мають брати жадних зисків, а лише звичайну пайку, як і всї инші, так щоби більше не було поміж вами панів та слуг, а лише братя. А від часу до часу, коли будете вважати за відповідне, будете вибирати инших до-

вірених людий на місце попередних, аби порядкували працею".

І люди слухали і се дїло виглядало їм дуже добре. Рівнож не виглядало воно їм на трудне. Тож всї в один голос крикнули:

"Нехай же буде, як ви кажете, бо ми так зробимо!"

І капіталїсти чули гомін окликів і чули, що народ каже, і віщуни також се чули, як рівнож і фалшиві пророки і могучі войовники, що були обороною капіталїстів; і чуючи се, вони сильно тремтїли, що аж колїнами били до купи і говорили одні до других: "Конець наш зближає ся".

Та були й деякі правдиві пророки живого бога, що не хотїли пророкувати на користь капіталїстів а мали любов до народу і сї, вчувши оклики народу і що народ говорить, втїшили ся безмірною радостю і дякували богови за спасенє.

І люди пішли і зробили все те, що казали аґітатори, до одного слова. І не було вже більше спраги у тім краю, анї не було нїкого голодного, анї нагого, анї холодного, анї терплячого який небудь инший недостаток. І кождий мущина кликав другого: "Мій брате", а кожда

женщина відзивала ся до своєї товаришки: "Моя сестро", і так вони справдї відносили ся одні до других, як братя і сестри, що жиють разом у згодї. І ласка божа панувала вічно над сею країною.

КОЖДИЙ

робітник і фармер повинен читати передовсім робітничі часописї!

Чому?

Бо робітнича часопись обговорює кожду подію в краю і в світї лише зі становища інтересів робочого люду.

Одинокою робітничою часописею в Канадї є

"УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТИ"

що виходить в Віннїпеґу два рази на тиждень і коштує лише $4.00 на рік.

Хто читає "Українські Робітничі Вісти", виробляє собі суцїльний світогляд і може осудити кожду подію в суспільнім житю.

"УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТИ" виступають проти кождого лайдацтва поповнюваного на робочім народї.

"УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТИ" доносять про робітничий рух на цїлім світї, про боротьбу робітничої кляси.

Хто хоче знати, як свідомі робітники думають про суспільні події, хто хоче навчити ся соціялїстичної думки, нехай читає передовсім "УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТИ".

Адреса:

"UKRAINIAN LABOR NEWS"
Cor. Pritchard & McGregor Sts.,
Winnipeg, Man.

КАРЛ МАРКС

ЗАРОБІТНА ПЛАТА ЦІНА Й ЗИСК

ОКЛАД ГЕНЕРАЛЬНІЙ РАДІ ІНТЕРНАЦІОНАЛА
26-го червня 1865 р.

КОСМОС

ЧИТАЙТЕ Й ПІДДЕРЖУЙТЕ РОБІТНИЧУ ПРЕСУ

„УКРАЇНСЬКІ ЩОДЕННІ ВІСТИ“, виходят кождого дня крім державних свят і неділь. П редплата виносить дол. 7.00 на рік, дол. 3.75 на пів д. 2 00 на 3 місяці. Поодиноке число 3 ц. Адр: **UI RAINIAN DAILY NEWS, 502 East 11th St. NEW YORK, N.**

„РОБІТНИЦЯ“, місячник, присвячений інтереса українських женщин робітниць. Передплата в носить дол. 1 00 на рік, 55 ц на півроку. Поод ноке число 10 ц. Адреса: **ROBITNYCIA, 30 St. Mar Place, NEW YORK, N. Y.**

„МОЛОТ“ сатирично-гумористична часопис Виходить два рази на місяць. Передплата: до. 2 00 на рік, 1 00 на півроку. Поодиноке числ 10 ц. Адр.: **MOLOT, 414 East 9th St. NEW YORK. N.**

„УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТИ“, виходят два рази на тиждень. Передпл. дол. 4 00 на рі дол. 2 00 на півр. Адр.: **UKRAINIAN LABOR NEW cor. Pritchard & McGregor Sts., WINNIPEG, MAN., CANAD**

„ГОЛОС ПРАЦІ“, місячник для працюючого люд Передплата: дол. 1 50 на рік, 80 ц. на півро Поод. число 15 ц. Адреса: **VOICE OF LABOR. co Pritchard & McGregor Sts. WINNIPEG, MAN., CANAD**

„НАША ПРАВДА“, орган Комуністичної Парт Східної Галичини. Виходить що тижня. Пере плата для Америки і Канади: дол. 2.00 на рі Адреса: **NASCHA PRAWDA, Postfach 53, Postamt 6 WIEN VIII, AUSTRIA, EUROPE.**

„ЗЕМЛЯ І ВОЛЯ“, орган укр. соц. дем. партії С Галичини Виходить що тижня. Передплата дл Америки і Канади дол 2.00 на рік. Адреса: **ZEML I WOLA ul. Ruska 3, LWIW (LEMBERG), Eastern Galicia, Europe.**

КАРЛ МАРКС

ЗАРОБІТНА ПЛАТА ЦІНА Й ЗИСК

ДОКЛАД ГЕНЕРАЛЬНІЙ РАДІ ІНТЕРНАЦІОНАЛА 26-го червня 1865 р.

ПЕРЕКЛАВ З НІМЕЦЬКОГО
О. БОНДАРЕНКО
ЗА РЕДАКЦІЄЮ
Г. ПЕТРЕНКА

КОСМОС
УКРАЇНО-АМЕРИК. ВИДАВ. ТОВ.
ХАРКІВ — БЕРЛІН — НЬЮ-ЙОРК

Передрук заборонено.
All rights reserved.

Printed by Rosenthal & Co. Berlin, Germany

Передмова редакції.

Поставивши собі завданням видати українською мовою літературу наукового соціялізму, а передо всім твори Маркса й Енгельса, видавництво «Космос», на мою думку, робить добре, випускаючи одним з перших оцей твір Маркса, бо в ньому в популярній формі викладена одна з основних проблєм, а саме — відношення між заробітною платою, ціною товарів і зиском підприємця в умовах капіталістичної продукції. Цей твір є перекладом промови Маркса, виголошеної англійською мовою 26-го червня 1865 р. на засіданні Генеральної Ради Першого Інтернаціонала, себ-то в першому році його існування.

Заснована на принципах широкої робітничої демократії, перша в світі пролєтарська організація об'єднувала в собі найріжноманітніших представників молодого ще тоді робітничого руху. Через те на засіданнях Генеральної Ради Інтернаціонала часто відбувалися гарячі дебати з приводу ріжних питань робітничого руху, що мусили виникати з ріжниць поглядів у представників ріжних течій, і в цих дебатах Маркс брав безпосередню участь, виступаючи з промовами, в яких викладав свої погляди, розвинені й обгрунтовані в його інших творах, передовсім у «Капіталі» та «До критики політичної економії», що теж незабаром виходить з друку накладом «Космоса». Одною з таких промов і є оцей твір.

На засіданнях Генеральної Ради Інтернаціонала, а також і на зборах англійських робітників, часто виступав робітник Джон Вестон. В своїх

виступах він захищав застарілу теорію, яка в сво
основних рисах зводилась до того, що, мовляв, р
бітники, намагаючись вибороти собі в капіталісти
ного підприємця вищу заробітну плату, не осягну
тим поліпшення свого становища, бо кожне підв
щення заробітної плати неодмінно викличе зріст ц
товарів. А це, на думку Вестона, має тому статис
що загальна сума національної продукції і загаль
сума заробітної плати суть величини незмінні, р
на все встановлені. Отже, на основі цієї теорії, в
ходило б, що ціни на товари, а значить і на пр
дукти спожитку, потрібні робітникам на утриманн
мали б зростати з піднесенням заробітної плат
щоб не порушити тієї незмінности загальної сум
продукції.

Маркс виступив проти такої теорії і, змал
вавши образ механізму капіталістичної продукц
показав те дійсне відношення, що існує між зар
бітною платою, цінами й зиском в умовах, коли пан
система найманої праці. З незбитими доказам
в руках довів Маркс таким чином неслушніс
поглядів Вестона й його, що правда, нечисленні
прихильників. Тези Маркса, виставлені ним напр
кінці промови, де робітники закликаються до ск
нення системи найманої праці, себ-то до соціяльн
революції, здобули в голосуванні більшість Ра
Інтернаціонала. Це є найліпшим доказом того, п
вже тоді погляди Марса засвоїлися більшостю кр
щих представників робітничого руху.

Титул цієї праці: «Заробітна плата, ціна й зис
наданий Е. Бернштайном, він же розбив її н
14 розділів і надав їм окремі титули. Курсив скрі
зазначений українським перекладачем, тов. О. Бо
даренком.

Г. Петренко.

Берлін, березень року 1923-го.

Громадяне!

Перш ніж приступити до основної теми мого окладу, мушу прохати в вас дозволу зробити де-які ступні уваги.

Нині на континенті панує справжня епідемія райків і загальний рух до підвищення заробітної лати. Це питання винесеться також і на нашому онгресі. Ви, що стоїте на чолі інтернаціональної соціяції, мусите мати в цьому основному питанні верді переконання. І тому я вважав своїм обо-язком як найближче підійти до питання, хоч би авіть з небезпекою зловжити вашим терпінням. ругу вступну увагу я маю зробити відносно гро-адянина Вестона. Він має погляди, як він це сам нає, дуже непопулярні серед робітництва, але які н рахує корисними для робітничої кляси і тому е тільки викладає їх перед вами, але й захищає ублічно. Такі докази моральної відваги мусить ожний з нас поважати. Після мого, хоч і не-расномовного, докладу він сам, сподіваюсь, по-ачить, що я погоджуюсь з тим, що мені здається равдивою ідеєю, положеною в основу його тез; яку днак, в її теперішній формі, я вважаю теоретично евірною і в практиці небезпечною.

Тепер без зайвої балачки перехожу до нашої ьогодняшньої теми.

1. Національна продукція й її частка і заробітну плату.

Аргументація громадянина Вестона спираєт фактично на два припущення.

Перше, що загальна кількість національної п дукції є щось незмінне, — тревала кількість як сказали б математики, тревала величина.

Друге, що загальна сума реальної заробіт плати, тоб-то плати, якою міряється кількість пр метів спожитку, що за неї можна їх купити, є нез на сума, тревала величина.

Так от, його перше припущення безумовно вірне. Ви побачите, що вартість і кількість прод тів що-року зростає, що продуктивні сили на нальної праці зростають і що загальна сума гро потрібних для обороту цієї збільшеної продук повсякчасно міняється. Що є вірним для одн року і ріжних років, порівнюючи їх один до одн те стосується також і до кожного середнього на протязі року. Розміри або кількість національ ної продукції раз-у-раз міняються. Вона — вели на не постійна, а завжди мінлива, і це — зов незалежно од зміни в населенні — так і мусить б зогляду на повсякчасні зміни в нагромаджува капіталу та продуктивних сил праці. Цілком шно, що коли б нині загальний рівень заробіт плати піднісся, то цей зріст не викликав би за же після себе зміни височини рівня продукції, б там не були його остаточні результати. Зр треба було б пристосовуватися до сучасного ст річей. Але коли національна продукція і до вищення плати була мінливою й непостійною, такою вона лишиться й після підвищення плати мінливою і непостійною.

Але припустім, що височінь національної про-кції постійна, а не мінлива. Навіть і тоді все те, наш приятель Вестон уважає логічним виснов-м, було б лишень вільним твердженням. Коли маю якесь певне число, скажім — вісім, то абсо-тні межі цього числа не перешкоджають його стинам відмінювати свої відносні межі. Коли ск є, скажімо — шість, а заробітна плата — два, то ата може зрости до шости, зиск упасти до двох, загальна сума лишатиметься все ж таки вісьма. ож незмінна загальна сума національної продук-не доводила б незмінности загальної суми заро-ної плати. А як же доводить наш приятель стон цю останню незмінність? Він просто каже, це так є. Але навіть припустивши, що наве-ний ним факт правдивий, то тоді він мав би впли-ти в обох напрямках, в той час, коли Вестон ріляє ним лишень в один бік. Коли б загальна ма заробітної плати була постійною величиною, її не можна було б ні підвищити, ані зменшити. ачить, як що робітники, виборовши собі тимчасо-підвішку плати, роблять тим дурницю, то не ншу дурницю зробили б і капіталісти, вимусивши мчасове зменшення плати. Наш приятель Вестон заперечує того, що за певних умов робітники мо-уть вибороти підвищення плати; але ж коли б за-льна сума заробітної плати була встановленою од ироди, то це підвищення мусило б викликати ре-цію. З другого боку він знов таки знає, що капі-лісти можуть вимусити зменшення плати і що ктично вони повсякчас змагаються до цього. згоді з принципом тревалої загальної суми заро-гної плати, в цьому випадкові, так само як і в пер-ому, мусила б наступити реакція. Робітники, коли так, зтвсім добре чинитимуть, коли рішуче встануть проти всякої спроби або примусу до еншення плати. Вони, таким чином, добре зроб-ть, коли стануть домагатися вищої плати, бо

всяка реакція проти зменшення плати, є акцією
її збільшення. Тому, виходячи з власного принци
громадянина Вестона про постійну кількість
робітної плати, робітники за певних умов мак
об'єднуватися й боротися за вищу плату.

Коли він заперечує цей висновок, то муси
зректися й припущення, з якого виходить. Він
повинен говорити, що загальна сума плати є пост
ною величиною, а навпаки, що хоч вона не може і
мусить зростати, зате може і мусить падати, ко
капіталістові вподобається її зменшити. Коли
піталістові сподобається годувати вас замість м'я
картоплею, замість пшениці вівсом, то ви маєте йо
призвіл визнати за закон політичної економії і йо
підлягати. Коли в одній країні заробітна пла
вища, ніж в іншій, наприклад, в Сполучених Ш
тах вища, ніж в Англії, то ви мусите пояснюва
ріжниці в платі лишень ріжницею призволу в а
глійських та американських капіталістів, — це
метода, яка, безперечно, дуже влекшила б не л
шень дослід економічних, але і всяких інших яви

Та навіть і тоді ми могли б запитати, чому
призвіл англійських капіталістів ріжниться
призволу американських. І щоб відповісти на
запитання, ви мусите вийти по-за межі призво
Якийсь проповідник міг би мені сказати, що у Фра
ції бог бажає одного, а в Англії іншого. Коли б
його запрохав пояснити мені цю подвійність боя
волі, то він може без сорому відповів би, що це т
богові завгодно, щоб у Франції мати одну волю, а
Англії іншу. Але наш приятель Вестон безпереч
не стане спускатися на такі аргументи, що йду
всупереч усякому розумному міркуванню.

Замір капіталістів — одвертий: взяти яко мо
більше. Що ж маємо ми робити, так це не балака
про їхні заміри, а дослідити їхню могутність, ме
цієї могутности і характер цих меж.

Вплив змін заробітної плати на кількість та рід продуктів.

Промову, яку тут виголосив громадянин Вестон, жна було б убгати в горіхову лушпайку. Вся його гументація зводиться ось до чого: коли робітнича ляса змусить капіталістичну клясу виплачувати формі заробітної плати п'ять шилінгів замісць тирьох, то тоді капіталіст поверне їм за те в формі вару вартість чотирьох шилінгів, як вартість п'яти илінгів. Робітнича кляса мала б платити п'ять илінгів за те, що до підвищення плати купувала ишень за чотирі шилінги. Але чому ж воно так? ому капіталіст дає вартість тільки чотирьох ши-нгів за п'ять шилінгів? Тому, що сума заробітної лати твердо встановлена. А чому ж її встановлено розмірі вартости товару на чотирі шилінги? Чо-у не на три, не на два, або на якусь іншу суму? оли межі загальної суми заробітної плати вста-овлено якимсь економічним законом, що не за-ежить ні од волі капіталіста, ні од волі робітника, перше, що мусив би зробити громадянин Вестон, - це викласти цей закон і його довести. Крім того ому треба було б довести, що фактично виплачена ума заробітної плати в даному часі точно відповідає еобхідній сумі заробітної плати і ніколи од неї не ідступає. Коли ж з другого боку дана межа суми аробітної плати залежить тільки від призволу ка-італіста, або од меж його зажерливости, то це — ризвільні межі. Вони самі по собі не необхідні. Вони ожуть змінятись у залежності од примх капіта-іста, а тому можна їх зміняти і проти його волі.

Громадянин Вестон ілюструє свою теорію ак: коли в мисці є певна кількість юшки, ло її має виїсти певна кількість осіб, то хоч ви ожки й побільшите, — юшки од того більше не тане. Хай же він дозволить мені уважати цю люстрацію занадто висьорбаною. Вона трохи при-

гадує мені приклад Менені Аґріпи. Коли римсі
плебеї повстали проти патриціїв, то патрицій Аґрі
казав їм, що шлунок патриціїв годує плебейсі
члени політичного тіла. Аґріпа однак не подб
довести того, як саме можуть живитися члени
ної людини, коли напихається черево іншої. Г
мадянин Вестон зо свого боку забув, що в мисі
з якої їдять робітники, висипано ввесь проду
національної праці, і що робітникам заваджає
горнути з неї чим більше не те, що вона мала, а
що в ній мало, а те, що в них мала ложка.

Якими це штуками фабрикант має спромо
продавати те, що варт чотирі шилінги, за п'ять ш
лінгів? Тим, що він підносить ціну на товари, я
продає. Невже ж підвищення цін, або, загально
жучи, зміна цін на товари, або взагалі ціни на
вари залежать лишень од призволу капіталіста?
навпаки, мусять скластися якісь певні умови,
надавали б ньому призволові характер обов'язк
вої сили? Коли це не так, то підношення і сп
цін, повсякчасні хитання ринкових цін будуть
відгаданою загадкою.

Коли ми припустимо, що ні продуктивна си
праці, ні вкладена кількість капіталу й праці,
вартість грошей, якими оцінюється вартість пр
дуктів, не змінилися, а змінилася лишень заробіт
плата, — то як же могло вплинути підвищен
плати на ціну товарів? Тільки так, що воно вплин
ло б на фактичне відношення між попитом
постачанням цих товарів.

Цілком слушно, що робітнича кляса, взя
в цілому, витрачає й мусить витрачати все, що оде
жує, на необхідні предмети споживку. Загаль
підвищення заробітної плати викликало б такі
чином більший попит на ці предмети, а разо
наслідком того, піднесення ринкових цін на ни
Капіталісти, які виробляють ці продукти, були
відшкодовані цим ростом ринкових цін своїх пр

ктів за втрату од підвищення заробітної плати. е як же з іншими капіталістами, що не виробля- ть необхідних предметів споживання? А ви не ду- йте, що їх мала жменька. Коли ви пригадаєте, о дві третини національної продукції споживає ьки одна п'ята частина населення — не що давно ин член палати громад констатував, що тільки ома частина населення —, то зрозумієте, яка ве- чезна частина національної продукції вироблю- ься в формі предметів розкошу, або вимінюється предмети розкошу, і яка навіть безліч предметів ожитку мусить витрачатися на лакуз, коней, тів то-що, —марнотратство, що, як знаємо з досві- , значно зменшується завжди, коли збільшується на на предмети споживання.

Так от, яке ж то буде становище тих капіта- стів, що не виробляють необхідних предметів ожитку? Вони не могли б відшкодувати собі икликану загальним підвищенням плати знижку вня зиску тим, що підняли б ціни на свої товари, попит на такі товари не зріс би. Їхні зиски еншилися б, і з цих малих зисків вони б мали латити більше за однакову кількість предметів ожитку, що подорожчали. Та це ще не все. Тому, о зиски зменшилися, їм довелося б менше витра- ати на предмети розкошу, і таким чином їхній бернений попит на відповідні предмети також еншився б. Наслідком слабшого попиту і товари кні падали б у ціні. Таким чином, в цих галузях родукції рівень зиску зменшився б не лишень простій пропорції до загального підвищення зато- ітної плати, але ще більше, відповідно до загаль- ого впливу підвищення цін на предмети споживання спаду цін на предмети розкошу.

Який же був би наслідок цієї ріжниці в рівні иску на капітали, вкладені в ріжних галузях про- ислови? А ось такий самий, який звичайно астає, коли в розмірах середнього зиску в ріжних

галузях промисловости виникає чомусь ріжни
Капітал і праця перейдуть з менш зисковитих
лузей на більш зисковиті, і цей процес перехо
буде тягтись доти, доки постачання в одній гал
промисловости не підвищиться відповідно до бі
шого попиту, а в інших не зменшиться відповід
до слабшого попиту. Коли ця переміна цілком
кінчиться, то загальний рівень зиску в ріжних
лузях промисловости знов вирівняється. Тому,
все це пересування на початку виникло лишень
зміни відношення між попитом і постачанням рі
них товарів, то коли б зникли причини, зник
б і наслідки, і ціни знов вернулися б до своїх
передніх розмірів і рівноваги. Зменшення зис
що настало завдяки підвищеній платі, стало б
гальним, замісць того, щоб обмежитись де-яки
галузями промисловости. У згоді з нашим при
щенням, не сталося б змін ні в продукційних сил
праці, ані в загальній сумі продукції, — лише
дана маса продуктів змінила би свою форму. Бі
ша частина продуктів складалася б з необхідн
предметів спожитку, менша ж — з предметів роск
шу, або — що на те ж виходить — незначну част
ну продуктів спожитку було б виміняно на зако
донні предмети роскошу, а більша частина спож
валася б у її первісній формі; або ж — що знов
на те виходить — частину тубільних продуктів бу
б вимінено, замісць на закордонні предмети роск
шу, — на необхідні предмети спожитку з-за ко
дону. Отже, загальне підвищення заробітної пла
після тимчасового розстрою в ринкових цінах ма
б наслідком загально зменшений зиск, не викл
каючи на довший час зміни цін товарів.

Коли мені хто закине, що я в попередньом
викладі припустив, ніби ввесь приріст заробітн
плати витрачатиметься на необхідні предмети сп
житку, то я відповім, що я цим самим підсунув на
більш сприятливе припущення для поглядів гр

дянина Вестона. Коли приріст плати витрачався на те, чого раніш робітники не споживали, то тут же зовсім не треба доводити, що їхня купівельна сила збільшилася. А що ця купівельна сила зросла лишень завдяки підвищенню плати, то цей приріст купівельної сили робітників мусить точно відповідати зменшенню купівельної сили капіталістів. Загальний попит на товари таким чином не збільшився б, а тільки змінилися б його складові елементи. Зріст попиту на одному боці врівноважувався б тим, що зменшився б попит на другому боці. Саме тому, що попит не міняється, не може настати жадних змін ринкових цін на товари.

Отже, перед вами ось яка альтернатива. Або весь приріст плати витрачається рівномірно на всі предмети споживання. Тоді збільшення попиту з боку робітничої кляси вирівнюватиметься зменшеним попитом з боку кляси капіталістів. Або ж приріст плати витрачається лишень на де-які продукти, і тоді їхня ринкова ціна тимчасово піднесеться. Тоді викликане цим збільшення зиску в деяких галузях промисловости і наслідком цього зменшення зиску в інших — викличе зміну в прикладанні капіталу і праці, що буде тревати доти, доки постачання товарів в одних галузях промисловости задовольнятиме збільшений попит, а в других галузях попаде відповідно до зменшеного попиту. Коли виходити з першого припущення, то в ринкових цінах загадної зміни не станеться. У згоді з другим припущенням, після де-яких хитань ринкових цін мінові вартости товарів впадуть до попереднього рівня. З обох припущень виникає, що загальне підвищення заробітної плати не матиме ніякого іншого наслідку, як лишень зменшення розмірів зиску.

Щоб напружити вашу фантазію, громадянин Вестон намовляв вас уявити собі ті труднощі, які може, напр., викликати загальне підвищення плати сільсько-господарським робітникам з дев'яти до

вісімнадцяти шилінгів. Уявіть собі, каже він, стр
шенний зріст попиту на необхідні предмети спожи
ку і, як наслідок цього, страшне підвищення цін
них. Добре, ви всі знаєте, що середня заробіт
плата американського сільско-господарського роб
ника більш ніж у два рази вища за заробітну пла
англійського сільського-господарського робітни
хоч ціна на продукти хліборобства в Сполучен
Штатах нижча, ніж у Сполученім Королівстві, х
у Сполучених Штатах панують однакові загаль
відносини праці і капіталу, що і в Англії, і хоч з
гальна кількість річної продукції в Сполучен
Штатах далеко менша, ніж в Англії. Чому ж то на
приятель Вестон б'є на калавур? А просто тому, а
зволікати питання, що фактично стоїть перед нам
Раптове підвищення плати з дев'яти до вісімнадц
ти шилінгів означало б раптовий зріст на сто відс
ків загальної суми. Та ми зовсім не розбираємо п
тання, чи може загальний рівень заробітної плати
Англії раптом піднятись на сто відсотків. Нам вз
галі немає ніякого діла до розмірів цього підв
щення, які в кожному окремому випадкові муся
залежати од умов і до них пристосовуватися. На
треба лишень дослідити, в чім виявиться загалы
підвищення плати хоч би навіть на один відсото
Отже, лишаю на боці фантастичне підвищення пла
приятеля Вестона на сто відсотків і зверну ваш
увагу на фактичне збільшення плати, яке було в В
ликобританії на протязі од 1849 до 1859 року.

Ви всі знаєте закон про десятигодинну праці
або, вірніше, закон про десять з половиною годи
праці, котрий запроваджено з 1848 року. Це одн
з найважнійших економічних змін, які ми пережі
ли. Це було раптово й примусово осягнене підві
щення плати не тільки в де-яких місцевих про
мислах, але в тих основних промисловостях, зав
дяки яким Англія опанувала світовий ринок. В
було підвищення плати в незвичайно несприятл

х умовах. Д-р Юр, професcор Сеніор і всі інші іціяльні економісти-підбрехачі середньої кляси оводили», — і мушу сказати — з далеко сильнішою аргументацією, ніж наш приятель Вестон, що глійська промисловість завдяки цьому дихає на дан. Вони доводили, що це означає не просте двищення плати, а підвищення, спричинене засноване на зменшенні вкладу загальної суми раці. Вони запевняли, що дванадцята година праці, що ви хочете її одірвати в капіталіста, є одиною годиною, з якої він має свій зиск. Вони загрозували упадком нагромаджування, зростом цін, тратою ринків, зменшенням продукції, знижкою наслідком цього заробітної плати, і, нарешті, руїною. правді, вони заявили, що закон Максиміліяна обесп'єра про найвищі ціни на предмети споживу дрібницею в порівнянні з цим; і до певної міри они мали рацію. Ну, а які ж вийшли наслідки цього в дійсності? Підвищення грошевої заробітної плати фабричних робітників, без огляду на скорочення робочого часу, велике збільшення кількости анятих на фабриках робітників, постійний спад ін на їхні продукти, дивовижний зріст продуктивности праці і нечуване безупинне поширення ринків буту товарів. Я сам чув у Манчестері в 1860 році а Конгресі Товариства Допомоги Наукам, як гр. Ньюман признався, що він, д-р Юр, Сеніор і всі інші фіціяльні представники науки політичної економії помилилися, тим часом, коли інстинкт народу мав рацію. Я згадую про гр. Ньюмана — не професора Франсіса Ньюмана — тому, що він в економічній науці має почесне місце, як співробітник і видавець праці Томаса Тука «Історії Цін», цієї прегарної праці, яка досліджує ціни на протязі од 1793 до 1856 року. Як би непохитна ідея нашого приятеля Вестона про раз на все встановлену кількість заробітної плати, про встановлену масу продукції, про встановлену міру продуктивности сили праці, про непо-

хитну і довічну волю капіталістів і про все ін
раз на все встановлене й довічне, була правдив
то професор Сеніор зо своїм віщуванням нещас
мав би рацію, а помилявся б Роберт Овен, який
в 1861 році виказав, що загальне скорочення
бочого дня є першим підготовчим кроком до в
волення робітництва, і котрий всупереч загальн
пересудам завів це з власного почину на своїй ф
бриці в Нью-Ланарці.

В той саме час, коли було проведено закон п
десятигодинну працю і наслідком цього стало
підвищення заробітної плати, в Великобрита
настало загальне підвищення плати сілько-гос
дарським робітникам з причин, які тут перелі
вати не місце.

Хоч воно і не потрібно для моєї теперішн
мети, я все ж, щоб вас не завести в помилку, зроб
де-які вступні уваги.

Коли хтось отримував перше два шилінги
тиждень, і його плата зросла б до чотирьох шилінг
то рівень заробітної плати підвищився б на сто в
сотків. З точки погляду підвищення плати це зд
валося б дуже добрим, але в дійсності фактич
сума плати чотирі шилінги на тиждень є нужденн
низька плата, — голодна пайка.

Тому не давайтеся обдурювати себе числам
відсоткового збільшення заробітної плати. Завжд
питайте, яка була перша сума.

Крім того ви зрозумієте, що коли маємо деся
душ робітників, і кожен дістає на тиждень два ш
лінги, потім ще п'ять душ по п'ять шилінгів, та п
п'ять душ по одинадцять шилінгів, то всі двадця
одержують сто шилінгів, або п'ять фунтів стерлінг
на тиждень. Коли загальна сума їхньої заробітн
плати на тиждень, скажім, збільшиться загалом н
двадцять відсотків, це виходило б підвищенням з
робітної плати з п'яти фунтів на шість. Ми могли
рахуючи середньо, сказати, що рівень заробітн

ати зріс на двадцять п'ять відсотків також і тоді, ли б плата десяти робітників (два шилінги) не змілася б, плата одної групи з п'яти душ збільшиться б з п'яти до шости шилінгів, а другої групи п'яти душ зросла б з одинадцяти на п'ятнадцять илінгів. У половини робітників матеріяльне становище зовсім би не поліпшало, у четвертої частини поліпшало б дуже мало, тільки в одної четвертої стини дійсно поліпшало б. А все ж, рахуючи середньо, загальна сума плати цих двадцяти душ підвищилася б на двадцять п'ять відсотків, і раз входить у рахубу тільки капітал, якому вони працюють ціни товарів, які вони виробляють, то виходило теж саме — неначе б середня надбавка плати припадала на всіх однаково. Що торкається сільськогосподарських робітників, нормальна заробітна плата яких у ріжних графствах Англії та Шотландії уже ріжна, то й підвищення плати припадало їм уже нерівно.

Нарешті, в той час, коли відбувалося це збільшення заробітної плати, виникали умови, які впливали в протилежному напрямкові, як от нові податки, викликані наслідками російської війни, руйнування хат сільсько-господарських робітників, то-що.

На основі всього сказаного вище я, таким чином, констатую, що од 1849 до 1859 року середня заробітна плата сільсько-господарських робітників Великобританії підвищилася на сорок відсотків. Я міг би навести вам багато подробиць на доказ мого твердження; але в інтересі завдання, що зараз стоїть на черзі, на мою думку вистачить, коли я зверну вашу увагу на смумлінний і критичний доклад неріжчика гр. Джона К. Мортона в 1860 році в Лондонському Товаристві Мистецтва на тему: «Сили, що грають ролю в сільскому господарстві». Гр. Мортон подає цілу низку зібраних ним рахунків і інших перевірених документів, щось із сотні господарств у

дванадцятьох шотландських та тридцяти п'ять
англійських графствах.

На думку нашого приятеля Вестона і в зв'яз
з рівночасним збільшенням заробітної плати ф
бричних робітників, мусив би в 1849—59 рок
наступити страшенний зріст цін на продук
сільського господарства. А що сталося в дійснос
Не зважаючи на російську війну й неврожаї рік
роком од 1854 до 1856 р., ціна пшениці — основно
сільсько-господарського продукта Англії — впа
з трьох фунтів стерлінгів за квартер в 1838—48
на два фунти десять шилінгів за квартер в 1849—
р. Це означає спад ціни пшениці більше ніж
16 відсотків, і він припадає як раз на час підвище
ня плати сільсько-господарським робітникам в
редньому на сорок відсотків. На протязі того ж
мого часу, коли зрівняти його кінець з початком
1859 р. з 1849 р. — помічається на підставі оф
ціяльних даних зменшення жебрацтва з 943.419
860.470, що дає ріжницю в 79.943 — зменшенн
признаюсь, дуже незначне, яке до того ж за дальш
роки знову зникло, але все ж таки зменшення.

Можна було б сказати, що скасування хлібн
законів піднесло більше ніж у двічі імпорт зако
донного хліба на протязі 1848—59 років, порівн
ючи з часом од 1838 до 1849 р. Але що б це дов
дило? Виходячи з точки погляду громадяни
Вестона, треба було б сподіватись, що цей нечув
ний, чим раз вищий попит на закордонних ринк
мусив би підняти там ціни на продукти сільсько
господарства до жахливої височини, бо вплив збіл
шеного попиту однаковий, — чи то він походи
з самої країни, чи зовні. А що сталося в дійснос
За виїмком де-кількох неврожайних років, руйнац
кий спад хлібних цін на протязі цілого часу б
у Франції предметом гірких скарг, американці
раз і не два змушені були палити зайві продукт
а Росія, коли вірити гр. Уркартові, роздмухува

жежу горожанської війни в Сполучених Штатах, ж її експорт продуктів хліборобства ослаблювався ринках Европи конкуркнцією янків.

Коли всю аргументацію громадянина Вестона ести до абстрактної форми, то вона зійшла б ось чого: всякий зріст попиту виникає завжди на нові даної маси продуктів. Тому зріст попиту коли не збільшить постачання потрібних предмеів, а лишень піднесе грошеву ціну на них. А ось ичайнісінькі спотереження показують, що в деких випадках більший попит зовсім не змінює цін варів, а в інших випадках викликає тимчасовий іст цін, за яким іде збільшення постачання, наідком чого ціни знов падають до початкової висони, а іноді навіть і нижче. Чи то зріст попиту икликано підвищенням плати, чи якою іншою приною, це зовсім не міняє справи. З точки погляду омадянина Вестона однаково тяжко пояснити цей гальний факт, як і з'явище, сполучене з підвиенням заробітної плати у виїмкових умовах. Тому ого аргументація не має жадного значіння для редмета нашого досліду. Вона показує лишень ого скрутне становище, коли йому треба пояснять кони, в згоді з якими збільшення попиту викликає більше постачання, а не остаточний зріст ринових цін на товари.

3. Рух заробітної платн і рух грошей.

На другий день дебатів наш приятель Вестон рибрав свої старі твердження в нові форми. Він казав: коли настає загальне підвищення плати, то являється потреба більшого обігу грошей, щоб иплачувати цю плату. Тому ж, що кількість грошей обігові є означена кількість, то як же можна цією евеличкою сумою грошей виплачувати збільшену уму плати? Перше перешкодою було те, що хоч рошева плата робітника і збільшується, зате маса

товарів, яка на нього припадає точно встановле
тепер же, хоч кількість товарів точно встановле
перешкода в тому, що грошева плата підвищила
Очевидячки, ця другорядна труднація зникає од
зу, як тільки одкинути її початкову догму. А
я доведу, що це питання з обігом грошей не має ні
гісінько спільного з нашою темою.

В вашій країні виплатковий апарат розвинен
далеко досконаліше, ніж у якійсь іншій держа
Европи. Завдяки поширенню й концентрації сис
ми банків, вистачає значно меншої суми грош
в обігові, ніж інде, щоб обертати однаковою сум
вартостей, або щоб робити однакові, або ще й біль
торговельні обороти. От, наприклад, скільки йде в
хубу заробітна плата, англійський фабричний роб
ник що-тижня виплачує суму своєї заробітної пла
дрібному крамареві, котрий ці гроші що-тижня с
силає до банкіра, а цей що-тижня дає їх фабрика
тові, фабрикант виплачує їх знов робітникам і т.
Завдяки цій організації стало можливим, що річ
заробітна плата робітника, скажім 52 фунти, в
плачується тільки одним совереном, котрий
тижня обігає однакове коло. В Англії цей апар
навіть не так досконало розвинений, як у Шотла
дії, та й тут він не скрізь однаково вдосконалени
і тому трапляється, наприклад, що в де-яких сіл
сько-господарських округах, в порівнянні до ф
бричних округ, треба дати значно більше грош
в обіг, щоб оберталася значно менша сума вартосте

Коли опинитесь по той бік каналу, то побачит
що там грошева заробітна плата значно нижча, ні
в Англії, але що в Німеччині, Італії, Швайцар
і Франції на її виплату потрібно значно більше гр
шей в обігові. Той самий соверен не так хут
вертається до банкіра, або до індустріяльного ка
талу, тому потрібно може три соверени, щоб обе
нути п'ять фунтів заробітної плати на рік, замі
одного соверена, який обертає п'ятьдесят два фунт

аким чином, коли ви порівняєте континентальні ржави з Англією, то зараз побачите, що низька ошева плата вимагає для свого обігу далеко більої суми грошей, ніж висока плата, і що в дійсності — чисто технічне питання, що не має відношення нашої теми.

З найліпших облічень, які я тільки знаю, можна рахувати річний заробіток робітничої кляси цієї раїни (Англії) на 250 міліонів фунтів стерлінгів. я величезна сума обертається за поміччю якихсь ьох міліонів фунтів. Уявім собі тепер, що заротна плата підвищилася на п'ятьдесять відсотків. оді для обігу замісць трьох міліонів потрібні будуть чотирі з половиною міліони. Тому, що значна астина щоденних витрат робітника сплачується іблом та міддю, тоб-то лишень монетами, умовну артість яких відносно золота призвільно встановлено законом так само, як і вартість паперових ошей, то підвищення грошевої плати на п'ятьдесят дсотків вимагатиме в крайньому розі більшого, кажім, обігу на один міліон соверенів. Один міліон, о зараз лежить у льохах Англійського Банку монетах, або зливках, пішов би в обіг. Але навіть ті незначні витрати на биття грошей або зношування цього додаткового міліона можна ощадити справді ощадиться, коли б із-за потреби збільшення обігу грошей виходила якась перешкода. Кожен вас знає, що гроші, які є в обігу цієї держави, іляться на дві великих групи: одна з них, що складається з ріжноманітних паперових грошей, вживається великими купцями в їх оборотах та взагалі ри великих росплатах між продавцями та покупцями; друга група грошей в обігу — це металічні гроші, кі обертаються в дрібному торгові. Хоч ці гроші, що в обігові й неоднакові, а все ж вони часто перелутуються в своїх функціях одні з одними. Так авіть при великих виплатах суми нижче п'яти унтів здебільшого виплачуються золотом. Коли

б завтра було випущено паперові гроші по чоти
по три або по два фунти, то золото, яке досі в
повнювало ці канали обігу, зараз же з них в
тісниться і потече в ті канали, де воно буде потріб
для виплати вищої заробітної плати. Таким робо
не додавши ні одного соверена, утворено було б д
датковий міліон, що став потрібним, завдяки збіл
шенню плати на п'ятьдесят відсотків. Того ж с
мого результату мона було б осягти зовісм без в
пуску паперових грошей, збільшивши обіг чеків,
це було в Ланкаширі на протязі доволі довгого час

Як що загальне підвищення заробітної плат
як от припускав його громадянин Вестон для з
робітної плати сільсько-господарських робітник
на сто відсотків, викликало б великий зріст цін
предмети спожитку і, за його теорією, вимага
б більше грошей в обігові, яких не можна було б д
бути, — то загальне зменшення плати мусило б в
кликати однакові результати в тому ж самому ро
мірі, але в протилежному напрямкові. Добре. В
ви знаєте, що роки 1858-й аж до 1860-го бу
надзвичайно сприятливими для бавовняної пр
мисловости і що особливо 1860 рік з цього погля
в історії промисловости не має собі рівного, в т
час як і інші галузі промисловости теж бу
в росквіті. Заробітна плата робітників бавовнян
промисловости і споріднених з нею галузей була ро
1860-го вище, ніж коли-будь. А от вибухла амер
канська криза і одразу скрізь було зменшено з
робітну плату до четвертини попередньої суми. І
виходило б теж підвищення на чотиріста відсотк
тільки в протилежному напрямкові. Коли заробіт
плата підвищується з п'яти на двадцять, то ми к
жемо, що це підвищення на чотиріста відсотк
коли ж вона падає з двадцяти на п'ять, ми кажем
що плата впала на сімдесят п'ять відсотків, а
ж сума підвищення в першому разі і сума зменше
ня в другому буде однакова — 15 шилінгів. Таки

ном, це була раптова зміна заробітної плати, якої ред тим ще ніколи не було; до того ж вона обхо-ла таку кількість робітників, яка, рахуючи робіт-ків не лишень у самій бавовняній промисловості, е й у залежних від неї галузях, була в два рази льша, ніж є всіх сільсько-господарських робітни-в. А чи впала ціна пшениці? Вона піднялась од редньої ціни за трьохліття 1858—60 р., а саме 47 шилінгів 8 пенсів за квартер до середньої ціни трьохліття 1861—68 рр. — 55 шилінгів 10 пенсів квартер. Що ж до грошей в обігові, то року 1861-набито їх 8.673.232 фунти стерлінгів супроти 378.702 фунтів 1860-го року. Виходить, що року 861-го набито більше, ніж 1860-го на 5.295.130 фун-в стерлінгів. Правда, паперових грошей було в обі-ві 1861-го року на 1.319.000 фунтів менше, ніж ку 1860-го. Тоді все-ж виходить, що року 1861-го ошей в обігові було на 3.976.130 — трохи не на тирі міліони фунтів стерлінгів — більше, ніж риятливого року 1860-го, зате золотий запас Англійському Банкові поменшав хоч і не в тому мому, але в приблизно однаковому відношенні.

Порівняймо 1862—3 рік з 1842-м. Року 1862-го, з огляду на величезне збільшення вартости й кіль-сти товарів в обігові, капітал, виплачений лишень а звичайну купівлю англійських акцій, залізнич-их позик, то-що, в Англії і Вельсі виносив 20.000.000 фунтів стерлінгів — сума, що року 842-го здавалась би казковою; а проте кількість ошей в обігові була однакова і 1862-го, і 1842-го ку. Та взагалі, всупереч дуже великому зростові артостей не лише кількісти товарів, але взагалі ошевих оборотів, ви зустрінетеся з тенденцією оступового зменшення грошей в обігові. З точки огляду нашого приятеля Вестона це є невідгадана агадка.

Коли б він трохи глибше приглянувся до цієї прави, то знайшов би, що вартість і кількість това-

рів, які мають піти в обіг, і загальна вартість закл
чених грошевих оборотів, що-дня міняється, в
не зважаючи на заробітну плату і припускаючи, і
вона раз на все твердо встановлена; він би побачи
що загальна сума виданих паперових грошей щ
дня одмінюється, що виплати, реалізовані зовсім б
допомоги грошей, а векселями, чеками, записами
борг у торговельних книгах, через рощотні бан
що-дня міняються; що скільки є потреба в мет
лічних грошах, відношення між грошима в обіг
і тими, що лежать у резерві, або кількостью грош
і золотих зливків, що лежать в льохах банків
що дня одмінюється; що загальні суми металічн
грошей, потрібних для обігу в самій країні й пущ
них за кордон в інтернаціональний обіг, що-д
іншають. Він би знайшов, що його догма про р
на все встановлену суму грошей в обігові є велич
ною помилкою, є наочною суперечностью до щоде
них процесів. Він би дослідив закони, які дают
змогу грошам пристосовуватися до постійно мі
ливих умов, замість того, щоб, як він робить тепе
викручувати аргументи проти підвищення зароб
ної плати, не розуміючи законів про обіг грошей.

4. Про розмір заробітної плати.

Наш приятель Вестон привлащує собі лати
ське прислів'я: «repetitio est mater studiorum» себ-т
«повторювання — мати науки» і тому він повтор
свою основну догму ще раз у новій формі, ш
мовляв, викликане підвищеною платою зменшен
обігу грошей викличе зменшення капіталу. Післ
того, як я вже розбив його милицю з обігом гроше
вважаю зовсім зайвим балакати про вигада
наслідки, котрі, як він собі уявляє, можуть в
никнути з його вигаданої катастрофи з обігом гр
шей. Я навпаки перехожу зразу до того, щоб звес
його ввесь час однакову догму, яку він повтор

таких ріжних формах, до її найпростішої теоре-
чної форми.

Одним-одна заувага наочно доведе ту некри-
чність, з якою він ставиться до своєї теми. Він
ступає проти підвищення заробітної плати або
оти високої плати, як результату цього підвищен-
. А от я його запитаю, що таке висока, а що
изька плата? Чому, наприклад, п'ять шилінгів на
ждень низька плата, а двадцять шилінгів — ви-
ка? Коли п'ять рівняючи до двадцяти мала, то
адцять супроти сотні ще менша. Коли хтось хоче
итати доклад про термометр і почне деклямувати
о високу й низьку температуру, то від того ніхто
порозумнішає. Хай він мені перш скаже, як
айти точку замерзання та точку кипіння і як ці
новні точки встановлено законами природи, а не
антазією продавця чи фабриканта термометрів.
тже, що до заробітної плати та зиску, громадянин
естон не те що не подбав вивести такі провідні
очки з економічних законів, а навіть не відчув
отреби пошукати цих законів. Він задовольнився
им, що приняв без критики ходячі фрази про ви-
оку та низьку плату за щось таке, що має незмінне
начіння, хоч ясно як на долоні, що говорити про
исоку чи низьку плату можна лишень рівняючи
о якоїсь нормальної міри, до якої міряють вели-
ину заробітної плати.

Він не зможе відповісти мені, чому за певну
ількість праці дають певну кількість грошей. Коли
він мені відповів, що це регулюється, мовляв, за-
оном постачання та попиту, то я його тоді запитав
и, яким же законом регулюються самі попит та
остачання? І після цього він зараз би з поля бою
тік. Відношення між попитом та постачанням
раці безперервно міняється, а з ним і ринкові ціни
раці. Коли попит більший за постачання, то за-
обітна плата підвищується; коли постачання біль-
ше за попит, вона падає, хоч за таких умов може

було б до речи перевірити відношення між попит
та постачанням, може страйком, або якимсь інш
засобом. Як що ж ви визнаєте попит та постачан
за закон, що регулює плату, то було б дитинство
марною працею загарливо виступати проти підв
щення заробітної плати, бо в згоді з зазначен
вище законом, на який ви спираєтеся, періодич
підвищення плати є однаково необхідне й спр
ведливе, як і періодичне зменшення її. Коли ж
попит та постачання не визнаєте за закон, що р
гулює заробітну плату, то я знов питаю, чому
певну кількість праці дається певна кількіс
грошей?

Однак же, розглядаючи справу з найширш
точки погляду, ви дуже помилились би, коли б ур
їли собі, що, мовляв, вартість праці або якогось і
шого товару остаточно зумовлюється попитом
постачанням. Попит та постачання регулюють л
шень тимчасові хитання ринкових цін. Ви зможе
собі пояснити, чому ринкова ціна якогось там т
вару підноситься понад його вартість, або пад
нижче вартости, але ніколи ви не зможете поясни
собі самої цієї вартости. Припустіть, що попит
постачання перебувають у рівновазі, або, як кажу
економісти, покривають одне одного. Отже, в то
самий час, коли ці протилежні сили зрівнюютьс
вони обопільно паралізуються і перестають впл
вати в одному, чи другому напрямкові. В той сами
час, коли попит та постачання врівноважуютьс
і через те втрачають свій вплив, ринкова ціна як
гось товару відповідає його справжній вартості, йо
нормальній ціні, біля котрої хитаються його ринко
ціни. Тому при досліджувані природи цієї вартост
нам зовсім нема діла до того, як саме попит
постачання часово впливають на ринкові ціни. В
сказане стосується й до заробітної плати та до ці
усяких інших товарів.

5. Заробітна плата і ціни товарів.

Коли звести всі аргументи нашого приятеля найпростішого теоретичного виразу, то вони оберуться в одним-одну ось яку догму:

«Ціни товарів зумовлює або регулює заробітна плата».

Я міг би покликатися на спостереження з практики, які дали б вам докази проти цього застарілого висмоктанаго з пучки помилкового висновку; міг би вам росповісти, що англійські фабричні, гірничі і корабельні та інші робітники, праця яких оплачується високо, порівнюючи дешевою ціною своїх продуктів конкурують з усіма іншими націями, тим часом, як англійські сільсько-господарські робітники, праця яких оплачується порівнюючи низько, дорожнечею своїх продуктів випережують усяку іншу націю. Порівнюючи товар за товаром предмети торгу одної країни, а також товари ріжних країн, я міг би вам довести, що за де-якими, більш умовними ніж дійсними виїмками, високо оплачена праця продукує дешеві товари і низько оплачена праця — дорогі товари. Звичайно, це не доводило б, що низька заробітна плата в одному разі, або висока в другому, суть відповідними причинами цих діяметрально протилежних чинників, але в кожному разі це доводило б, що ціни товарів не зумовлюються ціною праці. Проте для нас зовсім зайва річ прикладати цю емпіричну методу.

Може б хтось заперечував, що громадянин Вестон не виставляв такої догми: «ціни товарів зумовлюються й регулюються ціною праці».

Справді він цього так ніколи не формулював. Він, навпаки, сказав, що зиск і рента також суть складовими частинами цін товарів, бо з товарових цін мусить виплачуватися не лишень заробітна плата, але й зиски капіталістів та рента панів-землевласників. Як же тоді на його думку витворю-

ються ціни? По-перше — з заробітної плати. П
тім на ці ціни набавляється певний відсоток д
капіталіста і ще дальший відсоток для землевласн
ка. Хай праця, потрачена на якийсь продукт пра
буде десять одиниць. Коли зиск рахувати за с
відсотків, то капіталіст, виплативши заробітну пл
ту, надбавив би ще десять одиниць, а коли рен
землевласника теж сто відсотків заробітної плат
то треба було б знов додати десять одиниць; таки
чином загальна ціна була б тридцять одиниць. А
так встановлювати ціну товару значило б прос
означувати її заробітною платою. Коли б у нав
деному вище прикладі плата піднеслась на два
цять одиниць, то ціна товару зросла б до шост
десяти. Через те всі старі письменники політичн
економії, які захищали, що заробітна плата регул
ціни, намагалися довести це тим, що трактува
і ренту й зиск лишень як відсотковий додаток
заробітної плати. Ніхто з них звичайно не м
окреслити межі цих відсотків яким-будь економі
ним законом. Навпаки, вони, здавалося, вірили, п
зиск встановлюється традицією, звичаями, призв
лом капіталіста, або якоюсь іншою так само при
вільною й незрозумілою методою. Коли вни з
певняють, що зиск регулюється конкуренцією сер
капіталістів, то це рівно нічого не говорить. Ця ко
куренція справді вирівняє ріжні рівні зиску в ріж
них галузях промисловости або зведе їх до якої
середньої височини, але конкуренція ніколи н
зможе означити саме цієї височини або загальної
рівня зиску.

Що ми під цим розуміємо, коли говоримо, ш
ціни товарів зумовлюються заробітною платою
Тому що заробітна плата є лишень назвою ці
праці, то ми тим самим говоримо, що ціни товарі
регулюються ціною праці. Але «ціна» є мінов
вартість — а коли я кажу про вартість, то ввесь ча
розумію мінову вартість — мінова вартість у гроша

з цього й походить, що «вартість товарів зумовлюється вартостю праці», або що «вартість праці є загальною мірою вартостей».

Але чим же зумовлюється тоді сама «вартість праці»? Тут ми підійшли до точки, далі якої не посунемося, коли спробуємо міркувати логічно. Але прихильників цієї доктрини не дуже то турбують логічні сумніви. Візміть, наприклад, нашого приятеля Джонстона. Перш він нам оповідав, що заробітна плата встановлює ціну товарів і що таким чином ціни товарів мусять підноситися, коли плата підвищується. Потім він перекрутнувсь, щоб довести нам, що підвищення плати не варте було б нічого, бо ціни на товари, мовляв, піднялись і тому, що заробітна плата фактично міряється ціною товарів, на які вона витрачається. Таким чином ми починаємо з твердження, що вартість праці зумовлює вартість товарів, а кінчаємо заявою, що вартість товарів зумовлює вартість праці. Так крутимося ми в зачарованому колі туди та сюди і не приходимо ні до якого висновку. Склавши все до купи, видно як на долоні, що коли ми вартість якогось товару, скажім вартість праці, зерна, чи якого-будь іншого товару, зробимо універсальною мірою й регулятором вартостей, то цим тільки пересунемо труднацію на другий бік, бо визначаючи вартість одного товару вартостю другого товару, яку знов таки треба ще означити.

Сформулована абстрактно догма: «заробітна плата зумовлює ціну товарів» виходить на те, що «вартість визначається вартостю», і ця тавтологія доводить, що про вартість ми на ділі таки нічогісінько не знаємо. Коли ми залишимо таке припущення надалі, то всяка дискусія про загальні закони політичної економії зведеться до порожньої балаканини. З цього погляду було надзвичайно великою заслугою Рікардо, котрий у свому, публікованому року 1817-го творі: «Про основи політичної економії» знищив до щенту стару, популярну, заяложену,

хибну теорію, що «заробітна плата зумовлює ці товарів» — теорію, яку Адам Сміт і його францу кі попередники одкинули в справді наукових час нах своїх дослідів, але проте знов витягли її в св розділах, призначених для широкої публіки.

6. Вартість і ціна.

Громадяне, тут я дійшов до тої точки, де му приступити до справжнього викладу справи. Я можу обіцяти зробити це з вичерпаною широтою, був би тоді змушений перейти все поле політич економії. Я можу тільки, як кажуть францу «effleurer la question», тоб-то торкнутись основн пунктів.

Перше питання, яке треба поставити, ось я що таке вартість товару? Як вона встановлюєтьс

На перший погляд могло б здаватися, що ва тість товару — річ зовсім умовна, яку не мож встановити, не бравши відношень одного товару іншого. Справді, коли ми говоримо про вартіс про мінову вартість якогось товару, то розуміємо в повідну кількість інших товарів, за яку можна м міняти перший товар. Але тут повстає питання: і чим регулюються пропорціональні відношені в яких стоять товари один до одного?

З досвіду ми знаємо, що ці відносини безмеж ріжноманітні. Коли візьмемо один якийсь това скажім — пшеницю, то знайдемо, що один кварт пшениці можна виміняти майже в безмежно ріжні пропорціях на інші товари. Але ця вартість, том що вона лишається все однаковою — байдуже, означиться шовком, золотом, чи якимсь іншим тов ром — все ж мусить мати щось відмінне од ц ріжних пропорцій, в яких вона вимінюється на ін товари, щось од них незалежне. Мусить бути мо ливим цінувати всі ці ріжні відношення рівнос до ріжних предметів у якійсь одній, зовсім інш формі.

Потім того, коли я кажу, що один квартер пшениці вимінюється в якійсь певній пропорції на заліза, або що вартість одного квартера пшениці рівняється якоюсь певною кількостью заліза, то цим кажу, що вартість пшениці і її еквівалент залізі рівні якійсь третій речі, яка не є ані пшеницю, ані залізом, бо я при цьому встановлюю, що они являють собою ту ж саму величину в двох ріжних формах. Кожне з них, пшениця чи залізо, мусить вдяки цьому, незалежно одне од одного прирівнюватися до якоїсь третьої речи, що є їх спільною міркою.

Щоб пояснити цей пункт, наведу простий приклад з геометрії. Коли порівнюємо поля трикутників ріжних форм та величин, або трикутників з прямокутниками чи якимись там іншими простолінійними фігурами, то що ми тут робимо? Ми зводимо поле кожного трикутника до якогось виразу, зовсім відмінного від його зовнішньої природи. Пізнавши з природи трикутника, що його поле є рівним половині добутку множення його основи на висоту, зможемо таким робом порівнювати ріжні вартості всякого гатунку трикутників та інших простолінійних фігур, бо ж кожну з них можна розбити на певну кількість трикутників. Ту саму методу можна прикласти й до вартости товарів. Ми повинні мати можливість зводити їх до якогось спільного всім виразу, розріжняючи їх лишень по пропорції, в якій міститься в них одна й та сама ідентична міра.

Тому, що мінові вартості товарів суть лишень суспільними функціями цих предметів і не мають нічогісінько спільного з їхніми природними властивостями, то ми мусимо перше запитати: яка ж загальна суспільна субстанція всіх товарів? *Це — праця.* Щоб виробити якийсь товар, треба витратити на нього або вкласти в нього певну кількість праці. Я говорю не просто праці, а саме *суспільної*

праці. Людина, що виготовляє якийсь предмет д
свого власного безпосереднього вжитку, тоб-то п
самій його спожити, витворює *продукт, а не тов*
Як продуцент, що сам себе удержує, вона не м
жадного відношення до суспільства. Навпаки, п
виробляти товар, людина мусить не лишень
робляти предмет, що задовольняє якусь суспіль
потребу, а навпаки — сама його праця має бу
частиною, шматком загальної суми праці, вида
суспільством. Вона мусить входити в обсяг поді
праці серед суспільства. Вона нічого не варта
інших родів праці і мусить їх у свою чергу
повнювати.

Коли ми дивимося на товари, як на вартості,
дивимося на них з одним-одної загальної точ
погляду, як на втілену, зафіксовану, або, коли
чете, кристалізовану в них суспільну працю. З цьо
погляду вони й можуть розріжнятись між соб
лишень тим, що представляють більшу або мен
кількість праці, як ось, наприклад, в шовков
хусточці може міститись більше праці, ніж у цегл
ні. Але чим міряється кількість праці? Часом,
протязі якого відбувається праця, міряючи її год
ною, днем то-що. Звичайно, щоб можна було вж
вати цієї мірки, всі гатунки праці зводяться
середньої, або простої праці, як до спільної одини

Отак доходимо до такого висновку. Товар м
вартість, бо він є кристалізованою суспільною пр
цею. Величина його вартости, або його відно
вартість, залежить од більшої чи меншої, втілен
в ньому суспільної субстанції, а саме — потрібн
для його виробу кількости праці. Відносні варто
товарів встановлюються, таким чином, відповідни
кількостями, або сумами праці, яку в ці това
вкладено, втілено, зафіксовано. Відповідні кіл
кості товарів, що можуть бути вироблені за однак
вий робочий час, мають однакову вартість. А
інакше — вартість якогось товару так відноситьс

вартости іншого товару, як зафіксована кількість аці в одному відноситься до зафіксованої кіль-ості праці в другому.

Гадаю, що багацько з вас спитають, чи справді нує така велика або взагалі якась ріжниця між изначенням вартости товару на основі плати і виз-аченням її на основі робочого часу, потрібного для робу товару. Однак ви мусите собі зовсім ясно явити, що оплата праці і кількість праці — дві зовсім жні речі. Припустім, наприклад, що в одному вартері пшениці і в одній унції золота зафіксовано днакову кількість праці. Я вживаю цей приклад му, що його наводив ще Веніямін Франклін у своїй иданій року 1721-го праці під назвою «A Modern quiry into the Nature of Necessity of a Paper Currency», якій він одним з перших збагнув справжню при-оду вартости. Так от припустім, що один квартер шениці і одна унція золота мають однакову вар-сть, суть еквівалентні, бо вони являють собою ристалізацію однакової кількости середньої праці, евної кількости днів чи тижнів зафіксованої в кож-ому з них кількости праці. Чи ми якось торкаємося акож заробітної плати сільсько-господарських ро-ітників або гірників, встановлюючи відносну вар-ість зерна і золота? Ні, ані трішки. Ми не вста-овлюємо, як оплачувалася праця — чи за день, чи за иждень і взагалі чи вживалася наймана праця. останньому випадкові заробітна плата може бути уже ріжною. Робітник, працю якого втілено в квар-ер пшениці, може одержав лишень два бушлі пше-иці, тим часом робітник, що працював на руднику, оже дістав пів унції золота. Або ж, припустивши, що їхня заробітна плата однакова, вона може все к ріжнитися в усіх можливих ступінях од вар-остей вироблених ними предметів. Вона може івнятися половині, третині, чвертині, п'ятині або кійсь іншій частині квартера пшениці або унції олота. Заробітна плата цих робітників звичайно

не може бути вищою за вартості вироблених ни
товарів, зате може бути нижчою в усіх можлив
ступінях. Їхня заробітна плата має межу в ва
тостях продуктів, але вартість їхніх продуктів
має наставлених їх заробітною платою меж. І пер
за все, вартості, як наприклад, відносні варто
збіжжа й золота встановлюються зовсім незалеж
від вартости витраченої праці, себ-то заробіт
плати. І тому, встановлювати вартості товарів
вкладеній у них відносній кількості праці, є що
зовсім інше, ніж тавтольогична метода — визнача
вартість товарів вартостю праці, чи заробітною пл
тою. Цей пункт в нашому досліді буде ще виясне
докладніше.

Вираховуючи мінову вартість якогось товар
мусимо до кількости праці, прикладеної наприкін
додати ще кількість праці, вкладену перед ти
у сирівець цього товару, а також додати працю, і
потрачено на виріб приладів, знаряддя, машин
будинків, які до тієї праці вживалися. Вартіс
певної кількости бавовняної пряжі, наприкла
є кристалізованою працею, що складається з кіл
кости праці: прикладеної до бавовни підчас проце
прядіння; реалізованої в самій бавовні вже рані
кількости праці, вкладеної в вугілля, масло та ін
допомічні засоби; кількости праці, зафіксован
в паровій машині, в станках, у фабричних будинка
то-що. Властиві засоби праці, як от знаряддя, м
шини, будинки що разу вживаються — довший
коротший час — на протязі продукційного процес
що все повторюється. Як що засоби праці, як с
ровина, зуживаються за один раз, то вся їхня ва
тість одразу переноситься на товари, які з них в
роблюються. Але тому, що, наприклад, веретен
зуживається лишень поволі, то робиться середн
обрахунок, в основу якого кладеться середній ча
служби веретена і його середнє зуживання чи зн
шування на протязі якогось певного часу, скажі

ного дня. Таким чином ми підраховуємо, яка астина веретена припадає на випрядену за день ряжу і скільки треба до загальної суми праці, вті-ної, наприклад, в одному фунті пряжі, додати раці, вміщеної раніш у веретені. Для нашого те-рішнього завдання нема потреби довше спиня-ися на цьому пункті.

Раз вартість кожного товару означується кіль-остю праці, витраченої на його виріб, то, здавалося що чим вайлуватіший або незграбніший робітник, им дорожчим має бути вироблений ним товар, бо витрачений на його виріб робочий час — відпо-ідно довший. Це був би сумний помилковий висно-ок. Ви ж пригадуєте, що я вживав слова «суспіль-а праця», і цей виразний термін «суспільний» хоплює багато питань. Коли ми говоримо, що вар-ість товару визначається кількостю виконаної або ристалізованої в ньому праці, то ми в цьому розу-ємо кількість потрібної на його виріб праці за когось даного стану суспільства, в певних середніх успільних умовах продукції, за певної суспільної ередньої інтенсивности та середньої зручности раці. Коли в Англії механічна тканиця почала онкурувати з ручною, то вже стала потрібною ли-ень половина того робочого часу, що витрачався раніш, щоб переробити певну кількість пряжі на ікоть ситцю або сукна. Бідолаха ткаль на ручній каниці працював тепер сімнадцять чи вісімнадцять один на день замість дев'яти чи десяти годин, що працював раніше. Але його продукт двадцятиго-инної праці представляє тепер лишень десять со-іяльних годин або десять годин суспільної праці, отрібних для перерібки певної кількости пряжі тканину. Його продукт, вироблений за двадцять один, не дорожчий таким чином за той, що він раніше виготовляв за десять годин.

Отже, коли кількість потрібної суспільної праці, втіленої в товарі, регулює його мінову вартість, то

всяке збільшення кількости праці, потрібної дл
виробу якогось товару, мусить збільшити його ва
тість, а всяке зменшення мусить її зменшити.

Коли б кількість праці, потрібної на вироблен
ріжних товарів, лишалась постійною, то й віднос
вартості товарів також лишалися б постійними. А
це не так. Кількість потрібної для виробу якого
товару праці безперервно міняється разом зо змін
ми продуктивних сил зужитої праці. Що більш
продуктивна сила праці, то більше продуктів ви
робиться за певний робочий час, а що менша пр
дуктивна сила праці, то менша кількість продукті
виробиться за той самий час. Коли б, наприкла,
при зрості населення стало треба обробляти мен
родючі землі, то однакової кількости продукті
можна було б досягти лишень витрачаючи більш
кількість праці, і вартість продуктів сільськог
господарства через те зросла б. З другого боку ясн
що коли одинак-прядун за нового засобу продукц
переробить на пряжу на протязі одного робочог
дня в багато тисяч разів більше бавовни, ніж міг б
напрясти за той самий час прядкою, то кожен фун
бавовни забере багато тисяч разів менш праці н
прядло, ніж раніше, і завдяки цьому вартість, щ
додається до кожного фунта бавовни з прядла буд
в тисячу разів меншою, ніж перед тим. Вартіст
пряжі відповідно до цього падатиме.

Незалежно од ріжниці в природній витревалост
і придбаній зручності у ріжних народів, продук
тивні сили праці посамперед мусять залежати:

по-перше, од природніх умов праці, от як родю
чість землі, зисковитість копалень, то-що;

по-друге, од поступових поліпшень суспільни
сил праці, на які впливає продукція в великом
маштабі, концентрація капіталу і комбінування
праці, поділ праці, машини, ліпші методи, вжито
хемічних і інших сил природи, скорочення часу
й відстани завдяки засобам транспорту й комуні

ції, а також і всі інші врядження, якими наука ушує сили природи ставати до послуг праці авдяки яким осягається розвій суспільного й коо-ративного характеру праці. Що вища продуктивна ла праці, то менше її витрачається на певну кіль-сть продуктів. Через те ж і вартість продуктів буде м нижча. Що нижча продуктивна сила праці, то льше праці витрачається на туж саму кількість родуктів, то вища тоді їхня вартість.

В згоді з цим ми можемо встановити за загаль-ий закон, що:

Вартості товарів відносяться у простій про-рціональності до витраченого на виріб товарів часу в оберненій пропорціональності до продуктивних л витраченої праці.

Коли я досі говорив про вартість, то тепер додам е де-кілька слів про ціну, яка є своєрідною фор-ою вартости.

Сама собою ціна є лишень *грошевим виявленням ртости.* Вартість усіх товарів Англії визначено олотими цінами, тим часом як на континенті вони изначаються збеділшого сріблом. Вартість золота бо срібла, як і вартість усіх інших товарів, визна-ається кількостью праці, потрібної на їх здобуття. и вимінюєте якусь певну кількість ваших націо-альних продуктів, у яких скристалізовано певну ількість вашої національної праці, на продукти золота і срібла тої країни, що їх добуває, і в яких кристалізовано певну кількість праці цієї країни. аким чином, а саме на ринках, ви вчитесь ціну-ати в золоті й сріблі вартості всіх товарів, тоб-то ідносні кількості праці, витрачені на виріб. Коли и трохи докладніше приглянетесь до грошевого иразу якогось товару, або — що все одно — до еретвору вартости в ціну, то побачите, що це про-ес, завдяки якому ви даєте вартостям всіх річей амостійну й однородну форму, або завдяки якому и їх означаєте кількостю однакової суспільної

праці. Скільки ціна є лишень грошевим вираз вартости, Адам Сміт називає її натуральною цінс а французькі фізіократи — «необхідною ціною».

Які ж оце відносини між натуральними й ри ковими цінами? Всі ви знаєте, що ринкова ціна во товарів одного роду завжди однакова, хоч хай я там будуть ріжні умови продукції окремих прод центів. Ринкова ціна виявляє лишень середн кількість суспільної праці, потрібної за середн умов продукції, щоб постачити ринок певною м сою якихсь продуктів. Вона вираховується в зго з загальною кількостю товарів певного роду.

В цій мірі ринкова ціна якогось товару відп відає його вартості. З другого боку, хитання ри кових цін, коли вони раз піднимаються, раз падают порівнюючи до їх вартости, або натуральної ціни, залежить од змін у попиті та постачанню. Ріжни між ринковими цінами й вартостю бувають завжд проте, як каже Адам Сміт, «натуральна ціна — ціна, що творить осередок, коло якого ціни товар безперервно хитаються. Ріжні обставини можуть п деколи підняти їх понад цей рівень, подеколи спуст ти навіть нижче. Але які б там не були перешкод що не дають цінам задержатися коло цього осеред спокою її непохитности, вони завжди прямують нього».

Я зараз не можу на цьому детально спинятис Досить сказати, що коли попит та постачання од одного врівноважують, ринкові ціни товарів відп відатимуть їх натуральним цінам, тоб-то їх ва тостям, як вони визначаються відносною кількост праці, потраченої на їх виріб. Але попит і пост чання мусять завжди змагати до того, щоб утрим вати рівновагу, хоч би це вони робили тим способо що вирівнювали б одне хитання другим, кожн підняття спадом і навпаки. Коли ви, замість ст жити лишень за щоденними хитаннями, досліди той рух, який виявлять ринкові ціни за довши

ріод, як це зробив наприклад гр. Тук у своїй сторії цін», то побачите, що хитання ринкових цін, збочування од своїх вартостей, піднесення й спад опільно піднімають і доповняють себе, так що, приймаючи на увагу монополії та інших обмежень, на яких я зараз не можу спинятися, — всякого роду товари продаються в середньому за їх відповідну вартість, або натуральну ціну. Середні ротяги часу, за які хитання ринкових цін обопільно вирівнюються, — ріжні для ріжних гатунків товарів, бо для де-котрих гатунків легче пристосувати остачання до попиту, ніж для інших.

Отже, — додержуючись загальних явищ і беручи на увагу довший протяг часу — коли предмети якого роду продаються за їх відповідну вартість, було б безглуздям припускати, що зиск — не той, що держується в поодиноких випадках, але безперервні й загальні зиски, осягнені в ріжних промисловостях — походять, мовляв, з цін товарів, або того, що ці товари продаються по ціні, значно вищій за їхню вартість. Недоладність цього погляду виявляється зразу, ледви тільки його узагальнити. Те, що хтось постійно зискував би, бувши продавцем, він усе тратив би, бувши покупцем. Нічого не поможе тут і той закид, що є люде, котрі суть продавцями, не бувши покупцями, або є споживачі, які не суть продуцентами. Все те, що вони виплачують продуцентам, вони мусили одержати від них дурно. Коли хтось бере перш у вас гроші, а потім ці гроші повертає так, що купує товар, то ви ніколи не загатієте з того, що продаватимете цій людині ваш товар занадто дорого. Такий спосіб торгу може зменшити страти, але ніколи не призведе до зисків.

Щоб виявнити загальну природу зисків, вам треба таким чином виходити з тези, що товари продаються середньо за їхню вартість, себ-то пропорціонально втіленій у них праці. Коли ви не зможете пояснити походження зиску, виходячи з цього при-

пущення, то ви взагалі його не зможете поясни
Це здається парадоксом і ніби йде всупереч зо
денними спостереженнями. Але це теж порадо
що земля ходить навкруги сонця і що вода скл
дається з двох газів, які дуже легко запалюють
Наукові істини завжди парадоксальні, коли див
тися на них очима щоденного досвіду, який схопл
лишень зовнішній, оманний бік річей.

7. Робоча сила.

Дослідивши — скільки це можна було в тако
побіжному огляді — природу вартости та варто
ріжноманітних товарів, мусимо звернути свою ува
на особливу вартість, а саме — на вартість пра
І тут знов я мушу здивувати вас парадоксом. Кож
з вас переконаний, що те, що ви що-дня продає
є ваша праця, що таким чином праця має ціну,
як ціна якогось товару є грошевим виразом йо
вартости, значить напевно мусить існувати що
подібне до вартости праці. Але щось подібне
«вартости праці» в звичайнім розумінні цьо
слова — не існує. Ми бачили, що кількість крист
лізованої в товарі необхідної праці творить його цін
Гаразд, але як же ми можемо визначити вартіст
скажім, десятигодинного робочого дня, вживаючи
розуміння ціни? Скільки є праці в цим дні? Деся
годин праці. Було б тавтологією та нісенітниц
казати, що вартість десятигодинного робочого д
є десять годин праці, або що вона є ріною кількос
вкладеної в нього праці. Звичайно, знайшовши пе
ше справжній, але скритий зміст виразу «вартіс
праці», ми змогли б пояснити цей нераціональни
і на око неможливий ужиток слова «вартість», та
само, як можемо пояснити наочні, або лишен
у певних формах ледве помітні рухи зірок на не
тільки тоді, як зрозуміємо їх дійсні рухи.

Що продає робітник, це не просто його праця, лишень *робоча сила*, яку він від часу до часу ддає до послуг капіталістові. Це настільки вірне, о я не знаю, чи англійським законом, але в кожно-у разі де-якими континентальними законами вста-овлено максимальний протяг часу, на який якась оба може продавати свою робочу силу. Коли дозволити робітникові продавати її на всякий обмежений час, то враз відродилось би знов бство і коли б, наприклад, цей продаж охоплював иття людини, то вона б зразу стала на віки невіль-иком працедавця.

Томас Гоббз, один з найстарших економістів оригінальніших філософів Англії ще в своему «Ле-атані» інстинктивно вказував на цей пункт, не уважений його наступниками. Він каже: «Вартість одини, як і всіх інших річей, є її ціна: тоб-то стіль-и, скільки дають за вжиток її сили».

Виходячи з цієї основи, ми зможемо визначити артість праці, як і всіх інших товарів.

Але перше, ніж це зробити, ми спитаємо: де зялося таке незвичайне явище, що на ринку по-ибуємо цілий ряд покупців, у яких є земля, маши-и, сировина й засоби життя — всі речі, що, окрім емлі, в своїм початковім стані суть продуктами раці, а з другого боку бачимо ряд продавців, що крім своєї робочої сили, своїх готових до праці рук а мозку, нічого більше на продаж не мають? Як оно сталося, що одні завжди купують, щоб мати иск і наживатись, коли другі завжди продають, доб забезпечити собі прожиток? Дослід цього пи-ання був би дослідом першої або початкової аку-уляції (нагромаджування), як кажуть економісти, ле котра правдиво мусила б зватись «початковим ивлащенням». Ми побачили б, що ця так звана по-аткова акумуляція означає не що інше, як низку сторичних процесів, результатом яких стався осклад первісної єдности, що панувала між пра-

цівниками й їхніми засобами праці. Але цей досл
виходить по-за межі завдання, що стоїть пере
мною. Коли вже раз одірвано робітника од засоб
праці, то цей стан річей мусить уже сам собою вде
жуватись надалі і розростатися чим раз ширш
доки нова й глибока революція в способах проду
ції не звалить його знов і не настановить первісн
єдности в новій історичній формі.

Що ж є, таким чином, вартість робочої сили
Як і в усіх інших товарів, *її вартість визначаєть
кількостью потрібної на її утворення праці.* Робоч
сила якогось чоловіка існує тільки в його живі
особі. Він мусить спожити певну кількість проду
тів, щоб рости й піддержувати своє існування. Ал
людина, як і машина, виснажується і її треба з
міняти другою людиною. Крім кількости предмет
спожитку, потрібних для її власного прожиття, вон
потрібує ще певну кількість предметів спожитку н
виховання пе́вного числа дітей, які замінять її в
ринку праці і зроблять невмирущим поколінн
робітників. Окрім того, щоб розвивати в людині
робочу силу й осягнути певної фахової зручност
треба витратити й ще певну суму вартостой. Дл
нашого завдання вистачить, коли ми розглянемо ли
шень середню працю, кошти на виховання та н
розвиток якої зовсім незначні. Але я мушу ско
ристуватися цією нагодою і вказати, що так само, я
ріжняться кошти на продукцію ріжного роду р
бочих сил, так мусять ріжнитися й вартості роб
чих сил, уживаних у ріжних промисловостях. Гасл
до зрівнання заробітної плати є, таким чином, по
милкою, безглуздим бажанням, яке ніколи не здійс
ниться. Це гасло є витвором того помилкового й по
верхового радикалізму, який приймає передумови
а висновків хоче уникнути. На основі системи най
маної праці, вартість робочої сили регулюється, я
і вартість кожного іншого товару, а тому, що ріжн
гатунки робочої сили мають неоднакову вартість

бо потрібують для їх витвору ріжної кількости раці, то на робочому ринкові мусять вони мати бі ріжні ціни. Вимагати на основі системи найаної праці однакової, або тільки справедливої лати — все одно, що домагатися волі, не рушуючи системи рабства. Що ви вважаєте праведливим або добрим, тут не йде в рахубу. авпаки, тут справа в тім, що саме за даної системі родукції є потрібним і неминучим.

У згоді зо сказаним вище, *вартість робочої сили изначається вартостю необхідних предметів спожитку, які повертаються на те, щоб робочу силу итворювати, розвивати, утримувати й робити евмірущою.*

8. Продукція надвартости.

Припустім тепер, що середня кількість засобів пожитку робітника на день вимагає для своєї продукції шість годин середньої праці. Припустім погад те, що шість годин праці визначаються в грошах трьома шилінгами. Тоді ці три шилінги були ціною або грошевим виявленням щоденної вартости робочої сили цього робітника. Працювавши ість годин на день, він продукував би вартість, кої б вистарчило, щоб купити середню кількість отрібних йому на день предметів спожитку, або окрити видатки на його прожиток, як робітника.

Але наша людина є найманий робітник. І тому він мусить продавати свою робочую силу капіталістові. Коли він продає її за три шилінги в день, бо за вісімнадцять на тиждень, то продає її за те, ого вона варта. Припустім, що він прядун. Працюючи шість годин на день, він що-дня додає бавовні три шилінги вартости. Ця вартість, яку він що-дня додає, буде точним еквівалентом заробітної плати, або ціни, яку він що-дня одержує за свою працю. Але в такому разі капіталістові не перепадає ніякої

надвартости або додаткового продукта. От тут-то м
її натикаємося на труднощі. Капіталіст, як і кожс
інший покупець, тим, що купив робочу силу, запл
тив її вартість, — набув право спожити куплени
товар, або вживати його. Робочу силу якоїсь люди
можна вживати, або використовувати, так само, я
вживається або використовується машина, — себ-т
пустивши її в рух. Тим, що капіталіст купив ден
або тижневу вартість робочої сили, він набув со
право на протязі всього дня або тижня використ
вувати цю робочу силу, або працювати нею. Зв
чайно, робочий день або робочий тиждень мають св
межі, але ми розглянемо це пізніше більш докладн

Зараз мушу звернути увагу на одну важл
ву справу.

Вартість робочої сили визначається кількост
праці, потрібної на її утримання та відпродукці
але вжиток цієї робочої сили має свої межі липен
у життєвій енергії та фізичній силі робітник
Щоденна або тижнева вартість робочої сили є щос
зовсім відмінне од денного або тижневого використ
вування цієї сили, так само як паша, потрібна к
неві, є щось далеко іншого, ніж час, на протязі яко
він зможе нести верхівня. Кількість праці, яко
обмежено вартість робочої сили робітника, зовсі
не обмежує кількости праці, яку ця робоча сил
в стані виконати. Візьміть за приклад нашог
прядуна. Ми бачили, як він, щоб день-у-день від
новляти свою робочу силу, мусить що-дня виробит
на три шилінги вартости, чого він осягає, працюю
шість годин. Але це не перешкоджає йому праць
вати що-дня десять, дванадцять годин, а то й біл
ше. А капіталіст, заплативши вартість робочої сил
цього прядуна за день чи за тиждень, набув ци
самим право вживати всю робочу силу протяго
цілого дня, або цілого тижня. Отже, він буде її вжи
вати, скажім, дванадцять годин що-дня. Понад т
шість годин, що потрібні, аби заробити свою плат

бо вартість своєї робочої сили, прядун працюватиме ще шість годин, які я називатиму годинами додаткової праці. Ця додаткова праця виявлятиметься *надвартості і додатковім продукті*. Коли, наприклад, наш прядун за шість годин денної праці додає бавовні три шилінги вартости, що є точнісіньким еквівалентом його заробітної плати, то за двадцять годин він додасть бавовні шість шилінгів вартости і виробить відповідно більше пряжі. Тому, що він продав капіталістові свою робочу силу, ввесь вироблений ним продукт, або його вартість, належить капіталістові, як тимчасовому власникові його робочої сили. Отже капіталіст, витративши три шилінги, дістає вартість шости шилінгів, бо як витрачаючи вартість, у якій кристалізовано шість годин праці, одержує за те вартість, у якій кристалізовано дванадцять годин праці. Повторюючи що-дня цей процес, капіталіст все витрачуватиме три шилінги, а загрібатиме шість шилінгів. З них половина йтиме на те, щоб знов виплачувати плату, а друга творитиме надвартість, за яку капіталіст не платить жадного еквівалента. Цей спосіб міни капіталу на працю є саме тим, на чім засновано капіталістичну продукцію, або систему найманої праці, і що мусить безперервно робити робітника — робітником, а капіталіста — капіталістом.

Рівень надвартости, за всіх однакових інших умов, залежить од відношення між частиною робочого дня, потрібного на відновлення робочої сили, і додатковим часом або додатковою працею, що припадає на капіталіста. Вона залежатиме таким чином од відношення, в якому робочий день продовжується понад той час, коли робітник своєю працею відробив би лишень вартість своєї робочої сили, або звернув би свою заробітну плату.

9. Вартість праці.

Мусимо знов вернутися до виразу: «вартість аб ціна праці».

Ми бачили, що ця вартість на ділі є лишен вартостю робочої сили, котра міряється вартост потрібних на утримання цієї робочої сили товарів Тому ж, що робітник одержує свою заробітну плат лишень після праці, та до того ще й знає, ш те, що він в дійсности дає капіталістові, є його праця то натурально, що вартість або ціна його робоч сили здається йому вартостю або ціною саме йог праці. Коли ціна його робочої сили — три шилінги в яких втілено шість годин праці, і коли він працю дванадцять годин, то він очевидячки вважає ці тр шилінги за вартість або ціну дванадцяти годи праці, хоч ці дванадцять годин праці виявляютьс вже в вартості шости шилінгів. З цього виника подвійний висновок.

По-перше, що вартість або ціна робочої сил приймає вигляд ціни або вартости самої праці, хоч — власне кажучи — вираз: вартість або ціна пра є нісенітницею. По-друге, що хоч платиться лишен за частину денної праці робітника, а за другу части ну йому не платиться, і хоч ця саме невиплачена себ-то додаткова праця є фондом, з якого походит надвартість або зиск, — це набирає такого вигляду ніби оплачено всю працю.

Цим от фальшивим виглядом і відріжняєтьс наймана праця від інших історичних форм праці На основі системи найманої праці навіть неопла чена праця здається оплаченою. За рабства навпаки навіть оплачена частина праці здається неоплаче ною. Ясно, що раб мусить жити, аби міг працювати і частина його робочого дня йде на те, щоб повернут вартість його утримання. Але що між ним і йог паном нема жадного торгу, що між цими обома сто ронами не буває жадного продажу-купівлі, то й ви дається, буцім-то вся його праця оддається дурно

Візьміть з другого боку кріпака-селянина таким, ким він був — я сказав би — ще вчора майже на цілому сході Европи. Цей селянин працював, наприклад, три дні на себе на власному або на призначеному йому полі, а ще три дні він примусово й дурно працював у маєтку свого пана. Тут, значить, оплачена й неоплачена частина праці були наочно поділені що до часу й місця, а наші ліберали аж зо шкури лізли, обурені безглуздою думкою, що людину примушують працювати дурно.

Взявши ж по суті, виходить все на одне, чи хтось працює три дні на тиждень на власному полі на себе і три дні на полі свого пана дурно, чи робить на фабриці або в робітні шість годин що-дня на себе і шість на свого працедавця, хоч в останньому випадкові оплачену й неоплачену частини праці непосильно змішано до купи, а природу всіх умов цілком замасковано тим, що тут є контракт і виплачується заробітна плата в кінці тижня. Неоплачена праця здається в одному випадкові добровільною, а в другому вимушеною, — оце всього й ріжниці.

Коли я вживатиму надалі виразу «вартість праці», то лишень як популярну фразу замість виразу: «*вартість робочої сили*».

10. Відкіля береться зиск, коли товари продаються за свою вартість.

Припустім, що година середньої праці являє собою вартість шости пенсів, або дванадцять годин середньої праці являють собою шість шилінгів. Припустім далі, що вартість праці (робочої сили) рівна трьом шилінгам, або продуктові шостигодинної праці. І от, коли б у витраченій на якийсь певний товар сировині, в зужитку машини то-що, втілено було б двадцять чотирі години середньої праці, то ціна цього матеріялу і т. д. була б рівною дванадцяти шилінгам. Коли, крім того, до цих засобів продукції

робітник, найнятий капіталістом, додає дванадця
годин праці, то це творило б з себе вартість ще шос
шилінгів. Загальна сума вартости продукта таки
чином була б рівною тридцяти шости годинам втіл
ної праці, або вісімнадцяти шилінгам. Але ж п
вартість праці або виплачена робітникові заробіт
плата є рівною лишень трьом шилінгам, то капіталі
не платить, значить, жадного еквівалента за викона
робітником і втілені в вартості товару шість годи
додаткової праці. Коли капіталіст продає ці товар
за їхню вартість, за вісімнадцять шилінгів, то так
чином реалізує в них вартість трьох шилінгів, з
які він не виплатив жадного еквівалента. Оці тр
шилінги й будуть загальною надвартостю, аб
зиском. Значить, капіталіст одержав би три шилін
зиску, продаючи свої товари не понад їхню вартіст
а саме за їхню справжню вартість.

*Вартість товару визначається загальною кіл
костю вкладеної в нього праці.* Але одна частин
цієї кількости праці являє собою вартість, за як
виплачено еквівалент у формі заробітної плат
друга ж являє собою вартість, за яку не заплачен
жадного еквіваленту. Одну частину вкладен
в товар праці оплачено, другу не оплачено. Отж
коли капіталіст продає товар за його вартість, тоб-т
як кристалізацію всієї праці, що пішла на товар, т
мусить продавати неодмінно з зиском. Він прода
не тільки те, за віщо заплатив еквівалент, але тако
і те, що йому самому нічого не коштувало, хоч йог
робітникові коштувало праці. Що коштує това
капіталістам і що є справжньою сумою необхідни
витрат, це — речі ріжні. І тому я ще раз кажу, щ
*нормальний і середній зиски беруться з того, щ
товари продаються не дорожче, а саме за їхн
справжню вартість.*

11. Ріжні частини, на які роскладається надвартість.

Надвартість, або ту частину цілої вартости товару, в якій утілено додаткову працю, або неоплачену працю робітника, я називаю зиском. Капіталістичний підприємець не загарбує собі цього всього зиску. Монополія на землю уможливлює землепосідачеві привлащувати собі частину цієї надвартости під назвою земельної ренти, — все одно, чи земля використовується під сільське господарство, чи під залізниці, чи під які-будь продукційні мéти. З другого боку саме той факт, що посідання зособів праці дає капіталістичному підприємцеві змогу продукувати надвартість, або — що на те ж виходить — привлащувати собі певну кількість неоплаченої праці, цей факт дає змогу і тому посідачеві засобів праці, котрий випозичає їх цілком або частково капіталістичному підприємцеві, — одним словом фінансовому капіталістові, жадати собі другу частину надвартости під назвою проценту, так що капіталістичному підприємцеві, як такому, лишається лишень те, що зветься промисловим, або торговельним зиском.

Якими законами регулюється цей поділ загальної суми надвартости між трьома категоріями людей, це питання, розгляд якого не входить у нашу тему. Але з того, що було сказано, виникає ось що:

Земельна рента, процент і промисловий зиск — суть лишень назви ріжних частин надвартости товару, або вкладеної в нього неоплаченої праці; всі вони походять однаково з цього, виключно з цього джерела. Вони походять не з землі, як такої, або з капіталу, як такого, але і капітал, і земля дають змогу своїм посідачам одержувати відносну частину тої надвартости, яку капіталістичний підприємець видушив зо свого робітника. Самому робітникові не так то вже важним є питання, чи та надвартість —

результат його додаткової або неоплаченої праці — загарбується цілком і виключно капіталістичним підприємцем, чи той змушений віддавати третій особі частину надвартости під назвою ренти і проценту. Припустивши, що капіталістичний підприємець вживає тільки власний капітал і сам є землепосідачем, вся надвартість попливе виключно в його кешеню.

Ніхто інший, як капіталістичний підприємець у першу чергу видушує з робітника надвартість, байдуже, яку там її частину кінець-кінцем він зможе залишити для себе. Тому на цих відносинах між найманим робітником і капіталістичним підприємцем полягає вся система найманої праці і вся сучасна система продукції. Коли де-які з громадян, що брали участь у наших дебатах, пробували звести справу до дрібничок і вважали основні відносини між капіталістичним підприємцем та робітником за другорядне питання, то вони дуже помилялися, хоч їхні твердження й мали рацію, що за даних умов піднесення цін може дуже неоднаково ушкодити капіталістичного підприємця, землевласника, фінансового капіталіста і, коли хочете, навіть того, хто одержує податки.

Ще й інший висновок виникає зо всього сказаного вище.

Та частина вартости товару, що являє собою лишень вартість сировини, машин, одне слово — вартість ужитих засобів продукції, не є прибутком, а лишень поповнює капітал. Але по-при те є не правдою, що друга частина вартости товару, що дає прибуток, або може бути видана чи в формі заробітної плати, чи як зиск, рента, процент, — утворюється з заробітної плати, вартости ренти, вартости зиску, то-що. Полишім поки що заробітну плату і придивімося до промислового зиску, ренти й проценту.

Ми що-йно оце бачили, що надвартість, яка є в товарі, або та частина його вартости, в яку вті-

но неоплачену працю, розкладається на ріжні стини, які мають три ріжні назви. Але було б як із помилкою сказати, що їхня вартість складається бо витворюється зо складання незалежних вартостей тих трьох основних частин.

Коли одна година праці являє собою вартість ости пенсів, коли робочий день робітника тягнеться дванадцять годин, і половина цього часу є неоплаченою працею, то ця додаткова праця додасть варові надвартість трьох шилінгів, себ-то вартість, яку не заплачено жадного еквівалента. Ця надвартість трьох шилінгів складає увесь той фонд, отрий можуть поділити капіталістичний підприємець з землевласником і банкіром, — байдуже, якому відношенню вони його поділять. Вартість их трьох шилінгів є межею тієї вартости, яку вони ають ділити поміж себе. Але ж не капіталістичний ідприємець додає до вартости товару якусь там ризвільну вартість свого зиску, до чого знов дається ще другу вартість для землевласника й так алі, так що буцім-то загальний підрахунок цих ризвільно встановлених вартостей складає загальу вартість товару. Ви, отже, бачите, наскільки помилковий той поширений погляд, що переплутує оділ якоїсь даної вартости на три частки з утворенням самої тієї вартости, підраховуючи три незалежних вартості і, таким чином, роблячи загальну вартість, з якої походять зиск, рента і процент, величиною призвільною.

Коли загальна сума зиску, зробленого капіталістом є сто фунтів стерлінгів, то ми звемо цю суму, взяту як абсолютну величину, масою зиску. Обличивши ж відношення цих ста фунтів стерлінгів до вкладеного капіталу, ми звемо цю відносну величину рівнем зиску. Очевидячки рівень зиску можна визначити двома способами.

Припустім, що сто фунтів є капітал, витрачений на заробітну плату. Коли витворена надвартість

є також сто фунтів. — а це нам знов показувало що половина робочого дня робітника є неоплачен праця, — то ми, порівнюючи цей зиск з витрачени на заробітну плату капіталом, скозали б, що рівен зиску є рівним стом відсоткам, бо витрачена ва тість була б сто, а витворена — двісті фунтів.

Коли ж ми, з другого боку, візьмемо під розва не лишень витрачений на заробітну плату капіта а ввесь виданий капітал, скажім прикладом, п'ятс фунтів, з яких чотиріста являють собою вартіс сировини, машин то-що, то ми муситимем сказат що рівень зиску є лишень двадцять відсотків, зиск сто фунтів є лишень п'ятою частиною всьо витраченого капіталу.

Перший спосіб знаходити рівень зиску є од ноким, що показує вам правдиве відношення мі оплаченою й неоплаченою працею, справжню міру - пробачте французьке слово — експлоатації пра Другий спосіб є скрізь уживаний і справді дуя зручний для певної мети. В кожному разі, він дуя корисний, щоб замаскувати ту міру, в якій капіта видушує з робітника дармову працю.

В тих зауважах, що я ще маю зробити, я вжив тиму слова «зиск» для цілої маси надвартости, як видушує капіталіст, зовсім не зважаючи на поді цієї надвартости між ріжними сторонами; а кол вживатиму слова «рівень зиску», то завжди буд міряти зиск вартостю витраченого на заробітн плату капіталу.

12. Загальне відношення між зиском, заробітною платою та цінами.

Коли ми од вартости товару відлічимо вартіст витраченої на нього сировини й інших заробів про дукції, себ-то коли ми одкинемо вартість, яка визна чає вкладену в нього попередню працю, то решт цієї вартости обернеться в кількість праці, додано

оварові робітником, що працював у останнє. Коли ій робітник працював дванадцять годин на день, коли дванадцять годин середньої праці кристалізуються в грошах сумою шости шилінгів, то ця одана вартість шости шилінгів є єдиною вартостю, итвореною працею робітника. Ця певна вартість, залежна од протягу часу виконаної ним праці, є одиноким фондом, з котрого як він, так і капіталіст ають побирати свої відносні частки чи дівіденди, – це одинока вартість, яку треба розділити на заробітну плату й зиск. *Ясно, що ця вартість сама іяк не зміниться від того, в яких би там ріжноманітних відношеннях не ділено її між двома сторонами.* а і в суті речи нічого не зміниться, коли ви замість одного робітника поставите цілий робочий арод, а замість одного робочого дня візьмете, скажім, дванадцять міліонів робочих днів.

Через те, що капіталіст і робітник мають поділити лишень цю обмежену вартість, тоб-то вартість, івну загальній праці робітника, то чим більш одержить один, тим менше лишиться другому, і навпаки. оли є якась певна кількість чогось, то одна частина її буде все збільшуватися в протилежному відношенню до того, як зменшується друга. Отже, як що мінюється заробітна плата, то й зиск змінюється протилежному напрямкові. Як заробітна плата адає, зиски збільшуються, а коли плата зростає, о зиски зменшуються. Коли — у згоді з нашим попереднім припущенням — робітник одержує три шилінги, які відповідають половині витвореної ним артости, або коли його робочий день складається наполовину з оплаченої, наполовину з неоплаченої праці, — то рівень зиску буде сто відсотків, бо капіталіст одержав би теж три шилінги. Коли робітник одержує тільки два шилінги, або лишень одну третину дня працює на себе, то капіталіст одержить чотирі шилінги, і рівень зиску виноситиме двісті відсотків; коли робітник одержує чотирі шилінги, то

капіталіст одержить лишень два шилінги, і рівен зиску впаде до п'ятидесяти відсотків. Але всі зміни не відбиватимуться на вартості товарів. *Загальне підвищення заробітної плати матиме наслідком загальне зменшення зиску, але вартости не змінить.* Але ж хоч вартості товарів, якими мусять регулюватись в останній інстанції їхні ринкові ціни, визначаються виключно вкладеною в ці товари загальною кількостю праці, а не поділом цієї кількости на оплачену й неоплачену працю — то з цього ще зовсім не виходить, що вартості поодиноких товарів, або гуртів товарів, які, скажім, вироблюються на протязі дванадцяти годин, залишатимуться постійними. Маса або кількість товарів, вироблених на протязі певного часу, або певною кількостю праці, залежить від продуктивної сили витраченої на їх виріб праці, а не од її довжини, чи ростяглости. От наприклад, за один дванадцятигодинний робочий день за певного рівня продуктивної сили прядіння можна напрясти дванадцять фунтів пряжі, а за нижчого рівня продуктивної сили — лишень два фунти. Отже, коли б дванадцять годин середньої праці визначалися вартостю шости шилінгів, то в першому разі дванадцять фунтів пряжі коштували б шість шилінгів, а в другому разі два фунти пряжі коштували б теж шість шилінгів. В першому розі фунт пряжі коштував би шість пенсів, а в другому — три шилінги. *Різниця цін була б наслідком різниці продуктивних сил витраченої праці.* За вищої продуктивної сили в одному фунті пряжи втілювалась б одна година праці, тоді як за меншої продуктивної сили в одному фунті було б шість годин праці. Тому в першому разі ціна фунта пряжі виносила б тільки шість пенсів, хоч плата була б порівнюючи висока, а рівень зиску низький, а в другому разі вона була б три шилінги, хоч плата була б низька, а рівень зиску був би високий. Це було б тому так, що ціна

унта пряжі визначається загальною кількостю кладеної в нього праці, а не відношенням поділу цієї загальної кількости праці на оплачену і неоплачену. Згаданий мною раніше факт, що високо оплачена праця може виробляти дешеві товари, а низько оплачена праця — дорогі, тратить таким чином свій парадоксальний характер. Цей факт є лишень виявленням загального закону, що вартість якогось товару визначається вкладеною в нього кількостю праці, але що ця кількість праці цілком залежить од продуктивної сили вкладеної праці і тому міняється за кожною зміною продуткивности праці.

13. Найважніші випадки, коли повинно вимагати підвищення заробітної плати, або ставити опір її зменшенню.

Давайте тепер серйозно розглянемо ті найважніші випадки, коли робляться спроби осягнути вищу заробітну плату, або її зменшенню ставиться опір.

1. Ми бачили, що вартість робочої сили визначається вартостю потрібних предметів спожитку, або, як кажуть, кількостю праці, необхідної для їх виробу. Отже, коли в якійсь певній країні вартість предметів спожитку, потрібних середньо робітникові на день, є рівною шости годинам праці, що реалізуються трьома шилінгами, то робітник мусив би щодня працювати шість годин, щоб виробити еквівалент свого денного прожитку. Коли цілий робочий день рахується дванадцять годин, а капіталіст заплатив би йому вартість його праці, виплативши три шилінги, то половина робочого дня була б неоплаченою, і норма прибутку була б рівною стом відсоткам. Але ось припустіть, що, завдяки зменшенню продуктивности праці, вимагається більше праці, щоб виробити однакову кількість продуктів, скажім, сільського господарства, так що ціна середньо спо-

живаних на день необхідних харчових продукт піднеслася б з трьох на чотирі шилінги. В цьо випадкові вартість праці зросла б на одну третин або на 33⅓ відсотки. Потрібно було б вісім год робочого дня на виріб еквіваленту денного утрима ня робітника, відповідно до його старих звич життя. Додаткова праця зменшилася б таким чин з шости годин до чотирьох, а рівень зиску зо ста п'ятидесяти відсотків. *Але робітник, що вимаг збільшення плати, заявив би лишень своє право піднесену вартість своєї праці, так, як кожний інш продавець товару намагається одержати вищу ці коли зросли видатки на його товар.* Коли заробіт плата не підвищується, або підвищується не в так мірі, щоб повертати робітникові кошти за піднесе вартість необхідних продуктів спожитку, то ці праці впала б нижче її вартости, і умови життя р бітника погіршали б.

Та зміни можуть відбуватися і в протилежном напрямкові. Завдяки збільшеній продуктивнос праці, ціна однакової кількости середньо спожив них необхідних на день харчових продуктів мож впасти з трьох на два шилінги, або замість шос годин робочого дня потрібно буде лишень чоти години, щоб виробити еквівалент вартости потрібн на день харчових продуктів. Робітник міг би то купити за два шилінги стільки ж предметів спожи ку, скільки раніш купував за три шилінги. Вартіст праці справді зменшилася б, але за цю зменшен вартість можна було б мати однакову кількість т варів, як і раніш. Тоді зиск піднявся б з трьох н чотирі шилінги, а рівень зиску — зо ста відсотків н двіста. Хоч абсолютні умови життя робітника з лишилися б однаковими, але його відносна зар бітна плата, а разом з тим і його відносне соціяльн становище, порівнюючи до капіталістів, стал б нижчими. *Коли робітник спротивлюватиметьс цьому зменшенню заробітної плати, то він лишен*

змагатиметься осягнути й своєї частки в збільшеній продуктивній силі своєї ж власної праці і вдержати своє попереднє становище на соціяльній драбині. Так англійські фабричні лорди зменшили плату загалом на десять відсотків після скасування хлібного закону, порушивши найсвятіші обіцянки, які вони проректали підчас агітації проти хлібного закону. Спочатку опір робітництва було зламано, але втрачені десять відсотків було потім знов повернено завдяки обставинам, на яких я зараз спинятися не можу.

2. Вартості необхідних предметів споживку, значить і вартість праці, можуть залишитися без змін, але наслідком зміни вартости грошей може мінитися грошева ціна праці.

Завдяки відкриттю багатих розсипин то-що. може, наприклад, статися, що здобуття двох унцій золота коштуватиме не більше праці, ніж перше дної унції. Тоді вартість золота впала б на половину, або на п'ятьдесят відсотків. Наслідком цього вартості всіх товарів а також і вартість праці стали б цінуватися подвійною сумою їхньої попередньої грошевої ціни. Дванадцять годин праці, які визначалися перед цим шістьма шилінгами, визначилися б тепер дванадцятьма шилінгами. Коли б заробітна плата робітника залишилася три шилінги, а не піднеслася б на шість шилінгів, то грошева ціна його праці виносила б лишень половину своєї вартости, і життя робітника страшенно погіршало б. Це саме сталося б у більшій чи меншій мірі, коли б його плата, що правда, підвищилася б, та не в такій мірі, як упала вартість золота. В цьому випадкові нічого не змінилося б ні в продуктивній силі праці, ні в попиті та постачанні, ані в вартості. Не змінилося б нічого, крім грошевих назв тих самих вартостей. Сказати в такому випадкові, що робітник не має домагатися відповідного підвищення плати, значило б сказати, що хай він собі задо-

вольняється тим, що йому, замість речами, платя
назвами. *Вся минула до нас історія доводить, и
завжди, коли наступає такий упадок вартос
грошей, капіталісти вмить використовували це
те, щоб обдерти робітника.* Одна широко росповс
джена школа політичних економістів запевняє, п
тепер, завдяки відкриттю нових золотих джере
кращим способам експлоатації срібних копалень
дешевому постачанню живого срібла, вартість ці
них металів знов упала. Це пояснювало б ту б
ротьбу за підвищення плати, що роспочалась одн
часно й скрізь на континенті.

3. Ми досі припускали, що робочий день ма
непорушні межі. Але ж робочий день сам по со
не має постійних меж. *Капітал все має тенденці
продовжувати його до найвищої фізично-можлив
довжини, бо додаткова праця, а значить і зиск, и
з неї походить, збільшуються пропорціонально
того.* Чим більше пощастить капіталові протяг
робочий день, тим більшу кількість чужої праці в
собі привластить. На протязі сімнадцятого і навіт
двох перших третин вісімнадцятого віку по цілі
Англії десятигодинний робочий день був нормал
ним робочим днем. Підчас анти-якобинської війн
яка на ділі була війною британських баронів прот
британських робочих мас, англійський капіта
святкував свою вакханалію і продовжив робочи
день з десяти на дванадцять, чотирнадцять і вісім
надцять годин. Мальтус, зовсім не такий чолові
якого ви могли б запідозрити в плаксійському са
тименталізмі, заявив у свому, опублікованому рок
1815-го памфлеті, що коли такий стан річей пр
тягнувся б довше, то життя нації підірвалося б в с
мому пні. Року 1765-го, за кілька років до введенн
нововигаданих машин, в Англії з'явився памфле
під назвою «An Essay on Trade». Анонімний авто
переконаний ворог робітничої кляси, завзято дов
дить необхідність продовження робочого дня. Мі

шими способами, щоб досягти цієї мети, він про-нує «робочі будинки», які на його думку мають ути «будинками жаху». А яку ж довжину робо-ого дня пропонує він для цих «будинків жаху»? ванадцять годин. Як раз такий час, котрий року 832-го капіталісти, політіко-економи й міністри изнали не лишень можливим, але навіть обов'яз-овим для дитини до дванацяти літ віку.

Продаючи свою робочу силу, робітник — а за учасної системи він це мусить робити — передає житок цієї сили капіталістові, але все ж в обсягові евних розумних меж. Він продає свою робочу силу, об незалежно від її природнього зношування під-ержувати її, а не нищити. При продажу робочої или за її поденну або тижневу вартість буває овчазна згода, що цю робочу силу не буде за день и за тиждень виснажено або зужито так, як за два ні, чи за два тижні. Візміть якусь машину, що оштує тисячу фунтів стерлінгів. Коли вона буде ужита за десять років, то вона додаватиме до вар-ости товарів, що переробляє, що-року сто фунтів. оли ж вона зноситься за п'ять років, то додавати-е до вартости товарів що-року двіста фунтів, тоб-то артість її річного зношування є в оберненім відно-енні до того часу, як швидко вона зношується. але саме в цьому ріжниться робітник од машини. Машини не зношуються в однаковій пропорції з їх живанням. Робоча сила — навпаки, виснажується далеко більшій пропорції, ніж це можна було рахувати лишень на основі числових підрахунків родуктивности праці.

Своїми змаганнями звести робочий день до його опередньої розумної довжини, або там, де вста-овлення нормального робочого дня не можна доби-ися шляхом закону, чи хоч боронитися від непо-ірної праці шляхом підвищення заробітної плати, ка була б не лишень пропорціональна праці, ви-аганій позверх нормального часу, але перевищу-

вала б цю пропорцію, — робітники виконують л
шень свій обов'язок що до самих себе і до своєї рас
Вони тільки ставлять межі тиранським вимогам к
піталу. Час є простором людського розвитку. Лю
дина, що зовсім не має вільного часу, ціле житт
якої, не рахуючи чисто фізичних перерв на сон, їж
то-що, заповнене працею на капіталіста, — так
людина нижча за тяглову худобу. Вона є лишев
машиною для здобування чужого багацтва, висна
жена тілом, духовно зведена до стану звірини. *Прот
ціла історія новітньої промисловости свідчить, ш
капітал, коли його не вгамувати, нещадно й нем
лосердо змагається до того, щоб робітничу кляс
довести до такого стану найвищої зневаги.*

Капіталіст, продовжуючи робочий день, мож
платити вищу заробітну плату і все ж зменшуват
ме вартість праці, скільки збільшена плата не від
повідатиме більшій кількості видушеної праці і ви
кликаному цим швидчому занепадові робочої сили
Те може статися й іншим способом. Ваші буржуазн
статистики оповідають вам, наприклад, що середн
заробітна плата родин, що працюють на ланка
ширських фабриках, збільшилася. Але вони забу
вають, що замість праці одного чоловіка тепер са
батько родини, його жінка, і може троє чи четвер
дітей кинуто в жертву під колеса «Джаґенната» -
капіталу, і що підвищення загальної суми плати н
відповідає збільшеній сумі праці, видушеної з цілої
родини.

Навіть у сучасних межах робочого дня, як і
встановлено тепер в усіх підлеглих фабричним за
конам галузях промисловости, може стати необхід
ним підвищення заробітної плати, щоб додержат
попередню нормальну вартість праці. Завдяк
збільшеній концентрації (інтензивності) праці, робіт
ник може опинитися в такому стані, що муситим
витратити стільки життєвої сили за годину, скіль
ки витрачав перше за дві години. Це вже до певно

ри осягнено в тих галузях промисловости, що длягають фабричним законам, тим, що прискорюється хода машин і збільшується число робочих машин, за якими має тепер глядіти одна людина. Коли ріст концентрації (інтензивности) праці або зріст витраченої на годину кількости робочої сили стоїть у відповідному відношенні до скорочення довжини робочого дня, то робітник все ж виграє на тому. Коли це відношення порушено, то він в однійї формі втратить те, що в іншій виграв, і десять годин праці можуть мати такий самий руйнацький вплив, як перше дванадцять. Виступаючи проти цієї тенденції капіталу і борючись за підвищення заробітної плати, яка відповідала б збільшеному напруженню праці, робітник ставить лишень опір знеціненню своєї праці і погіршенню своєї раси.

4. Ви всі знаєте, що з причин, на яких я тут не буду спинятися, капіталістична продукція обертається в певному періодичному коловороті. Вона переживає стан спокою, збільшеної жвавости, росквіту, надмірної напруги інтересів, кризи і застою. Ринкові ціни товарів і ринкові рівні зиску йдуть слідом за цими фазами, падаючи часом нижче свого середнього рівня, чи знов його перевищуючи. Коли ви приглянетесь до всього коловороту, то побачите, що одне хитання ринкових цін вирівнюється другим, і що ринкові ціни — взявши їх середньо в коловороті — регулюються їхніми вартостями. Добре. Підчас фази знижкової тенденції ринкових цін, підчас кризи й застою заробітна плата робітника — коли він, бува, взагалі не опиниться зовсім без праці — в кожному разі буде зменшена. Щоб не бути обділеним, він мусить навіть підчас такого спаду ринкових цін боротися з капіталістом за те, якій пропорції стало необхідним зменшення заробітної плати. Коли б підчас фази росквіту інтересів, коли осягаються високі зиски, робітник не боровся за збільшення заробітної плати, то, взявши

середній рівень промислового коловороту, він
одержав би навіть середньої заробітної плати
вартости своєї праці. *Є найвищим безглуздям*
магати, щоб робітник, заробітна плата якого з не
хідности впаде підчас несприятливої фази коло
роту, не визискував би найкращої фази добрих ін
ресів, щоб надолужувати свої страти. Взагалі в
тості товарів реалізуються лишень шляхом уріе
важування ринкових цін, які міняються в зале
ності від постійних хитань попиту та постачан
За сучасного ладу праця є такий самий товар,
і все інше, тому вона мусить переходити ті ж с
хитання, щоб досягти середньої ціни, відповідної
її вартости. Було б дурним ділом з одного боку в
жати її за товар, а з другого — ставити поза за
ни, якими визначаються ціни товарів. Раб одер
постійну й певну кількість предметів спожит
а найманий робітник ні. Він мусить змагатися
того, щоб в одному випадкові добитися вищої пла
хоч би вже на те, щоб вирівняти її зменшення в
шому випадкові. Погодившись на те, щоб прийм
сваволю й прикази капіталіста за постійний еко
мічний закон, він терпів би всі злидні раба,
маючи його безжурности.

5. У всіх цих випадках, які я наводів — а є
дев'яносто дев'ять на сто — ви бачите, що бороті
за підвищення заробітної плати виникає наслід
попередніх перемін, що вона є неминучим плод
попередніх змін маси продуктів, продуктивних
праці, вартости праці, вартости грошей, збільшен
чи концентрації (інтензивности) праці, видуше
з робітника, хитань ринкових цін, викликаних
танням попиту й постачання та відповідних ріжн
фазам промислового коловороту, — одне слово, в
є реакцією праці на попередню акцію капіта
Коли ви трактуєте боротьбу за збільшення зароб
ної плати незалежно від усіх цих умов, коли
дивитесь тільки на зміну плати, а не звертаєте ув

всі інші зміни, од яких вона походить, то, виходячи з помилкових передумов, ви дійдете й до слушних висновків.

14. Боротьба між капіталом і працею та її наслідки.

Коли я вже показав, що періодичний опір робітників зменшенню заробітної плати та роблені ними періодичні спроби добитися підвищення заробітної плати нерозривно зв'язано з системою найманої праці і викликається саме тим, що працю прирівнюється до товарів і тому вона підлягає законам, що зумовлюють загальний рух цін; коли я далі вказав, що загальне збільшення заробітної плати мало б своїм наслідком загальне зменшення відсотків зиску, але це не вплинуло б на середні ціни товарів або їх вартости, — то тут уже виникає найважливіші питання, в якій мірі в цій безупинній боротьбі між капіталом і працею остання має вигляди на успіх.

Я міг би узагальнити відповідь і сказати, що праця, як і з іншими товарами, так і з працею — її ринкова ціна повсякчас пристосовуватиметься до її вартости; що через це, по-при всі можливі піднесення і спади, робітник — що б там він не починав — одержуватиме середньо лишень вартість своєї праці, яка є вартістю його робочої сили і яка визначається вартістю потрібних на її утримання й відтворювання предметів споживку; вартість цих останніх у свою чергу визначається кількістю праці, потрібної на їх продукцію.

Проте тут бувають особливі умови, що відріжняють вартість робочої сили або вартість праці од вартости всіх інших товарів. Вартість робочої сили складається з двох елементів, з яких один чисто фізичний, а другий історичний або суспільний. Її найнижчі межі визначаються чисто фізичним елемен-

том, себ-то: робітнича кляса, щоб себе утримува
й плодитися, щоб безупинно продовжувати св
фізичне існування, мусить одержувати кількіс
продуктів споживку, абсолютно необхідних для
життя її відтворювання. *Вартість абсолютно необхі
них предметів споживку являє собою таким чин
найнижчу межу вартости праці.* З другого бок
довжина робочого дня має свої, хоч і дуже розтяжі
межі. Її остання межа залежить од фізичних с
робітника. Коли щоденна напруга життєвих с
робітника переступить певні межі, то тоді вже
можна буде її день-у-день однаково визискуват
Проте, як я казав, ці межі дуже ростяжні. Швид
чергування слабих та короткого життя поколі
однаково настачить робочиї ринок, як і ряд дов
літніх поколінь.

Окрім цих чисто фізичних елементів вартіс
праці визначається в кожній країні традиційни
умовами життя. Вони складаються не лише
з фізичного життя, але також з задоволення певн
потреб, що виникають із суспільних обставин, сер
яких люди живуть і виховалися. Англійські умо
життя можна звести до ірляндських умов, умо
життя німецького селянина до умов життя ірляндс
кого селянина. Про визначну ролю, яку в цьо
напрямкові грають історичні традиції й соціяль
звичаї, ви можете довідатися з твору Торнто
«Overpopulation» («Перелюднення»), де він доводи
що середня заробітна плата в ріжних сільсько-госп
дарських округах Англії ще нині більш або мен
ріжна, в залежності від більш чи менш сприятлив
умов, за яких селяне вийшли спід кріпацтва.

Цей історичний або соціяльний елемент, і
входить складовою частиною в вартість праці, мож
так що не лишшиться нічого, крім чисто фізичн
або поширити або звузити, а то й зовсім знищит
межі. Підчас антиякобінських війн (війни коалі
проти революційної Франції й Бонапарта), котрі

к любив говорити непоправний глитай податків та
мужного прибутку, старий Джордж Розе, счини-
ися, щоб зберегти потіхи нашої святої релігії од
ападу французьких безбожників, — так тоді ті
юхенькі англійські фармери, про яких ми так
жно балакали на одному з попередніх засідань,
изили заробітну плату наймитів навіть нижче
го фізичного мінімума, а недостачу засобів, необ-
дних для фізичного збереження раси, надолу-
ували шляхом законів про бідних. Це був чу-
овий спосіб обернути найманого робітника в раба,
шекспірівського гордовитого селянина — в жебрака.

Коли ви порівняєте основну заробітну плату або
ртість праці в ріжних країнах та в однії країні
ріжні історичні доби, то побачите, що сама з себе
ртість праці не є тревалою, а мінливою величиною,
авіть припустивши, що вартість усіх інших товарів
величина тревала. Таке порівняння доводило б,
о не тільки ринковий рівень зиску, але й його
редній рівень міняється.

Що ж до зиску, то немає такого закону, що ви-
начав би його мінімум. Ми не можемо сказати,
кою є остання межа його спаду. А чому ми не мо-
емо визначити цієї межі? Тому, що хоч ми й мо-
емо визначити мінімум заробітної плати, зате її
аксимума — ні. Ми можемо лишень сказати, *що
даних межах робочого дня максимум зиску відпо-
дає фізичному мінімумові заробітної плати і що
и даної заробітної плати максимум зиску відпо-
датиме тому продовженню робочого дня, яке ли-
ень витримають фізичні сили робітника.* Максимум
иску має таким чином свою межу в ріжному міні-
умі заробітної плати і в фізичному максимумі ро-
очого дня. Очевидячки між двома межами цих
аксимумів рівню зиску можлива величезна скаля
аріяцій. Встановлення дійсної височини цього
вня осягається лишень безупинною боротьбою між
апіталом і працею. *Капіталіст все намагається*

збити заробітну плату до її фізичного мінімума, а р
бочий день ростягти до його фізичного максиму
в той час коли робітник постійно напружує си
в противному напрямкові.

Ця справа зводиться до питання про відноше
ня сил у їхній боротьбі.

Що торкається до обмеження робочого д
в Англії і в інших країнах, то воно ніколи не р
гулювалося інакше, як лишень шляхом законода
чої інтервенції. Цієї інтервенції не було б нікол
як би не було постійного нагніту з боку робітник
А в кожному разі цього результату не було б осяг
но шляхом приватних угод між робітниками й к
піталістами. Саме оця необхідність загальної п
літичної акції дає доказ, що в своїй чисто економ
ній акції капітал був дужчою стороною.

Що до меж вартости праці, то фактичне їх вс
новлення залежить що разу від попиту та постача
ня. Я говорю про попит на працю з боку капіта
і про постачання праці з боку робітників. В кол
ніяльних країнах закон про попит та постачання
сприятливий для робітників. Через те й віднос
високою є нормальна заробітна праця в Сполучен
Штатах. Там капітал, хай собі робить що хоче,
він не може запобігти тому, що робочий ринок в
випорожнюється, бо наймані робітники ввесь ч
переходять у стан незалежних селян, що самі
себе працюють. Становище найманого робітника д
дуже великої частини американського народу є л
шень переходовим, з якого він за довший чи к
ротший час напевне вийде. Щоби упоратися з таки
колоніяльним станом річей, пікловитий брита
ський уряд приняв на де-який час так звану в
вітню колоніяльну теорію, зміст якої такий, щ
накласти штучно високі ціни на колоніяльні зем
аби таким робом запобігти швидкій переміні найм
ного робітника в незалежного селянина.

Але перейдім до старих цивілізованих країн, де
літал опановує цілий продукційний процес. Візь-
ть, наприклад, підвищення заробітної плати
англійському сільському господарстві за час од
49—1859 р. Які були його наслідки? Сільські го-
одарі не могли — як їм порадив би наш приятель
стон — не те що піднести вартість пшениці, а на-
ть її ринкову ціну. Навпаки, вони мусили пого-
тися зо спадом ціни. Але на протязі цих оди-
дцяти років вони запровадили ріжні машини
нові наукові методи, перетворили частину ріллі
луки, збільшили обшари ферм і таким робом збіль-
или розмір продукції та, зменшивши цими та ін-
ими комбінаціями попит на працю шляхом збіль-
ення її продуктивности, вони призвели до того, що
бітниче селянське населення знов стало порівню-
ни занадто численним.

Такою є загальна метода, якої вживається
старих країнах з заселеною землею, де капітал
видче чи повільніше реагує на підвищення заро-
тної плати. Рікардо дуже влучно зазначив, що ма-
ина безупинно конкурує з працею і заводиться
сто-густо лишень тоді, коли ціна праці досягла
евної висоти. Але заведення машин є лишень
дним з багатьох метод збільшити продуктиву силу
раці. Саме цей розвиток, який робить зайвою
ичайну працю, робить простішою кваліфіковану
рацю і таким чином зменшує її вартість.

Той самий закон бере своє ще в іншій формі.
розвитком продукційної сили праці нагромаджу-
ння капіталу, не зважаючи на порівнююче висо-
ий рівень заробітної плати, швидко збільшувати-
еться. Звідси можна б вивести, як ще припускав
дам Сміт, за життя якого новітня промисловість
ереживала ще часи дитинства, що прискорення
агромаджування капіталу стане на користь робіт-
икові, викликаючи більший попит на його працю.
иходячи з цього самого погляду, багато сучасних

письменників дивувалися, що хоч англійський к
пітал за останні двадцять років збільшувався д
леко швидче, ніж англійське населення, заробіт
плата не піднялась. Але разом з поступовим гр
мадженням капіталу відбувається й поступо
змінювання в складі капіталу. Та частина всьо
капіталу, що творить основний капітал і склад
ється з машин, сировини, засобів продукції усіх
тунків, поступово збільшується в порівнянні
другої частини капіталу, що витрачається на зароб
ну плату, або закуп робочої сили. Цей закон біль
чи менше точно ствердили: Бартон, Рікардо, Сісмо
ді, проф. Річард Джонс, проф. Рамсей Шербюл'є
інші.

Коли відношення тих двох елементів капіта
спочатку було, як один до одного, то з розвитк
промисловости воно розростається в відношен
п'яти до одного і т. д. Коли з загальної суми ка
талу в шіссот одиниць, триста витрачається
знаряддя, сировину то-що, а триста на заробіт
плату, то ввесь капітал треба лишень подвоїти, а
викликати попит на шіссот робітників, замі
трьохсот. Але коли з якогось капіталу на шіс
одиниць, п'ятьсот витрачено на машини, сирови
то-що і тільки сто на заробітну плату, то цей к
пітал мусить зрости з шостисот до трьох тис
шостисот, аби викликати попит на шіссот робітник
замість троьхсот. Тому попит на працю в посту
промисловости не встигає поспішитися за нагр
маджуванням капіталу. Попит ще збільшува
меться, але завжди в меньшому відношенні
росту капіталу.

Цих небагатьох вказівок досить, аби довести, і
саме розвиток новітньої промисловости мусить п
малу опускати дошку терезів на користь капіт
лістів проти робітників, і що таким чином загаль
тенденція капіталістичної продукції йде не до то
щоб збільшити середню заробітну плату, а зменши

тоб-то збивати вартість праці більш-менш до її німальної межі. Коли ж за цієї системи існує така нденція, то хиба це значить, що робітнича кляса усить зректися свого опору проти наскоків капілу і занехаяти спроби як найкраще скористувати ся зо всіх можливостей тимчасових поліпшень? оли б вона так чинила, вона понизилась би до одродної маси безнадійно засуджених на голодну мерть людей. Гадаю, що мені вдалося довести, що боротьба за нормальну заробітну плату є процесом. зрозривним з системою найманої праці, що її змання збільшити плату в дев'яносто дев'ятьох видадках на сто суть лишень змаганнями задержати ану вартість праці на попередній висоті, і що необідність сперечатися з капіталістом за ціну її праці иникає з соціяльного становища робітничої кляси, ке примушує її продавати саму себе, як товар. оли вона в своїх щоденних конфліктах з капіталом оязько подавалася б, то цим напевне позбавила себе змоги почати якийсь більший рух. В той же ас не повинні робітники занадто перебільшувати статочних наслідків цієї щоденної боротьби, незаещно вже од загального приниження, зв'язаного системою найманої праці. *Вони не сміють забуати, що борються з наслідками, а не з причинами их наслідків, що вони затримують рух вниз, але не мінюють його напрямку, що вони вживають лишень аліятивних засобів, але хвороби не гоять.* Тому робітники не повинні *виключно* віддаватися цій необхідній партизанській війні, яку безупинно викликають напади капіталу і зміни становища на ринку. Робітники мусять зрозуміти, що сучасна система разом зо всіми злиднями, які вона на них накладає, в той же час витворює нові необхідні матеріальні умови і соціяльні форми для економічної перебудови суспільства. Замість консервативного гасла: «Справедлива поденна плата за справедливий робочий день» вони повинні написати на свому пра-

порі революційне гасло: «*Скасування системи на*
маної праці».

Після цього довгого і, боюсь, здатного втомит
викладу, який я мусив був зробити, щоб упоратис
з основною темою, пропоную ухвалити ось які тез

Перше: *Загальне збільшення заробітної плат*
тягне за собою зменшення загального рівня зиск
але загалом не впливає на ціни товарів.

Друге: *Загальна тенденція капіталістичн*
продукції не прямує до збільшення заробітної плат
а до її зменшення.

Третє: *Професійні спілки мають вагу, я*
центри опору проти нападів капіталу. Вони пок
зуються в поодиноких випадках безсилими, завдяк
необачному вжиткови своєї сили, і загалом вони н
досягають своєї мети тому, що обмежуються парти
занською війною проти наслідків сучасної системи
замісць того, щоб одночасно працювати для її п
ретворення і зужити свою організовану силу, я
двигача до остаточного визволення робітничої кляси
себ-то до остаточного скасування системи найман
праці.

———

Зміст:

Передмова редакції 3
1. Національна продукція й її частка на заробітну плату . 6
2. Вплив змін заробітної плати на кількість та рід продуктів 9
3 Рух заробітної плати і рух грошей 19
4. Про розмір заробітної плати 24
5. Заробітна плата і ціни товарів 27
6. Вартість і ціна 30
7. Робоча сила 40
8. Продукція надвартости 43
9 Вартість праці 46
10. Відкіля береться зиск, коли товари продаються за свою вартість 47
11. Ріжні частини, на які роскладається надвартість . . . 49
12. Загальне відношення між зиском, заробітною платою та цінами 52
13. Найважніші випадки, коли повинно вимагати підвищення заробітної плати, або ставити опір її зменшенню . . . 55
14. Боротьба між капіталом і працею та її наслідки . . . 63

„КОСМОС“

Україно-Америк. Вид. Т-в(

Вийшло з друку:

1. **Ю. Стеклов.** Карл Маркс, його життя й діяльність. 1922 16⁰, 112 стор.
2. **А. Богданов.** Червона зоря (Утопія). Друге, переглянут(видання. Переклад Ост. Нитки, ілюстрації Ів. Бабія 1922, 16⁰, 160 стор.
3. **Проф. О. Синявський.** Порадник української мови. 1922 16⁰, I—IX + 150 стор.
4. **Б. Ґорєв.** Матеріялізм - філософія пролєтаріяту. 1923 16⁰ 112 стор.
5. **К. Маркс.** Заробітна плата, ціна і зиск. 1923. 16⁰. 70 стор

Друкується:

6. **Н. Бухарин.** Теорія історичного матеріялізму.
7. **К. Маркс.** До критики політичної економії.
8. **Е. Мюгзам.** Юда. Робітнича драма.

Готовиться до друку:

9. **К. Маркс.** Злидні філософії.
10. **К. Маркс.** Горожанська війна у Франції.
11. **К. Маркс.** Революція і контрреволюція в Німеччині.
12. **К. Маркс.** 18 Брюмера.
13. **Ернст Гекель.** Світові загадки.
14. **П. Касяненко.** Алгебра для шкіл нормальних.
15. **А. Богданов.** Інженір Менні.
16. **Дж. Лондон.** Залізна п'ята.

У.С.Р.Р. ВІСТИ

Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету

РАД РОБІТНИЧИХ, СЕЛЯНСЬКИХ І ЧЕРВОНО-АРМІЙСЬКИХ ДЕПУТАТІВ.

Редагує **В. Блакитний (Еланський)**

Велика щоденна газета

В ГАЗЕТІ:

Що-дня містяться провідні статті в чергових питаннях політики, господарства і культури.

Що-тижня дається окремий огляд світових подій.

Що-тижня дається окремий огляд внутрішнього життя Української Соціялістичної Радянської Республіки.

Що-тижня дається „Літературний куток" з новіших творів письменства.

Що-тижня дається „Наукова хроніка", огляд новин у галузі науки.

Регулярно дається „Малі фейлетони".

Широка інформація про внутрішнє й закордонне життя.

Постійна економічна, професійна, кооперативна й культурна хроніка.

Спеціяльне освітлення діяльности урядових установ УСРР.

Широке освітлення культурно-освітнього життя України.

Спеціяльне освітлення життя на місцях.

Газета має власних кореспондентів у всіх значних містах України, а також і за кордоном.

При газеті, в дні громадських свят то-що, даються спеціяльні додатки.

ВИХОДИТЬ У ХАРКОВІ.

Передплата з доставкою і пересилкою коштує 3.00 дол. на 3 місяці.

В Америці приймають передплату „Укр Щоденні Вісти"

UKRAINIAN DAILY NEWS, 502 East 11th Str. New York, N. Y.

Читайте! Читайте

Український літературно-науковий громадсько-політичний місячник

ЧЕРВОНИЙ ШЛЯХ

Редагує Г. Ф. Гринько.

Червоний Шлях має на меті дати широкому читачеві в нове, що з'являється на полі художньої літературно наукового та політичного жит України, Союзу Радянських Республік та з кордону.

Червоний Шлях містить кращі твори художні, літературн критичні розвідки, наукові праці та ста на сучасні політичні теми. До участи з прошено видатніші сили літератури, екон міки та політики.

Червоний Шлях має постійні відділи: а) красного пис менства, б) науковий, в) громадсько-по тичний, д) критико бібліографічний і е) хр ніки—міжнародньої та внутрішньої.

Червоний Шлях має власних кореспондентів в Берлі Відні, Ню-Йорку, Вінніпегу, Копенга Празі, Варшаві, Львов, Москві, Пете бурзі та по всіх губернiяльних міст України. Журнал виходить розміром 10—15 аркушів.

При журналі закладається видавництво.

Адреса редакції та контори:

Харків, вул. К. Лібкнехта (був. Сумська), ч. 1

ЛЮЇС РАЙНҐОЛЬД.

СТРАЙКЕР

образ з робітничого житя в 1 дії.

Переклад з еврейського.

ЦІНА 10 Ц.

ВІННІПЕҐ, МАН.
1920.

ЛЮЇС РАЙНҐОЛЬД.

СТРАЙКЕР

образ з робітничого житя в 1 дії.

Переклад з еврейського.

ЦЇНА 10 Ц.

ВІННЇПЕҐ, МАН.
1920.

ДІЄВІ ОСОБИ.

Моріс Файнберґ, робітник, — ~~20 лїт.~~ 30 лїт.

Беся, його жена, — 28 лїт.

Феня, їхня дитина, — 10 лїт.

Двойра, мати Моріса, — 50 лїт.

Гайнман Лївай, "бос", — 40 лїт.

Реб Берл Меклер, продажний підлизник Лївая, — 35 лїт.

ДІЄТЬ СЯ В ЧІКАҐО, В НАШІМ ЧАСІ.

Обстанова: Убого прибрана кімната в мешканю Файнберґа. Задні двері ведуть на улицю, а другі на лїво, до прочих кімнат. На право від глядача, на старій софі, лежить Феня, прикрита старою. місцями порваною, колдрою. У неї блїда твар, перевязане білою хустиною чоло і она часто стогне. Біля неї сидить Беся, одїта в дешеву, але чисту, домашню сукню, держить руку Фені на її грудях, дивить ся її в вічи і часто зітхає.

ЯВА 1.

ФЕНЯ І БЕСЯ.

ФЕНЯ (слабим голосом). Мамо! Де тато?

БЕСЯ. Пішов, дитиночко моя, на юнїйний мітінґ.

ФЕНЯ. Чому тато не працює?

БЕСЯ. Він страйкує. (Павза).

ФЕНЯ. Мамо, що то таке страйк?

БЕСЯ. Страйк?... страйк, се є... Колиж бо ти, моя дорога, ще за молода, щоби зрозуміти значінє того слова "страйк". Ти старай ся, моя донечко, заснути, а побачиш, що тобі стане лекше.

ФЕНЯ. Я, мамочко, чую ся лучше! (Пробує підвести ся). Бачиш, мамо, я вже здорова... (Нараз хватаєть ся за голову). Ох, мамо!... Мигтить менї в очах... Ох, голова! Мамо, голова! (падає назад на софу).

БЕСЯ (кличе в лїві двері). Мамо! Мамо! По-

дайте, прошу, шклянку води. Скоро! (Повертаєть ся до дитини). Фенїчко! Пташечко моя! Ой, горе моє, пропаща я!... Болюче твоїй мамі... Мамо! Мамо! Дитина моя умирає!...

ЯВА 2.

ТІ САМІ І ДВОЙРА.

ДВОЙРА (входить з лївих дверий зі шклянкою води). Що тут стало ся?

БЕСЯ (вихватує шклянку з водою з рук Двойри і подає Фенї до уст. Феня поволи пє, стогнучи).

ДВОЙРА. Клич доктора!

БЕСЯ. Доктора?... коли в хатї нема пять центів на хлїб! (Перевязує Фенї хустиною голову, накриває її і цїлує). Спи, ангеле мій. Пробуй заснути, може тобі полекшає.

ФЕНЯ (поволи заспокоює ся).

ДВОЙРА. От що за порядок робить з нами Моріс! От до чого довів нас! Дитина слаба, ми голодуєм, рент незаплачений... І до якого кінця се все доведе? Ох, Боже, не карай мене за мої слова.

БЕСЯ. Він не один: всї страйкують.

ДВОЙРА. Може всї можуть, але він...?

БЕСЯ. Всї, мамо, бідаки однакові: всїх біда тисне однаково. Нїхто не знає, як його сусїда черевик глодже. Можливо, що всїм другим біда ще більше дошкулює...

ДВОЙРА. Що вже може бути гіршого від голоду і слабости?... Тож божевілле! Страй-

кувати, коли в хатї нема куска хлїба і дитина лежить на смертній постелї!...

БЕСЯ. Тому то робітники й страйкують, щоб они не терпіли недостатку хлїба, та щоб мали лишнього доляра ратувати свої дїти.

ДВОЙРА. Алеж неможливо дерти від хазяїв більше, чим они можуть платити.

Беся. Недавно тому я читала в ґазетї, що боси рабують сїмдесять девять центів з кождого доляра, що робітник заробляє.... Мамо! Колиб боси не так рабували нашу загорйовану працю, то робітникам не потрібно булоб страйкувати.

ДВОЙРА. То так говорить жінка, котра не має цента в хатї? Так говорить мати, коли її дитина лежить смертельно хора?... Боже! Не карай її за її мову.

БЕСЯ. Зле і так, але тисячу разів гірше заробляти скебованєм. Повірте менї, мамо, я удавилаб ся куском хлїба зароблєним страйколомством.

ДВОЙРА. Але який буде тому кінець?

БЕСЯ. Що за велике щастє я мала, коли Моріс працював? Чи був хоч один тиждень, котрого менї вистарчилоб тих зароблених гроший? Чи я могла позволити собі купити порядну сукню? Чи ми могли позволити собі піти до порядного театру? В понедїлок, бувало, він принесе платню, а у вівторок вже не було і цента. Нещасні ті зарібки!... От, в недїлю обчислимо кому віддати той заробіток, а коли прийде понедїлок, не стає пятьдесять центів на вичищенє одежі, або доляра на по-

праву порваної підшивки. І так остаєш ся брехуном, бо нема чим заплатити довгів.... Нехай страйкує; ми не маємо нїчого до втрати.

ДВОЙРА. Коли він працює, то всеж таки щось заробляє, а щось лїпше, чим нїчо.

БЕСЯ. Тому яких вісїм або десять лїт, коли Моріс приносив менї пятнайцять долярів, то я могла кождого тижня заощадити від трох до пяти долярів. А тепер така дорожнеча, що страх! Споживчі продукти пішли в гору на стосорок процент, рент підносять все вище і вище — все, прямо безупинно росте в гору. Чомуж би, отже, платня робітникам не мала бути підвисшена? (Рішучим голосом). Нї, мамо! Нехай буде, що хоче: нехай я з голоду умру, а свого чоловіка не пожену за скеба!

ДВОЙРА. Алеж твоя дитина!...

БЕСЯ (глянувши на Феню, опускає голову на її подушку і плаче).

ЯВА 3.

ТІ САМІ І РЕБ БЕРЛ.

(Реб Берл одїтий в дешеву одежу, у нього шпіцаста, ріденька борідка, трохи оброслий. Говорить трохи загикуючись і повторяючи слова).

РЕБ БЕРЛ (входить і розглядаєть ся по кімнатї). А де Моріс? Де?...

БЕСЯ. На що він вам потрібний, Реб Берл?

РЕБ БЕРЛ. Бос хоче залагодитись з ним.

Бос...

БЕСЯ. Що ви кажете, Реб Берл? Чи се правда?

РЕБ БЕРЛ. Так правда, як я Єврей. Так правда... Тому, що Моріс є шаповим предсїдателем, бос, містер Лївай, післав мене за ним. Післав... Деж він?

БЕСЯ (зрадївши). Мамо! Ви чуєте? Бос залагоджує страйк! Моріс виграв!. (Обнїмає і цїлує матїр). Ох! Мамо! У нас вже не буде бракувати хлїба; дитина нам буде здорова і ми будемо щасливі.... (До Реб Берла). Сїдайте! Сїдайте, прошу! Ох! Як я вам вдячна за добру вістку! Сїдайте! (До Фенї). Фенїчко! Скарбе мій! Житє моє! Папа не буде вже довше страйкувати! Ти виздоровієш! З татової першої платнї я куплю тобі нову пару черевичків.

ФЕНЯ. О-о-о, добра мама!... Я така рада! Така рада!...

ДВОЙРА. Господи милостивий! Дякую тобі за добру вістку! (До Реб Берла). А вам, Реб Берл, нехай Бог посилає найкращі вістки все ваше житє.

РЕБ БЕРЛ. Амінь! Але деж Моріс? Де?

БЕСЯ. А деж він може бути? Певно в юнії. Будьте так ласкаві, підїть туди, ви його там застанете.

РЕБ БЕРЛ. Боже борони! Страйкери розірвуть мене як оселедця! Страйкери...

БЕСЯ І ДВОЙРА (дивлять ся на нього зі здивованєм).

РЕБ БЕРЛ. Що тут незрозумілого? Що?... Колиб бос був полагодив страйк з юнією, то Моріс знав би про те скорше чим я. Тоб він знав... Але тому, що бос не хоче знати тої юнії, то він сказав закликати всіх робітників до сальону "Коломбос", поставити їм горівки і оселедців і привести відтак всіх до шапи. Всіх...

БЕСЯ. Ох! Горе менї! (Заламуючи руки і хлипаючи, відходить в лїві двері.) Ох! моє серце! Моє серце!... (Зникає).

ЯВА 4.

ТІ САМІ БЕЗ БЕСІ.

ДВОЙРА. Ви, Реб Берл, не тратьте часу! Не дивіть ся на ню, знайдіть Моріса і візьміть його до роботи. Ми мусимо ратувати хору дитину. Ідіть! Ідіть чимскорше і нехай вам Бог заплатить за Ваше добре серце! Ідіть.

РЕБ. БЕРЛ. Я се дїло ще лучше зладжу. Я ще... Там, де наука — там і розум!... Я зараз побіжу і приведу сюди боса і скажу йому, щоби він дав десятку на доктора і медицини. Коли Моріс се побачить, то він плюне на ту юнію. То він... Словом, вже біжу.

ДВОЙРА. Ідіть! Нехай вам Бог дає щасливу дорогу.

РЕБ БЕРЛ. Амінь! (Відчиняє задні двері і хоче вийти, але відскакує і каже до Двойри). Моріс іде! Моріс!

ЯВА 5.

ТІ САМІ І МОРІС.

(По хвилї входить Моріс, підголений, убого, але чисто одїтий. Побачивши Реб Берла, стає в дверах здивований).

ДВОЙРА. Моріс! Бос хоче тебе до роботи. Реб Берл прийшов за тобою.

РЕБ БЕРЛ. Так, так! Правда! Так, як я Єврей! Так...

МОРІС. Коли бос потребує мене в шапі, нехай він прийде до юнії, до юнійного комітету уповажненого полагодити страйк і нехай виповнить наші справедливі домаганя. (До Фенї). А як ти чуєш ся, донечко моя?

РЕБ БЕРЛ. Юнія—шмунія!... Чорт зна що! Дармоїди, та й тільки! Дармоїди... Ви послухайте мене і ходїть.

МОРІС (з призирством). Скеб!

РЕБ БЕРЛ (до Двойри). Як то кажуть: "За твоє жито, ще й тебе бито!" Хочеш чоловікови добро зробити, то він ще й тебе зневажає. То він...

ФЕНЯ. Папа! Що то таке скеб?

МОРІС. По простому сказати — то буде чирак, або парх!

ДВОЙРА (до Реб Берла). Ви не зважайте на те, що він говорить, а приведїть боса. Задля дитини він згодить ся піти.

РЕБ БЕРЛ (до Двойри). Я ще раз попробую. (До Моріса). Містер Файнберґ! Я вам прощаю

обиду. Моє добре серце не дає менї байдужно дивитись на горе вашої дитини. Менї жалко...

МОРІС. Чому ви не жалуєте тих тисяч мужчин і женщин, що борють ся за більший кусок хлїба? Чому ви не жалуєте тих тисяч молоденьких дїтий, котрі примушені за горе і нужду їхніх батьків віддавати своє здоровлє, свою кров, своє житє проклятому капіталови?!... Містер Берл! За хвилину всї страйкуючі робітники будуть іти походом по улицях міста, щоби показати сьвітови свою з'орґанїзовану силу. Для мене, і для нас всїх страйкерів, є лише одна дорога! І ми з ньої не зійдемо. А ви вибирайте одно з двох: — ідїть до юнії, до наших братів і товаришів, а коли нї, то (відчиняє двері) ідїть геть з моєї хати!!

РЕБ БЕРЛ (коло дверий). І... я думаю для вашого добра. Я...

МОРІС. Скеб! (Реб Берл скоро виходить).

ЯВА 6.

ТІ САМІ БЕЗ РЕБ БЕРЛА.

ДВОЙРА. Фе! Моріс! То не гарно! Єврея вигнати з хати!...

МОРІС. Чим менше, мамо, таких Євреїв, тим краще для нашого народа! Я більше люблю і шаную не-Єврея з добрим серцем, чим Єврея з підлим серцем!

ДВОЙРА. Ой, Боже! Не карай його за

його слова.

МОРІС (з іронією). З ним мамо я вже давно скінчив....

ДВОЙРА. Я знаю, знаю, що з тобою сталось! Ти вже в біблію не віруєш, не віриш ні в єврейство, ані в Бога! Боже! не карай мене за се.

МОРІС. Мамо! Я ніколи не дискусував з вами питаня релігії, ані Бога, але коли ми вже сю справу зачепили, то я хочу спитати вас дещо. Коли є Бог, то чому він мовчить, коли громлять, як ви кажете, його вибраних дітий, грабують їхнє добро, стріляють мужчин, насилують і убивають жінок перед очима їхніх дітий?... Коли є Бог, то чому не зсилає смерти на тих бандитів, що убивають сивоволосих старців посеред улиць, виколюють очи і закопують людий живцем?... (Двойра втирає очи від слїз. Моріс помітив се, підходить до ньої, обнимає її і говорить зворушено). Мамочко! Простіть мені! Глубокий мій біль, але ще глубший біль всього сьвіта. Я не хотів зневажити вашу віру, ваші сьвяті почуваня. Алеж ту в серці давить, млоїть, мучить... Мозок горить!... Кров кипить!... Хочеть ся розбивати, ломати, розрушити, знищити, зруйнувати все, що фалшиве, плюгаве і підле!

ФЕНЯ (піднимає голову, оглядаєть ся неспокійно і кличе). Мамо! Мамо! Мамо!

ДВОЙРА (кличе в лїві двері). Беся! Беся! Скорше сюди!

ЯВА 7.

ТІ САМІ І БЕСЯ.

БЕСЯ (вбігає). Що тут случило ся?

ФЕНЯ. Мамо!

БЕСЯ (біжить до Фені). Ох, менї горе! Що з тобою дитиночко моя?

ФЕНЯ. Я бачила у снї похорон...

ДВОЙРА. Тьфу! На всї пусті лїси сказано!

БЕСЯ. Моріс! Моріс! Чогож ти мовчиш?...

МОРІС. Похорон? Дурочка! Може весїлє?

ФЕНЯ. Я бачила карити...

МОРІС. Ну, то щож? В такій самій каритї, що везуть до шлюбу, везуть і на цвинтар.

ФЕНЯ. Я бачила, як полїціянт арештував одного чоловіка, що не заплатив за хлїб.

МОРІС. Коли безробітний, голодний батько родини візьме бохонець хлїба, щоби заспокоїти голод його дїтий і жінки, то він злодїй! Але той, що краде в робітників працю, кров і честь, зветь ся інтелїґентом, достойним горожанином!...

ФЕНЯ. Ой! Голова! Голова! (Паде на подушку і стогне).

БЕСЯ. Моріс! Ратуй нашу дитину, бо я не видержу! Ох! Моріс! Я собі смерть заподїю!... Чого ти мовчиш?

МОРІС. Щож я зроблю? Як, і чим я можу помочи? Можеб ти пішла до склепара, або до сусїди і попросила, щоби позичили доляра,

бо в юнії фондів вже нема?...

БЕСЯ. Склепар вже й бохонця хліба не хоче поборгувати! Я вже винна йому пядесять долярів. А сусїди наші ще біднїйші, чим ми.... Бог знає, чим то все покінчить ся!

ДВОЙРА. Ми ще, борони Боже, з голоду поумираємо! (Втирає очи).

МОРІС (ходить по хатї, думає і бурмоче). За що? За що?... (Чути стукіт в двері). Прошу! (Входять Лївай і Реб Берл).

ЯВА 8.

ТІ САМІ, ЛЇВАЙ І РЕБ БЕРЛ.

(Лївай зупиняєть ся коло дверий, неначе боїть ся).

РЕБ БЕРЛ. Містер Файнберґ! Бос хоче з вами поговорити. Бос... (До Лївая). Ходїть близше, містер Лївай. Не бійтесь!

ЛЇВАЙ. Бояти ся? Мого чоловіка... "ю нов"... то я не бою ся. Хе, хе, хе!... (Відступає кілька кроків від дверий і вдає веселого).

МОРІС. Містер Лївай! Ви є моїм гостем, а ми робітники є толєрантні навіть в відношеню до своїх ворогів. Прошу сїдати!

ДВОЙРА. Слава тобі Господи!

ЛЇВАЙ. Чуєш, Реб Берл? Ворогів!... Я його ворог! Удержую факторію, плачу рент — "ю нов"... для того, щоб люди мали де заробити на житє. Плачу гроші кождого тижня, жертвую на бідних, а врештї... як то кажуть: за хліб... "ю нов"... віддячують ся каменем.

РЕБ БЕРЛ (втирає хусточкою крісло і подає його Лївайови). Прошу! Містер Лївай! Ось вам крісло. Сїдайте!

ФЕНЯ. Ох! мамо! Голова! (Стогне).

ЛЇВАЙ. Моріс! В тебе дитина слаба?

МОРІС. Так, слаба.

ЛЇВАЙ. І в такім часї тобі в голові юнія? Страйк?...

РЕБ БЕРЛ. Справжнїй убійник! Справжнїй...

МОРІС. Містер Берл!...

ЛЇВАЙ. Реб Берл не має рації? Твоя дитина при смерти, а тобі дурниці в голові!

МОРІС. Дурниці?

РЕБ БЕРЛ. А щож, як не дурниці?

ДВОЙРА. Чи не мої слова?... Дитина хора, нема лишнього цента в хатї, тож коли кличуть до роботи, то треба іти.

ЛЇВАЙ. Нещастє, та й годї! (До Бесї) А що лїкар каже?

ДВОЙРА. Нема за що лїкаря закликати.

МОРІС. Мамо!...

ДВОЙРА. Ох, Господи! Не карай мого сина за се.

ЛЇВАЙ (до Бесї). Кажуть на нас, що ми недобрі, що ми кровопійцї, рабівники! (Виймає десять долярів). Візьміть і пішлїть за лїкарем, та ратуйте свою дитину.

РЕБ БЕРЛ. Здоровлєчко на вашу голову, хазяїне! Дай Боже, щоб ви прожили! Дай Боже...

БЕСЯ. Дуже гарно вам дякую, містер Лї-

вай, але гроші я візьму лише з рук мого мужа.

ЛЇВАЙ. На, Моріс! Візьми сю десятку, клич доктора і роби кінець тому всьому, та ходїм до роботи.

МОРІС. Того, чого мої руки не заробили, я не беру.

ЛЇВАЙ. Нїчого! Коли зачнеш працювати, то я тобі обтягати му кождого тижня по долярови.

РЕБ БЕРЛ. Вже сам Бог лучше не поступив би! Бігме, правда!

МОРІС. Реб Берл!... (До Лївая). Комітет залагодженя з моєї юнії чекає на вас! "Гуд бай!"

ЛЇВАЙ. Ходїм, Реб Берл! Як я бачу, то ми з сим капцаном, з сим обідранцем нїчого не вдїємо.

МОРІС. Містер Лївай! Під отсею одїжю сего нуждаря бє справедливійше серце, чим під тим одягом такого бандита як ви!!

ЛЇВАЙ (погрожуючи рукою). Моріс!!...

ДВОЙРА (до Лївая). Простїть йому, прошу вас! (До Моріса). Знаєш ти, що твоя мати не мала ще сьогодня шклянки чаю в устах? Знаєш ти, що твоя жінка голодує вже другий день? Сину мій! Подумай про своє положенє: твоя жінка, твоя мати — голодні; твоя дитина, твоя Фенїчка хора. Змилуй ся над нами! Іди до роботи! (Плаче).

БЕСЯ. Моріс! Мій мужу дорогий! Мій мозок протестує, але моє материнське серце спокою не дає. Моріс! Не задля мене, але задля

нашої дитини!...

ФЕНЯ. Папа! (Простягаючи руки). Поможи менї, прошу тебе!...

МОРІС (крізь сльози). Донечко моя! Задля тебе! Задля тебе!... (Реб Берл і Лївай накладають Морісови капелюх на голову і ведуть його до дверий. З улиці чути сьпів "Марселєзи", щораз то голоснїйше. Моріс зупиняєть ся коло дверий, підводить голову, немов з просоня і говорить зі зворушенєм і радістю). Ви чуєте?! Се машерують мої братя і товариші! Вони показують свою солїдарну силу капіталїстичній клясї! Грізна се сила для визискувачів і для таких подлих зрадників, як отсей! (показує на Реб Берла). Геть від мене Юди!! Боротьба мене зве!... Товариші! Братя! Я з вами! Я був, є і буду страйкером!... З вами аж до побіди! (До Лївая і Реб Берла): А ви, геть від мене!!...

Заслона спадає.

КОЖДИЙ

РОБІТНИК І ФАРМЕР ПОВИНЕН ЧИТАТИ ПЕРЕДОВСІМ РОБІТНИЧІ ЧАСОПИСИ!

Чому?

Бо робітнича часопись обговорює кожду подію в краю і в сьвітї лише зі становиска інтересів робочого люду.

Одинокою робітничою часописею в Канадї є

"УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТИ"

що виходить в Віннїпегу два рази на тиждень і коштує лише $4.00 на рік.

Хто читає "Українські Робітничі Вісти", виробляє собі суцїльний сьвітогляд і може осудити кожду подію в суспільнім житю.

"УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТИ" виступають проти кождого лайдацтва поповнюваного на робочім народї.

"УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТИ" доносять про робітничий рух на цїлім сьвітї, про боротьбу робітничої кляси.

Хто хоче знати, як сьвідомі робітники думають про суспільні події, хто хоче навчити ся соціялїстичної думки, нехай читає передовсїм "УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТИ".

Адреса:

"UKRAINIAN LABOR NEWS"
Cor. Pritchard & McGregor Sts.,
Winnipeg, Man.

ЧЕРВОНИЙ КОБЗАР

Збірка пісень
і поезій робітничих.

Зібрав І. Гнида.

МОНТРЕАЛ, 1913.

ЧЕРВОНИЙ КОБЗАР.

Збірка пісень
і поезій робітничих.

Зібрав І. Гнида.

МОНТРЕАЛ, 1913.

TYPOGRAPHICAL UNION LABEL MC-CARTIER 745

Черенками,, Робітничої Друкарні'' в Монтрсалї.
Накладом Робітничої Книгарні.

SEM. TATARYN.
467 FRONTENAC STR
SD

SEM. TATARYN.
467 FRONTENAC STR
SD

ПiCHÏ.

SEM. TATARYN.
467 FRONTENAC STR
SD

SEM. TATARYN.
467 FRONTENAC STR
SD

СЛЬОЗАМИ ЗЛИТА УКРАЇНА.

Сльозами злита Україна,
Повита горем, Правда спить;
І на робітничій, сірій спині
Веселий, п'яний пан лежить.
Робітник; встань, прокинься, скинь панів!
Розправ же свій прапор червоний!
На панів, на тиранів-царів
Грізно настав свою зброю,
Хай прапор твій засяє в бою
І жах ввійде ся в ворогів,—
На йому кров робітників!

Пани лютують, пють гуляють,
Вже чують, кляті, страшний час!
І час надходить... Випрамляє
Робітник спину із під вас!
Робітник! Встань, прокинься, і т. д.

Гуляйте-ж п'яні, розкошуйте,
Впивайтесь кров'ю братів!
Кайдани міцнії гартуйте,—
Надходить час робітників.
Робітник! Встань, прокинься, і т. д.

Надходить час великий, славний...
Встає похилий робітник,
Зриває пута, бє кайдани,
Луною лясть ся вільний крик.
Робітник! встань, прокинься, і т. д.
(Робітничі пісні, Львів, 1912.)

* * *

МАРСЕЛЄЗА.

Скиньмо съвіта старого ідоли,
Здуймо порох його з наших ніг,
Нам ворожі богацтва престоли,
Ненависний нам царський поріг.

Ми підемо, де муки і стони,
Межи нарід голодний підем,
З ним злодіям піпімемо проклони,
На борбу ми його призовем.

Скидайте, робучі, столїтія гнет,
Вставайте на ситих голодні,
Хай громом кличі бють народні,
Вперед!

Чи ще мало терпіли ми горя?
Встаньмо братя усї і враз,
Від Дніпра аж до Білого моря,
Від Поволжа в далекий Кавказ.—

На злодюг, на собак, на богатих
І на злого вампира—царя!
Бий, рубай їх злодіїв проклятих!
Вже віщує зірниця-схід дня,
Скидайте, робучі, столїтія,...

І зійде над посьвяти кервою
Сонце правди і щасьтя людей,
Роковою мир купить борбою,
Кровю купим ми щасьте дітей.

І витатимем волї годину,
Згине зло, згине лож між людьми
І зіллють ся народи в єдно
В царстві труду, братерства, любви.
Скидайте, робочі, столїтія гнет...

(„Соціялїстичні пісні", Едмонтон, 1909.)

*

НЕ ПОРА!

Не пора, не пора, не пора
Грубих трутнів на плечах носить!
Довершилас робітників кривда стара
Нам пора вже на себе робить!

Не пора, не пора, не пора
За царів і панів лить свою крові
І любить буржуя, що народ обдира—
В соціялїзмі наша любов.

Не пора, не пора, не пора
Між собою плекати роздор!
Хай пропаде незгоди проклята мара!
Під червоний єднаймось прапор!

Бо пора се послїдная є:
У завзятій важкій боротьбі
Ми поляжем, щоб волю й свобідне жи
Лишить дїтям та внукам своїм!

* * *

О ЧЕСТЬ ВАМ, КАЦАПИ!

Коли Україна борбу розпочала
За свої права, за свободу,
То в народї зраду кацапня кнувала,
Ширила в народї незгоду,
О честь вам, кацапськї лайдаки,
За ваші роздори шкідливі;
За здраду сухої дїждетесь гиляки,
Рублї не поможуть цареві!

Наш народ не згине, побідити мусить
І сам ме рядить в своїй хатї!
Всю гниль він кацапську здавить і придусить!
У бій, Українцї завзятї!
А всїх Ефіялтів в додатку
Запідлїсть, за зраду, за хулу,
Їх власнії дїти пішлють на Камчатку,
Щоби і слїду з них не було!

ОЙ,ВЖЕ ЧАС.

Ой, вже час, ой, вже час
За себе повстати,
Катів поскидати,—
А чи пан, чи пропав...
Двічі не вмірати.—
Громадо, до зброї!

Нам житя не дають
Злодійскі закони:
Побємо корони!—
А чи пан, чи пропав...
Розвалимо трони—
Громадо, дозбруї!

Ой, порвав ся терпець,
Розвязали-сь руки.—
Муками за муки!
А чи пан, чи пропав...
Тремтїть, вражі дуки!
Громадо до зброї!

У крові ворогів
Скупаємо долю,
Вибємо-сь на волю!
А чи пан, чи пропав...
розвіем неволю!
Громадо до зброї!

Дармоїдам - панам,
Долярчикам клятим
Годї панувати!
А чи пан, чи пропав...
Двічі не вмірати.—
Громадо, до зброї!
За робочий народ,
За право людини
Биймо - сь до загину,
А чи пан, чи пропав...
Нехай ворог гине!—
Громадо до зброї,

Павло Крат.

* * *

ЖАЛОБНИЙ МАРШ.

Ви жертвою в бою нерівнім лягли
З любови до свого народу,
Ви все відали, що за його змогли:—
І щасьтє, ічесьть і свободу.
Нераз ви конали в вязницях брудних,
Свій суд беззаконний над вами
Катюги-суддї вирікали, іви
На смерть волочили кайдани,

А деспот гуляє на учтї гучній,
Неспокій вином заливає...
А грізні слова на двірцевій стїнї
Огниста рука роставляє:
— „Ударе ось час, і повстане народ
У силї могутній свободї,
Розкине усе, що гнїтило його
І скаже напасникам: — годї!..“
За вами борцїв сьвіжий полк уже йде
На смерть і погибиль готовий!...
Пращайте же, братцї, ви чесно пройшли
Велику дорогу любови...
(„Робітничі Піснї“, Львів, 1912.)

* * *

ГОДЇ ТЕРПІТИ!

Годї терпіти, годї стогнати,
годї панам догоджати,
годї дукарські ниви широкі
грудями щиро орати,
Щиро орати, слізми зливати,
кровю та потом вноїти,—.
Нумо селяни, -правдонька встане!
Нумо себе боронити!
З віку до віку ми працювали,—
Паньство в роскошах куняло:

лихо та злидні нас посїдали,—
паньство весело гуляло.

Паньство гуляло, їло, спивало
працю гірку мужикову,
а за оренди в нас забирало
свиту й останню корову.

З панської ласки хлїба не їсти!
Мусим що рік голодати,
а хоч у зімку десь по фабриках
праці тяшкої шукати.

Степ наш широкий, лїс, батківщина,
все за панами пропало!
Годї терпіти, годї стогнати!
Далї терпцю вже не стало...

Прапор червоний в повітрі віє,
кличе усїх нас повстати.—
Годї на паньство дурно робити
годї йому догоджати!

Нумо бороти-сь, щоб на Україні
зникли пани з дукарями,
Щоб на широкім сьвітї веселїм
люди зробились братами.

),,Соціялїстичні пісні'' Едмонтон, 1909.

КАМЕНЯРІ.

Я бачив дивний сон. Немов передомною
Безмірна, а пуста і дика площина,
А я, прикований ланцом зелїзним стою
Під височенною ґранїтною скалою,
А далї тисячі таких самих, як я.

У кождого чола жите і жаль порили,
І в оцї кождого горить любови жар,
А руки в кождого ланци мов гадь обвили,
А плечі кождого до долу ся схилили,
Бо давить всїх оден страшний якийсь тягар.

У кождого в руках тяжкий зелїзний молот,
І голос силний нам з гори мов грім гримить!
Лупайте сю скалу! Нехай нї жар, нї холод
Не спинить вас! Зносїт і труд і спрагу й голод
Бо вам призначено скалу сесю розбить.

І всї ми як оден підняли в гору руки
І тисяч молотів о камінь загуло.
І в тисячні боки росприскали ся штуки
Та відривки скали; ми з силою розпуки
Раз по раз грима ли о камяне чоло

Мов водопаду рев, мов битви гук кровавий,
Так наші молоти гриміли раз у раз,
І пядь за пядею ми місця здобували. —
Хоч не одного каліччили ті скали, —
Ми далі йшли, ніщо не спиняювало нас.

І кождий з нас то знав, що слави нам не буде
Ні памяти в людей за сей кровавий труд,
Що аж тоді підуть по сій дорозі люде,
Як ми пробєм сі та прорівнаєм всюди,
Як наші кости туть під нею зогниють.

Таїй слави—ж людської зовсїм ми не бажали,
Бо не герої ми і не богатирі,
Ні, ми невільники, хоч добровільно взяли
На себе пута. Ми рабами волї стали,
На шляху поступу ми лиш каменярі.

І всї ми вірили, що своїми руками
Розібємо скалу, роздробимо ґраніт,
Що кровю власною і власними кістками
Твердий змуруємо гостинець і за нами
Прийде нове житє, добро нове у сьвіт.

І знали ми, що там далеко десь у сьвітї,
Котрий ми кинули для праці, поту й мук,
За нами сльози ллють мами, жінки і дїти,
Що други й не други гнївнії та сердитї
І нас і нашу мисль і дїло те клянуть.

Ми знали се, і в нас не раз душа боліла
І серце рвало ся і груди жаль давив.
Та сльози ані жаль ні біль пекучий тіла,
Ані прокляття нас не відтягли від діла,
І молота ніхто із рук не опустив.

І так ми далі йдем в одну громаду скуті
Всесильнов думкою, а молоти в руках.
Нехай прокляті ми і сьвітом позабуті,
Ми ломимо скалу, рівнаєм правді путі,
А щасте всіх прийде по наших аж кістках.

І. Франко.

* * *

ГЕЙ НА БІЙ!

Гей на бій!—За нами встануть
Всї зневоленії люди;
Забеспечим час свободи,
Бо таких багато буде!
Ой, на те ви не зважайте
Що проллють ся ріки крові:
Кріз горнила сліз горячих
Ми простуєм до любові
До братерства, до єднаня
Проти тьми й неволї злої
В сяйво волї золотої
Без рабів, без панування!

Христя Алчевська.

* * *

Ми не кинемо зборі своєї:
Наше військо сміється, бючись,
Наше військо в боях бенкетує,
Наше військо вміра, сміючись.

Ми не зложим червоного стягу...
Кров червона із нас пролилась...
Власну кров ми ворожою змиєм,—
Гострі коси залізні у нас!

Ми не підем з кривавого бою:
Наші друзі по тюрмах гниють,
Наші друзі в Сібірі конають,—
Ми назад їм проложимо путь.

Ми не кинем боротись за волю:
Наші браття упали в борні,
Іхня кров ще гаряча на ранах,
Іхні рани горять ще в огні.

Ми не зложимо зброї своєї...
Дужі в нас і бажання, і гнів,
Ми здобудемо землю і волю,
І загоїмо рани віків.

Ми не підем з кривавого бою:
Наше військо сміється бючись,
Наше військо в боях бенкетує
І од куль уміра сміючись!..

О. Олесь.

СЕЛО І МІСТО.

1

СЕЛО

юблю тебе, спокійнес село!
твойому смарагдовому вінку,
ло так розкішно вмаюс чоло,
Ірімасш ти спокійно, мов в кутку
итина, що снус прекрасні сни:
ич не міша твоєї тишини.

тебе люди у подертій свиті
ихонечко живуть у всякій долі,
сїляким лихом, злигоднями биті —
ждуть щасливих днів, сьвятої волі,
а не діждавшись, в гріб падуть лягають.
о них нові старці знов підростають...

остуть вони без долі-талану,
рівавий із чола втирають піт,
асом який помчить ся в чужину
а море геть за очи—в дальший сьвіт.
решта все тяжку терпить біду,
бо, звісно, Бог подав таку сутьбу...

Село! хотя й люблю тебе, та в груди
бунтуєсь серце проти супокою
такого... бо, здасть ся, вічно буде

тебе давить пекольною рукою
суспільного ладу трикляте лихо —
І ляжеш так в могилу смирно — тихо.

II

МІСТО.

Веселе, шалене житя ту кипить!
У мурах гостює розпуста вельможна
і вічний піст брат пролєтар ту терпить,
бо всякому в містї, як хоче, жить можна,

Вся золотом сяє богацька палата,
склеп кождий коштовний, сиянєм хороший
і божа сьвятиня, нївроку богата.
багато люд кинув на неї вже гроший...

фабричні дими вибухають в гору,
самі фабрики почорнїлі понурі,
а й люди ,що лазять в фабричну нору,
такі мовчаливі, сердиті, похмурі...

Ах, як не люблю тебе, невсипуще,
ти місто! Та тільки згадаю, що люди
ті тихі, похмурі — всьо лихо те злюще,
всї подлости сьвіта, братерскії бруди

весь лад той суспільний, всю справу не-
[чисту

змести колись мають, як підле сьміте,—
тоді ти для мене кохане, о місто,
і в тобі нове благословлю жите.

Сильвестер Яричевський. Відень, 1889.

* * *

ЛИСТ ДО УКРАЇНИ.

(за П. Грабовским.)

Ходжу я по сьвіті здихаю тихенько,
Чи знов тебе вбачу, Украіно-ненько,
Чи знов рідну землю на все потеряю.
Чи вік я звікую у чужому краю?!
Коли б мені, Україно, легесенькі крила,
В обійми до тебе б душа полетіла,
Бо тут не привітно, тут чужії люди,
Однаково сумно, і в сьвято і в будни.
Рік цілий довгенький бідую сумую—
Самотного серця ніяк не вгамую.
На панів працюю, кладусь в домовину,
Подумати тяжко, що тут і загину.
Розсиплють ся чари, мов квіти зівялі,
Остануть ся жалї, гіренькії жалї...
Ходжу я по сьвіті, здихаю тихенько,
Чи знов тебе вбачу, Україно-ненько,
Чи знов рідну землю на все потеряю,
Чи вік протиняюсь у чужому краю?!

Іван Гнида.

Вічний народе, Генію туги,
Ставлять тирани для тебе стіс;
Рвуть тобі серце, випекли очі,
Лют ся потоки крові і слїз!
зродить ся местник з кровавих туг—
Встане народ мій, вічний наш дух!
Вся Україна в шумі пожежі,
Од болю сиве волосся рвем,
Здавили горло, чоло стоптали,
Шарпають душу, та ми живем,
зродить ся местник з кровавих туг,
встане народ мій вічний наш дух,
Луна пожежі кровавить Бога,
До його трону бухає дим —
Мученї всїми муками сьвіта
Кличемо правди стоном страшним!
Зродить ся местник з кровавих туг,
Встане нарог мій, вічний наш дух!
Спалила очі нам та пурпура
Вирвав нам серце кліщами плач,
Згину на стосі, та з його серця
На всїх тиранів бухне картач!
Зродить ся местник з кровавих туг,
Встане народ мій, вічний наш дух!

В. Пачовський.

НА ЗОРІ СОЦІЯЛЇСТИЧНОЇ ПРОПАҐАНДИ

Обривають ся звільна всї пута,
Що вязали нас з давнїм житєм!...
З давнїх брудів і думка розкута—
Ожиємо, брати, ожиєм!

Ожиємо новим ми, повнїйшим
І любовю огрітим житєм,—
Через хвилї мутні та бурливі
До щасливих країв попливем.

Через хвилї нещасть і неволї,
Мимо бур пересудів і зла
Попливем до країни сьвятої,
Де братерство і щасьтє й люба.

Вступаймо до бою нового
Не за царство тиранів-царів,
Анї те-ж за попів, нї за Бога,
Нї за панство неситих панів.

Наша ціль—людське щасьтє і воля,
Верх осьвіти над віров слїпов,
І братерство велике, всесьвітнє,
Вольна праця і вольна любов.

Але твердо тра в бою стояти,
Не лякать ся, що впав перший ряд:
Хоч по трупах на перед ступати
Та нї крок не вступати на зад.

Се-ж остатня війна! Се до бою
Чоловіцтво із зьвірством стає,
Се поборює правда неволю,
„Царство боже" на землю веде!

Не моліть ся вже більше до Бога,
„Най явить ся нам царство твоє
Бо молитва слаба там підмога,
Де роботи й ума не стає.

Не від Бога нам царство те спаде
Не сьвяті на руках принесуть,
Але власний наш розум посяде
Сильна воля і спільний труд!

І. Франко.

ДОДАТОК ДО МОРАЛИ.

Закони моралї писали пророки,
Писали царі всї, писали попи.
І всї они разом, як тії сороки,
Плескали, що всї вни моральні стовпи.
Одно лиш забули додати на главі,
Що всїї стовпи ті були порохнаві.

Евген Гуцайло.

РОБОЧИЙ НАРОДЕ!

Робочий народе! ти знаєш те сам,
Що всії богаства, що видять лиш очи.
Се твої дні чорні, неспанії ночи:
Се піт твій кривавий і снага некольна:
Ти в храмі богаства підстава угольна:
Без тебе пропавби богацький той храм.
Робочий народе! Ти знаєш те сам!

Робочий народе! Питаю тебе:
Чи в храмі богаства за болї, за муки
Спічнуть твої чорні, спрацьовані руки?
Чи може хто иньший владіє тим храмом,
Та гонить тобою, охрецує хамом,
І властником храму зове лиш себе?
Робочий народе! Питаю тебе!

Робочий народе! Скажи ти менї,
Яким же то чином стає ся те диво,
Що ти засіваєш, а хтось має жниво?
Чи ти вже ослаб так? Пропала вже сила?
Чи праця підтяла думок твоїх крила,
Що так піддаєш ся, гей вояк у снї?
Робочий народе, скажи ж те менї!

Робчий народе! Ти сьмілість згубив?!
Ти ж гори підносиш! рівнаєш долини,
Підчинюєш море, як волю дитини!

А сьмілости в тебе не має по тому,
Щоб те, що створив ти, не дати нїкому
Лиш тому, що в спілцї з тобою робив!
Робочий народе, ти сьмілість згубив?

Робочий народе, всьо в твоїх руках!
Лани ті широкі, фабричні заводи,
Гіричії шахти, всї земнії плоди,—
Подумай народе, що те є все твоє,
Як ти лиш двинеш ся і станеш до бою,
Як лад той кривдячий розкинеш на прах!
Робочий народе! Се в твоїх руках!

Робочий народе! Ти сила страшна!
Всї средства визвольні ти маєш у себе!
Подумай лиш хвильку маленьку про себе!
Без тебе не має баґнетів, нї війска,
А власти державні, се в вирі лиш тріска
Пани-ж ироти тебе — се жаба річна!
Робочий народе, ти сила страшна!

Робочий народе! Сжажи лиш раз: „Нї”!
Ти ж велит страшенний, могутняя сила,
Що відрухом лехким і пекло б згасила.
Однїсїньким словом в одную хвилину
Зметеш тоїй лад паньский, як вихор пилину
Без проливу крови, без мук без борнї;
Робочий народе, скажи лиш враз: „Нї”!

Робочий народе! Двигни ся! Вставай!
Стряси те закляття: байдужність, зневіру,
Що так обгорнули тебе вже над міру!
Не вір і не жди вже якогось там суду,
Бо шкода чекання, бо шкода і труду:
Ти сам судією собі виступай!
Робочий народе! Двигни ся! вставай!

Евген Гуцайло.

* * *

СЛЇПИЙ ЖЕБРАК

(Вільний пересьпів із жидівського
за М. Розенфельдом,)

У місті під брамов на лаві з плиток
Куняє сивенький, мов голуб, дїдок.
Покривлене з нужди лице слїпака
Без мови вимовне: з пятном жебрака.
Куняє голодний і скрипку держить,
А скрипка за него: „Дай хлїба!", скомлить.
Що стисне він струнву, що рушить ся смик,
То чуєть ся стогін, то чуєть ся крик, ,
То чуєть ся пісня з роспучним плачем,
Що серце найтвердше роздерла б живцем.
В погоду й негоду він все на плитках,
А скрипка все плаче, мов зранений птах.

Панї та панове стрічають старця,
Стрічають той стогін каліки слїпця,
Хоть чують і знають ридання струни,
Холодно минають каліку вони.
Ті серця завиті у шовки, атлас
Не знають любови для нужди ні раз!
Холоднії люди! Глядїть на старця!
Погляньте на руки і очи слїпця!
Ті руки робили-творили для вас,
Аж доки сьвіт сонця для нього не згас,
У штолнї глубоко він снажив себе,
Щоб вугля добути. Та ради тебе
На лоб лїзли очі; горячий же ціт
Жер доти зіниці, аж вкрив йому сьвіт,
Подумай часочок, лиш хвилю малу,
Як люди лупають підземну скалу,
Як темно і душно, морочно в землї,
Як гробом воняють угляні штолнї,
Де жизнь вуглекопа лиш на волоску,
Де падають люди, гей ріпце в лїску,
То вчуєш, що в печи не вугле палиш,
А людскії кости на попіл смалиш.
Чи чуєш тріск в печи, той шелест дивний?
Се лоскіт, се гамір душ людських сумний;
А сильне гудїння і виск в коминах;
Се води бушують в старих копальнях;

А люди ратунку благають онтак:
Се крайна роспука — се смертний вже знак.
Тодї, як сидиш сам в комнатї в ночи, —
Чи видиш, як блиска огонь у печи?
Неситий нелюде, затям те собі:
Се людськії лиця съміють ся к тобі.
На кухнї у тебе не з вугля се жар, —
Се гріб мілїонів засипаних нар!
Як смажиш мясиво на кухнї в горшку,
То видно все пару густу на вершку;
І все вона лине, чим ти й не воруш, —
Се подих гробовий замучених душ.
А ось там в куточку ще блискає жар:
Се людськії очи, — се молодї чар —
Се тії зіниці, що жвавий юнак
Покинув в копалнї; — а нинї жебрак...
Онтам коло брами благає тебе:
„Дай хлїба! Дай хлїба! Яж загрів тебе!"

* * *

У містї під брамов на лаві з плиток
Куняє сивенький, мов голуб, дїдок.
Покривлене з нужди лице слїпака
Без мови вимовне: з пятном жебрака.
Куняє голодний і скрипку держить,
А скрипка за него: „Дай хлїба!", скомлить.

Евген Гуцайло.

НАД ТРУПАМИ.

Ви мужа убили... лежить він в крові...
Я тайни не знаю, завіщо ви вбили...
Защо в його чорний гвіздок в голові...
Він лїкар був добрий... єго ви любили...
Я тайни не знаю, завіщо ви вбили....
Хаїме! ти може, що зле їм зробив?...
Скажи менї, любий, защо иебе вбили?
Ввесь вік ти боровся за волю рабів.
За їх не боявся нї мук, нї могили...
Хаїме! мій милий! защо тебе вбили?...
Мовчить... і обличча у його
За гріх не говоре нїчого...

Ви сина убили... лежить він в крові....
Я тайни не знаю, завіщо ви вбили...
Защо в його чорний гвіздок в голові..;
Він втїшний був хлопчик; єго ви любили
Я тайни не знаю, завіщо ви вбили...
Нухіме! Ти може що зле їм зробив?.
Скажи менї, милий! ти ж маму кохаєш...
Ти ж так її дуже і завжде любив...
Скажи менї, пташко!:Ах,слів ти не знаєш
Ах, ти тільки „мама" одно вимовляєш..
Хто ж скаже менї, немовлятко?...
Холодий, як крига, твій батько...,

О. Олесь

ВІЧНИЙ РЕВОЛЮЦІЙОНЕР.

Вічний революцйонер —
Дух, що лїло рве до бою,
Рве за поступ, щастє й волю, —
Вїн жиє, він ще не вмер.
Нї попівськії тортури,
Нї арештів царських мури,
Анї війська муштровані,
Нї гармати лаштовані,
Нї шпіонів ремесло
В гріб єго ще не звело.

Він не вмер, він ще жиє!
Хоч від тисяч лїт родив ся,
То аж вчора розповив ся
І о власній силї йде! —
І простує ся, міцніє,
І спішить туди, де днїє...
Словом сильним, мов трубою
Мілїйони зве з собою
Мілїони радо йдуть,
Бож се голос духа чуть.

Голос духа чути скрізь:
По курних хатах мужицьких,
По варстатах ремісницьких,
По містах недолї й слїз.

І де тілько він роздасть ся,
Гинуть сльози й сум нещастя,
Сила родить ся й завзяте —
Не ридать, а здобувати
Хоч синам, сли не собі,
кращу долю в боротьбі.

Вічний революційонер —
Дух, наука, думка воля,
Не уступить пітьмі поля,
Не дасть спутатись тепер.
Розвалилась зла руїна,
Покотила ся лявіна, —
І де в сьвітї тая сила,
Щоб в бігу єї спинила,
Щоб вгасила, мов огень,
Розвидняючий ся день?...

І. Франко.

ЗМІСТ.

Алчевська Христя:

Гей на бій! 1

Гнида Іван:

Лист до України. 21

Гуцайло Евген:

Додаток до морали. 22

Робочий народе! 23

Сліпий жебрак. 25

Крат Павло:

Ой вже час. 9

Олесь О.:

Ми не кинемо зброї. 16

Над трупами. 28

Пачовський Василь:

Вічний народе. 20

Франко Іван:

Каменярі, ... 13

На зорі соціялїстичної пропаґанди. . . 21

Вічний революцйонер. 29

Яричевський Сильвестер:

Село і місто. 17

Сльозами злита Україна. 5

Марсилїеза. 6

Не пора. 7

О честь вам кацапи. 8

Жалібний марш. 10

Годї терпіти. 11

ЧИТАЙТЕ Й ШИРІТЬ

РОБОЧИЙ НАРОД

Виходить що тиждня. Річна передплата 2 дол, адреса:
ROBOTCHYJ NAROD' Box 3542 Sta B. Winnipeg, Ma

ДОБРА НОВИНА

Виходить два рази в місяць передплата 1. 50 дол. на рік адреса:
DOBRA NOWYNA LEMBERG, Skszyńskoho 14 AUSTRI

БОРБА

виходить два рази в місяць передплата 1 до на рік адрера: BORBA, CZEROWITZ, REISSGASSE 16. AUSTRIA-BUKOWINA.

КАДИЛО

гумористичний місячник коштує $1 на рік пишіть на адресу: Робочого Народа

ЧЕРВОНИЙ КОБЗАР

адрес: CHERWONYJ KOBZAR MONTREAL, Qu. Box 1051